

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı
Prehistorya Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Gelveri Kültürü

Mehmet Ozan Özbudak
2501060072

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Sevil Gülçur

İstanbul 2010

ÖZ

Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesi bugüne kadar ancak yasadışı kazılardan, yüzey araştırmalarından ve 1990-1991 yıllarında U. Esin tarafından yerleşmenin kuzey terası üzerinde açılan iki deneme açmasından bilinmekteydi. Gelveri'ye has bezeme motiflerinin yakın benzerlerinin Anadolu yerleşmelerinden bilinmemesi sebebiyle kültür, MÖ.5.binyıl Balkan kültürleriyle ilişkilendirilmiştir. Orta Anadolu ve Batı Anadolu'da son 15 yılda artan kazı çalışmaları, bölgenin kendi içindeki kültürel süreci hakkında bugün daha fazla ipucu vermektedir. Bu araştırmaların son halkası olan Gelveri-Yüksekkilise 2007 sondaj çalışmalarının sonuçlarına dayanan bu çalışmada, Gelveri Kültürü yeni veriler ışığında değerlendirmektedir. Çalışmanın esası kültürü yeniden tanımlayarak, bölgenin değişen kronolojisi içindeki yeni yerini saptamaktır.

ABSTRACT

The prehistoric site called Gelveri is situated on Güzelyurt-Aksaray. Gelveri was settled down eastern slope of a natural ridge. At the top of the ridge there is a church called Yüksekilise which belongs the 19th century. Gelveri that famous with extraordinary pottery ornaments was discovered in 1956 with a survey work. The site excavated in 2007 by the member of İstanbul University Prehistory Section Prof.Dr. Sevil Gülçur and her team. This work indicates there is single period on Gelveri which dated around beginnings of Middle Chalcolithic period. They found typical findings for Anatolian Chalcolithic times as well as stone architecture. This thesis based on this findings(especially pottery). The aim is examine, classify this findings and after all interpret through relationship other contemporary sites in Anatolia even Balkans. This provide determination position of Gelveri Culture in Anatolian chronology and also increases our knowledge about Chalcolithic Period.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında beni destekleyen sayın hocam ve tez danışmanım Prof.Dr. Sevil Gülçur’a öncelikli olarak teşekkürü bir borç bilmekteyim. Sabırlı bir şekilde, yapıcı eleştirilerle beni yönlendirerek tez çalışmamı ortaya çıkarmamda büyük katkıları olmuştur.

Prehistorya Anabilimdalı bünyesinde bulunan sayın hocalarım ve sevgili arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür etmeliyim. Prof.Dr. Mehmet Özdoğan’a, kafama takılan bilimsel sorulara her zaman cevap verdiği ve bana vaktini ayırdığı için, Doç. Dr. Necmi Karul ve Doç. Dr. Erhan Bıçakçı’ya tez çalışmama ilgi göstererek, bana yönelttikleri ufuk açıcı sorular için, Dr. Emre Güldoğan’a özellikle bürokratik süreçte bana verdiği destek ve tüm tez süreci boyunca sağladığı motivasyon için, arkadaşlarım Mehmet Karauçak’a malzemenin fotoğraflarını çektiği için, Ebru Pamukçu ve Işıl Demirtaş’a buluntu çizimlerini yaptıkları için çok teşekkür ederim. Prehistorya laboratuvarında eş zamanlı çalıştığım Dr. Nurcan Yalman’a çanak çömlek hakkındaki teknik meselelerle ilgili sorularımı yılmadan cevaplandığı için de ayrıca teşekkür etmek isterim.

Tezimi, 3090 proje numarası altında mali olarak destekleyen İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi’ne teşekkür ederim.

Arkeoloji okumam konusunda beni cesaretlendiren sevgili annem Saime Özbudak ve babam Erol Özbudak’a ve teyzem Sevinç Akay’a her zaman yanımda oldukları için minnettarım. Kızkardeşim Nazlı Tarkan’a çizimlerin rapidolarını yaptığı için ve en büyük destekçim, hayat arkadaşım Duygu Tarkan’a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1- ARAŞTIRMANIN KONUSU VE UYGULANAN YÖNTEM	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
1.2. UYGULANAN YÖNTEM	2
1.3. ELE ALINAN BÖLGE	3
1.4. ÇEKİRDEK KAPADOKYA TARİHÖNCESİ DÖNEM ARAŞTIRMALARI	5
2- MÖ. 6.BİNYIL'DA ORTA ANADOLU	8
2.1. KRONOLOJİK ALTYAPI	8
2.2. . ORTA ANADOLU'DA MÖ. 6.BİNYIL'A TARİHLENEN YERLEŞMELER	11
2.2.1. KAPADOKYA BÖLGESİ	11
2.2.1.1.TEPECİK-ÇİFTLİK	11
2.2.1.2 KÖŞKHÖYÜK	14
2.2.1.3.GÜVERCİNKAYASI	17
2.2.1.4 KABAKULAK	20
2.2.2. KONYA OVASI VE CİVARI	22
2.2.2.1 CANHASAN	22
2.2.2.2 BATI ÇATALHÖYÜK	25
2.2.3. KIZILIRMAK KAVSİ	27
2.2.3.1 BOĞAZKÖY-BÜYÜKKAYA	27

3-GELVERİ-YÜKSEKKİLİSE	30
3.1 YERLEŞMENİN KONUMU VE ÇEVRESEL ÖZELLİKLERİ	30
3.2. GELVERİ KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMA TARİHÇESİ	33
3.3. GELVERİ-YÜKSEKKİLİSE 2007 SONDAJ ÇALIŞMASI	35
3.4. MİMARİ KALINTILAR	36
3.5.TABAKALANMA	40
3.6. DİĞER BULUNTULAR	41
4-GELVERİ ÇANAK ÇÖMLEĞİ	42
4.1.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	42
4.2. MAL GRUBU ÖZELLİKLERİ	45
4.3. BİÇİMSEL ÖZELLİKLER	57
4.3.1 KAP FORMLARI	57
4.3.2 GELVERİ BEZEMELİLERİ	65
4.4. ANAHATLARIYLA GELVERİ ÇANAK ÇÖMLEĞİ	67
5- KARŞILAŞTIRMA VE TARİHLENDİRME	68
5.1. KARŞILAŞTIRMA	68
5.2. TARİHLENDİRME	79
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	86
KATALOG	95
LEVHALAR-RESİMLER	117

TABLO LİSTESİ

SAYFA

Tablo 1 : Kronoloji Tablosu	10
Tablo 2: Yüzey Renkleri Tablosu	45
Tablo 3 : Mal grubu alt ayrımları	47
Tablo 4 : Baskın mineral hamurlu özenli mallar	48
Tablo 5 : Baskın mineral hamurlu bezekli mallar 1	49
Tablo 6 : Baskın mineral hamurlu bezekli mallar 2	49
Tablo 7 : Baskın mineral hamurlu özenli yalın mallar	50
Tablo 8 : Baskın mineral hamurlu kaba mallar – yüzey işlemleri	51
Tablo 9 : Baskın bitkisel hamurlu özenli mallar – yüzey işlemleri	53
Tablo 10 : Baskın bitkisel hamurlu özenli mallar- bezekli grup - yüzey işlemleri	54
Tablo 11 : Baskın bitkisel hamurlu özenli mallar- yalın grup - yüzey işlemleri	55
Tablo 12 : Baskın bitkisel hamurlu kaba mallar - yüzey işlemleri	56

RESİM LİSTESİ

Resim 1 : Gelveri-Yüksek Kilise yerleşmesinin kuzeydoğudan görünümü	31
Resim 2 : Gelveri-Yüksek Kilise yerleşmesinin uydu fotoğrafı	32
Resim 3 : A1 açması	37
Resim 4 : A2 açması	38
Resim 5 : A3 açması	39
Resim 6 : A4 açması	40
Resim 7 : A1 açması toplama birimleri	43
Resim 8: Baskın Mineral Hamurlu Mal	46
Resim 9: Baskın Bitkisel Hamurlu Mal	46
Resim 10: A1 Açması - Üst Dolgu	82
Resim 11: A1 Açmasına ait Farklı Dolgular	82
Resim 12 : Bezemeli tüm kaseler	141
Resim 13 : Bezemeli tüm kaseler	141
Resim 14 : Bezemeli tüm kaseler	141
Resim 15 : Kaseler	142

Resim 16 : Kaseler	142
Resim 17 : Tüm kase	143
Resim 18 : Bezeme örnekleri	143
Resim 19 : Tarazlı yüzeyli kovamsı formu	144
Resim 20 : Tarazlı yüzeyli çömlek	144
Resim 21 : İmpresso örnekleri	145
Resim 22 : İmpresso örnekleri	145
Resim 23 : İmpresso örnekleri	145
Resim 24 : İmpresso örnekleri	145
Resim 25: Güvercinkayası benzeri- koyu yüzeyli mal	146
Resim 26 : Bej Astarlı ağız parçası	146
Resim 27 : Bordo astarlı ağız parçası	146
Resim 28 : Kırmızı astarlı gövde parçası	146
Resim 29 : Kırmızı astarlı ağız parçası	146
Resim 30 : Şerit kulplar	147
Resim 31 : Hayvan betimli mahmuzlu tutamak	147
Resim 32 : Tutamak	147
Resim 33 : Kabartma şeklindeki tutamak	147
Resim 34: Kemik Alet	148
Resim 35: Bız (Kırık)	148
Resim 36: Bız	148
Resim 37: Kemik Alet	148
Resim 38: Pişmiş Toprak Kaşık	149
Resim 39: Kabartma İnsan Betimi	149
Resim 40: Çakmaktaşı Ok Ucu	149

LEVHA LİSTESİ

Levha 1 : Karışık çömlek	118
Levha 2 : Sıkma Boyun Çömlekler	119
Levha 3 : Büyük çömlekler	120
Levha 4 : S profilli kaseler	121

Levha 5 : S profilli kaseler	122
Levha 6 : Omurgalı kaseler	123
Levha 7 : Çanaklar	124
Levha 8 : Dikleşen kenarlı yuvarlak gövdeli kaseler	125
Levha 9 : Kovamsı örnekleri	126
Levha 10 : Tabaklar	127
Levha 11 : Kutular	128
Levha 12 : Dipler	129
Levha 13 : Dipler	130
Levha 14 : Kaideli Dipler-Kutu Ayağı- Minyatür Kap	131
Levha 15 : Ayrışık Formlar	132
Levha 16 : Ayrışık Formlar	133
Levha 17 : Kabartma Beezemeliler	134
Levha 18 : Gelveri Tazı Bezemeliler	135
Levha 19 : Küçük Buluntular	136

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1 : Çizim 1- Tepecik 16K sondajı, Batı Profili	12
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Tipoloji – A-B TipiÇömlekler	137
Şekil 2 : Tipoloji – C Tipi Çömlekler	138
Şekil 3 : Tipoloji – Kaseler	139
Şekil 4 : Tipoloji – Kovamsılar	140

PLANLAR LİSTESİ

Plan 1 : Gelveri 2007 sondaj alanları	36
Plan 2 : A1 açması	37
Plan 3 : A2 açması	38

Plan 4 : A3 açması	39
--------------------	----

HARİTA LİSTESİ

Harita 1 : Orta ve Batı Anadolu'daki Kalkolitik Çağ Yerleşmeleri	150
--	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
Bkz.	: Bakınız
C14	: Karbon 14
Cm.	: Santimetre
Ed.	: Editör
Eds.	: Birden fazla editör
Fig.	: Figure
Lev.	: Levha
m.	: Metre
MÖ.	: Milattan önce
km.	: Kilometre
R.	: Çap
Res.	: Resim
S.	: Sayfa
Taf.	: Tafeln
y.y.	: Yüzyıl

1-ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın odak noktasını, Gelveri-Yüksekkilise (Güzelyurt, Aksaray) yerleşmesinden elde edilen çanak çömlekler üzerinde gerçekleştirilen analizler ve bu analizlerin sonuçları oluşturmaktadır. Malzemenin en kapsamlı bölümü, 2007 yılında, ören yerinde gerçekleştirilen sondaj çalışmalarından elde edilmiştir.

Gelveri çanak çömleği, 2007 yılına kadar ancak yasadışı kazılardan, yüzey araştırmalarından ve U. Esin tarafından yerleşmenin kuzey terası üzerinde açılan iki deneme açmasından bilinmekteydi. Aksaray Müzesi Müdürlüğü adına Prof.Dr. Sevil Gülçur tarafından 2007 yılında yerleşmenin doğuya bakan yamacı üzerinde uygulanan sondaj kazısı, tabakalanmış buluntularıyla yerleşmeyi daha sağlıklı yorumlanabilir hale getirmiştir.

Bugüne kadar Orta Anadolu’da gerçekleştirilen çalışmalar ışığında, bölgenin Neolitik Dönem ile İlk Kalkolitik Dönem kültürleri arasında köklü bir değişimin olmadığı, İlk Kalkolitik Dönem’de de Neolitik kültür öğelerinin yer yer farklılıklar gösterse de devam ettiği öne sürülmektedir (Özdoğan, 1993:179)¹. MÖ 6.binyıl’ın ikinci çeyreğine gelindiğinde sözkonusu kültürel sürecin kesintiye uğradığı düşünülmektedir (Schoop, 2005b:23)². Eldeki bulgular ve C14 sonuçları, yaklaşık MÖ. 5600-5300 yılları arasında, kronolojik anlamda bir boşluk olduğunu göstermektedir. Bu boşluk sonrası gelen süreç, farklı kültürel öğeleri de beraberinde getirmiştir. Orta Kalkolitik olarak adlandırılan bu dönemle birlikte, Orta Anadolu’daki kültürel dinamiklerin değiştiği düşünülmektedir. Prof. M. Özdoğan, Orta Kalkolitik Dönem ile birlikte yerleşme yeri seçiminin ovalık bölgelerden, yüksek ve engebeli bölgelere kaydığını öne sürmektedir(Özdoğan, 2002:119).

¹ Söz konusu paketin çanak çömleği; okside olmuş, kırmızı, siyah ya da beyaz boyalıdır. Kap formları arasında, basit küresel gövdeli kaplar, yayvan kaseler, oval ya da köşeli kaplar, kısa ayaklı kaplar, gövde üzerinde tüp tutamaklar yaygındır. Batı Kapadokya bölgesinde ise boyalıların yerini kabartma bezekliler almıştır

² Anadolu Kalkolitik çağları hakkında geniş bilgi için bkz. Schoop, 2005a.

Yine Özdoğan' a göre Orta Kalkolitik Dönem'de çanak çömlekte de köklü değişimler gözlemlenmektedir. İlk Kalkolitik Dönem'in kontrollü bir ortamda fırınlanan³ kırmızı, açık kahve tonlarındaki astarlı çanak çömleği, yerini koyu renkli, çizi bezekli çanak çömleğe bırakmıştır. Kap formları da farklılaşmış, omurgalı kaseler, boyunlu çömlekler ve kulplar ortaya çıkmıştır (Özdoğan, 1993:180)

Özdoğan'ın önerdiği değişim, daha çok Batı Anadolu ve Balkanlar için geçerli olmalıdır. Bu ayırma karşın, Orta Kalkolitik öncesinde gözlemlenen kültürel boşluk, farklı zaman aralıklarında Batı Anadolu, Göller Bölgesi ve Trakya'da da gözlemlenmektedir (Thissen, 2008:99; Schoop, 2005a).

Gelveri Kültürü üzerine gerçekleştirilen daha önceki araştırmalarda, Gelveri çanak çömleği üzerinde görülen bezemelerin 5.binyıl Balkan kültürleriyle olan benzerliğinden yola çıkılarak kültür, Orta Kalkolitik Dönem'in sonlarına tarihlenmiştir (Esin, 1993:52). Fakat son yapılan çalışmalarda, Tepecik-Çiftlik (Çiftlik-Niğde) ve Köşkhöyük (Bor-Niğde) gibi civar yerleşmelerde, az sayıda da olsa Gelveri tarzı bezemelerin bulunması, Gelveri Kültürü'nün tarihinin daha eskilere dayandığını ortaya koymuştur. Bu tez çalışmasında, yapılan çanak çömlek analizleri yardımıyla Gelveri Kültürü'ne özgü öğelerin tanımlanması ve tanımlanan bu öğelerin MÖ. 6.binyıl Anadolu kültürleri arasındaki yeri saptanarak yukarıda bahsedilen İlk Kalkolitik'ten Orta Kalkolitiğe geçişteki boşluk sorununa katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

1.2. Uygulanan Yöntem

Çalışmanın ikinci bölümünde, Gelveri yerleşmesinin ait olduğu öngörülen zaman diliminin ve çağdaşı olabilecek diğer yerleşimlerin genel çizgileriyle tanıtılmasının ardından üçüncü bölümde, Gelveri yerleşmesi ile ilgili genel bilgiler sunulacaktır.

³) Son yıllarda gerçekleştirilen Tepecik-Çiftlik ve Köşkhöyük kazıları, Orta Anadolu İlk Kalkolitiği'nde kırmızı astarlı mallara ve Can hasan örneğinde olduğu gibi, tümüyle okside, özlü boya bezeklilere rastlanılmasına karşın, çanak çömleğin büyük bölümünün kontrollü bir ortamda fırınlanmadığını ortaya koymuştur.

Dördüncü bölümde ise Gelveri çanak çömlek topluluğu tanıtılacak, mal grupları, biçimsel sınıflandırma ve sayısal verilere yer verilecektir. Dördüncü bölümde malzeme, yalnızca Gelveri kültürünün tanımlanmasında rol oynayan başlıca öğeleri ile değil, ayrıışık malları da içerecek biçimde, bir bütün olarak değerlendirilecektir. Bu genel değerlendirme, bir sonraki bölümde çağdaşları ile karşılaştırılmasına da zemin hazırlayacaktır. Beşinci bölümde ise Gelveri Kültürü adı altında topladığımız öğelerden yola çıkılarak, çalışma kapsamında ele alınan bölgelerle olan benzerlikleri veya farklılıklarının, bir diğer söylemle dış bağlantılarının irdelenmesi amaçlanmaktadır. Kurulacak olan bu ilişkilerle Gelveri Kültürü'nün daha sağlıklı tarihlendirilebilmesi hedeflenmektedir. Karşılaştırmalara ilk önce, Tuz Gölü havzasının doğusundan, Aksaray-Niğde bölgesinden başlanacak, daha sonra bu çember gerekli görülen hallerde Trakya'ya kadar genişletilecektir. Bu karşılaştırmalarda sistematik kazılardan elde edilen C14 sonuçlarının yardımıyla ve malzeme odaklı göreceli tarihleme esasları da göz önünde tutularak Gelveri Kültürü'nün MÖ. 6.binyıl Anadolu dizinindeki yeri belirlenmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise Gelveri çanak çömleği üzerine gerçekleştirdiğimiz çalışmalardan elde edilen başlıca değerlendirmeler bir bütün halinde sunulacaktır.

1.3. Ele Alınan Bölge

Bu çalışmanın ana eksenindeki coğrafya, Orta Anadolu Bölgesi'dir. Bu geniş bölge kendi içinde jeolojik ve coğrafi etmenlere bağlı olarak birden çok alt bölümlere ayrılmıştır. Arkeolojik olarak bakıldığında bölgenin kendi içindeki alt bölümleri, farklı bilim adamları tarafından, üzerlerinde çalıştıkları farklı kültürel dönemlere bağlı olarak değişmektedir. Örneğin Parzinger Orta Anadolu Bölgesi'ni, Batı-Orta Anadolu, Doğu Orta Anadolu, Orta Anadolu ve Kapadokya olarak 4 alt bölüme ayırmıştır. Buna göre Parzinger, Çorum il sınırları içerisindeki Alacahöyük, Büyük Güllücek, Boğazköy gibi yerleşmeleri Orta Anadolu grubu altında toplamıştır (Parzinger, 1993:231,233,239). Prof. Bittel ise Alacahöyük ve Büyük Güllücek'i Pontus grubuna dahil ederken, Boğazköy'ü Alişar ve Kültepe ile beraber Kapadokya grubunun içine dahil etmiştir (Bittel, 1976: 43,53,349). Bu çalışmada ise Orta

Anadolu başlığı altında; Gelveri yerleşmesinin de içinde bulunduğu Çekirdek Kapadokya/Volkanik Kapadokya, Konya Ovası ve Kızılırmak Kavsi olarak 3 alt bölge belirlenmiştir.

Neolitik ve Kalkolitik Dönem’de Orta Anadolu denilince, akla ilk Kapadokya ve Konya Ovası gelmektedir. Bunun başlıca nedeni, bu bölgelerde yapılmış erken döneme ait araştırmaların fazlalığıdır (Özdoğan, 2007: 442). Son yıllarda Çorum ve Kırşehir gibi illerde yapılan araştırmalar sayesinde Kızılırmak kavisi içinde kalan bölge de Orta Anadolu’nun Neolitik ve Kalkolitik etkileşim alanının bir parçası olarak sayılmaya başlanmıştır (Schoop, 2005, Omura, 1997,1998, 2000).

Yeryüzü şekilleri bağlamında, çekirdek Kapadokya denilen volkanik bölge, Aksaray, Nevşehir ve Niğde İllerini kapsamaktadır. Bu bölge, batıdan tuz Gölü eşiği, güneyden Toroslar, güneydoğudan Aladağlar, doğudan ise Kayseri İli ve Erciyes ile sınırlandırılmaktadır. Neolitik Dönem’in başından İlk Tunç Çağları’nın sonlarına kadar kültürler arasında bariyer görevi üstlendiği düşünülen Toros Dağları’nın güneyinde ve doğusunda, Gelveri Kültürü ile paralellik gösteren herhangi bir Kalkolitik Dönem yerleşmesi bilinmemektedir. Bu nedenle Kilikya ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Buna karşılık, çekirdek bölgemizin batısında yer alan bölgelerle Gelveri kültürü arasındaki benzerlikler ve farklılıklar açısından, bağlantılar kurulmaya çalışılacaktır. Özdoğan, yüksek dağlar ya da aşılmaz denizleri içermeyen bu geniş coğrafyada, MÖ. 6.binyıl boyunca yaşanan kültürel süreci “Anadolu-Balkan Kompleksi” teması altında değerlendirmektedir (Özdoğan,1993b,1996). Gelveri yerleşmesi, bu kompleksin, doğu sınırına yakın bir konumdadır. Gelveri’nin, daha batıda bulunan çağdaş yerleşmelerle olası bağlantıları, yukarıda sözü edilen temanın sorgulanmasına da önemli katkı sağlayabilecektir. Bu amaç doğrultusunda, özellikle Konya Ovası’yla Çanak Çömlekli Neolitik Dönem’in başından bu yana paralellikler taşıyan Göller Bölgesi, Anadolu-Balkan ilişkileri için stratejik öneme sahip olan Kuzeybatı Anadolu bölgesi de bu çalışmanın kapsamı içinde yer alacaktır.

1.4. Çekirdek Kapadokya Tarihöcesi Dönem Çalışmaları

İlk başlarda, Kapadokya'nın tarihöncesi arkeoloji araştırmaları, ülkemizin birçok bölgesinde olduğu gibi geç dönem araştırmalarının gölgesinde kalmıştır. Bu durum, 1940 yıllarından itibaren, değişmeye başlamıştır. Bölgenin kuzeyinde, Kızılırmak kavsi içinde yer alan, MÖ. 2.binyıl'a ait Kültepe, Boğazköy, Alacahöyük gibi merkezlerin kazılmaya başlanmasıyla araştırmacılar, çevre bölgelerde de bu döneme ait olabilecek diğer ören yerlerinin izlerini aramaya koyulmuşlardır. Bu araştırmacılarından biri de Burhan Tezcan'dır. Tezcan, 1951 yılında o zamanlar Niğde'ye bağlı olan Aksaray ilçesi ve civarında bir yüzey araştırması gerçekleştirmiştir. Bu araştırmalar esnasında, Güzelyurt/Gelveri kazasının batısında, zirve düzlüğünde 19. yüzyıla ait bir kilisesinin kurulduğu Yüksekkilise adlı kayalık tepenin yamacı boyunca uzanan Gelveri yerleşmesini, köylüler tarafından çıkartılan iki adet tüm kase sayesinde bulmuştur (Tezcan, 1958:520). Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne teslim ettiği bu iki kaseyi, Anadolu genelinde yakın benzerlik kurulabilecek başka örnekleri bulunmadığından, Balkan kültürleriyle ilişkilendirmiştir (Tezcan, a.e.:521).

1960 yıllarına gelindiğinde, James Mellaart'ın başkanlığında Beycesultan, Hacılar ve Çatalhöyük, David French'in başkanlığında Canhasan yerleşmeleri kazılmaya başlanmıştır. Bu kazılar çerçevesinde Orta Anadolu' da Neolitik ve Kalkolitik dönemlerin varlığı ispatlanarak, tarihöncesi dizini çok daha eskilere çekilmiştir (Mellaart, 1967,1970, French, 1963,1965,1966). Çatalhöyük ve Hacılar çağdaşı yerleşmelerin benzerlerini arayan Ian Todd, Kapadokya Bölgesi'nde 1964 yılından başlayarak üç yıl sürecek yüzey araştırmalarını yürütmüştür. Todd, bu araştırmaları batıda Tuz Gölü, doğuda Kayseri, güneyde Toroslar ve kuzeyde Ankara-Yozgat hattıyla sınırlandırılabilir bölge içinde gerçekleştirmiştir. Bu sırada Aşıklı Höyük (Kızılkaya, Gülağaç-Aksaray), Tepecik-Çiftlik (Niğde-Çiftlik), Köşk Höyük (Bor-Niğde), Pınarbaşı (Bor-Niğde) gibi Çanak Çömleksiz Neolitik ve Kalkolitik dönemlere tarihlenen yerleşmeleri saptamış ve ilk kez bölge tarihinin Konya Ovası ve Göller Bölgesi'nden daha da eskilere dayandığını ortaya koymuştur (Todd, 1966,1980). Anadolu arkeolojisinin GAP Projesi kapsamında yapılan kurtarma

kazılarına odaklandığı 1970 yıllarında, Orta Anadolu’da gerçekleştirilen kazı çalışmaları azalmış, fakat Mellaart ve French’in araştırmalarının genel sonuçlarını yayınlamasıyla Göller Bölgesi ve Orta Anadolu erken dönem dizini şekillenmeye başlamıştır (Mellaart, 1970).

1981 yılına gelindiğinde, Prof. Uğur Silistireli başkanlığındaki ekibin Köşkhöyük’teki kazı çalışmalarına başlamasıyla, Kapadokya Bölgesi’nde de ilk sistematik kazı çalışması gerçekleşir. Elde edilen veriler, Konya Ovası ve Göller Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik ve Kalkolitik kültürleriyle çağdaş bir yerleşmenin varlığını ispatlar (Silistireli, 1984,1985).1989 yılında, İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı başkanı Prof. Ufuk Esin, Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem’e tarihlenen Aşıklı Höyük çalışmalarını başlatır (Esin vd.1991). Bu çalışmalar esnasında, Aşıklı’ya oldukça yakın uzaklıktaki Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinde de kısa süreli bir sondaj çalışması yürütür (Esin,1993). Aşıklı Höyük ekibi üyelerinden Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı, “Kapadokya Obsidyen Araştırmaları Projesi” çerçevesinde, önce Fransa’dan katılan uzmanlarla obsidiyen kaynaklarını ve olası atölyeleri saptamak amacıyla, dağlık bölgelerde, bir dizi yüzey araştırması gerçekleştirir. Bu araştırmalar sırasında, Göllüdağ volkanı eteklerinde, Kömürcü-Kaletepe mevkiinde bulunan atölyeleri saptayarak yurt dışından uzmanların katılımıyla, Türkiye’de bir ilk olan atölye kazılarını başlatır (Balkan-Atlı vd.,1999). Bu çalışmalar sırasında Orta Paleolitik Dönem’e tarihlenen bir kaya altı sığınağı da keşfedilerek kazısı yapılır (Slimak-Dinçer, 2007:33). Gene aynı yıllarda, Aşıklı Höyük ekibinden Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran, Aşıklı Höyük’ün son evresinde iskân edildiği ve bu yerleşmenin bir dış mahallesi konumundaki Musular’da araştırmalarına başlar (Özbaşaran, 1999). Aşıklı Höyük, Musular ve Kaletepe kazıları, Orta Anadolu tarihöncesi kronolojisini günümüzden sekizyüzbin yıl öncesine kadar götürmüştür. 1991 yılında Aşıklı Höyük ekibine katılan Prof. Dr . Sevil Gülçur, 1993-2001 yılları arasında önce arazi, daha sonra yüzey araştırması başkanlığını üstlendiği “Aksaray, Nevşehir Niğde İlleri Yüzey Araştırması”nı yürütmüştür. 1994 yılında, yüzey araştırması sırasında saptadığı Güvercinkayası’nda (Çatalsu, Gülağaç-Aksaray), 1996 yılından başlayarak bugüne değin devam eden kazı çalışmalarını sürdürmektedir (Gülçur, 1997,1999). Arkeolojik bulgular ve C14

sonuçları, bu yerleşmenin MÖ. 5200-4750 tarihleri arasında, Orta Kalkolitik Dönemde iskan edilmiş, bir kaya üzeri yerleşmesi olduğunu göstermiştir.

Doç.Dr. Erhan Bıçakçı başkanlığında bir ekip ise, 1999 yılında, Tepecik-Çiftlik kazılarına başlamıştır. İlk Kalkolitik döneme tarihlenen buluntularıyla Köşkhöyük bulgularını destekleyen bu höyükte daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalarda, höyüğün alt dolgularında Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'in sonuna ait olabilecek bir yerleşmeye işaret eden bulgulara da rastlanmıştır. Ayrıca İlk Kalkolitik dolguların üzerinde, tahrip olmuş durumda, Gelveri bezeme üslubuyla yapılmış çanak çömlek parçalarının bulunduğu dolgu, bu höyüğün MÖ. 6.binyılda da iskan edildiğini göstermiştir (Bıçakçı vd., 2007: 249).

2007 yılına kadar bölgede yapılan araştırmalar sonucu şekillenen kültürel sürece baktığımızda, MÖ. 8500 yıllarında Aşıklı Höyük ile başlayan Çanak Çömleksiz Neolitik dönemin Musular ile devam ettiğini görmekteyiz. Buna karşılık bölgede, Çanak Çömlekli Neolitik Döneme geçişi yansıtan bir yerleşme henüz saptanamamıştır. Yaklaşık 500 sene süren bu boşluktan sonraki döneme ait ilk bilgilerimiz, Tepecik-Çiftlik'in Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'e tarihlenen 5. tabakasından gelmektedir. Yerleşmenin İlk Kalkolitik evreyi yansıtan 4. ve 3. tabakası ve Köşkhöyük'ün gene aynı evreye tarihlenen 3. ve 4. tabakaları sayesinde, İlk Kalkolitik Dönem bu bölgede tanımlı hale gelmiştir. Bu sürecin ardından gelen zaman dilimine ait bilgilerimiz ise, kısıtlı da olsa Tepecik Çiftlik'in tahrip olmuş üst dolguları 2. tabakası, Köşkhöyük'ün 1.tabakası ve en kapsamlı olarak MÖ. 5200–4750 yılları arasına tarihlenen Güvercinkayası yerleşmesinden gelmektedir.

Genel olarak bakıldığında, bölgenin yaklaşık 2500 yıllık sürecinde iki adet boşluk göze çarpmaktadır. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'den Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'e geçişte gözlemlenen ilk 500 yıllık boşluğu, Tepecik-Çiftlik'in henüz kazılmamış, daha alt seviyedeki tabakaların doldurması olasıdır. İkinci boşluk ise Orta Kalkolitik'e geçiş sürecine denk gelmektedir. Bu kültürel boşluk, yukarıda da kısaca değinildiği üzere, salt bu bölgeye özel olmayıp, tüm Orta Anadolu ve Göller Bölgesinde de karşılaşılan bir sorundur. Yüzey araştırmalarından elde edilen veriler de bu boşluğu doldurmada yetersiz kalmaktadır. Ancak, 2007 yılında Prof. Dr. Sevil

Gülçur başkanlığında yürütölen Gelveri sondaj çalışmalarından elde edilen verilerin uyandırdığı ilk izlenim, Gelveri buluntularının bu aralığa denk gelebileceği yönündedir.

2- MÖ. 6.BİNYIL'DA ORTA ANADOLU

2.1. Kronolojik Altyapı

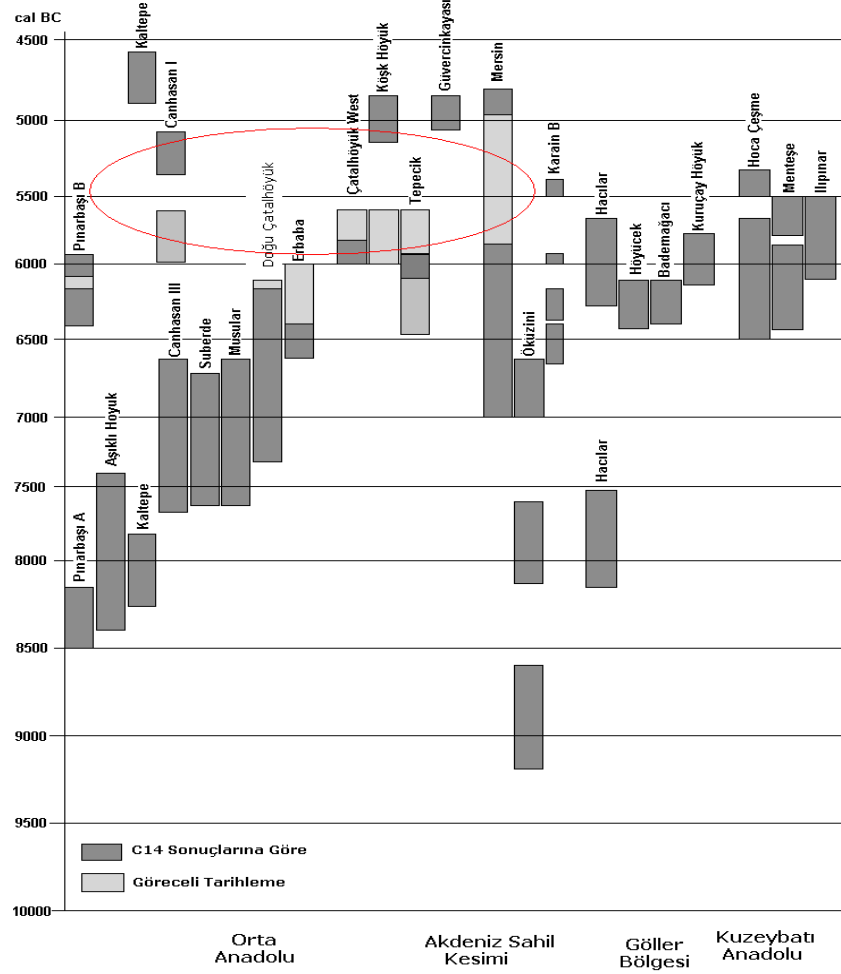
Orta Anadolu'da MÖ. 6.binyıla denk gelen zaman dilimi, geleneksel kronolojik adlandırmaya göre İlk Kalkolitik Dönem'in sonunu, Orta Kalkolitik Dönem'in ise önemli bir kısmını kapsamaktadır. Orta Anadolu için Kalkolitik terimi ilk kez 1930 yıllarında Hamit Z. Koşay tarafından Alacahöyük'ün alt tabakaları için kullanılmıştır. O yıllarda Anadolu'da en eski yerleşimin MÖ. 3000 yıllarında başladığı kabul görölmekteydi (Özdoğan, 1994:71). Kalkolitik Dönem, Hitit öncesine ait, derinliği olmayan bir dönem olarak algılanıyordu. Alacahöyük mezarlık buluntularının Bulgaristan'da bulunan Varna Mezarlığı ile olan yakın ilişkisi ve bu mezarlık buluntularının daha alt tabakalarında bulunan bakır buluntular, Koşay'ın Kalkolitik terimini bölgeye adapte etmesini sağlamıştır. 1960 yıllarına gelindiğinde Hacılar, Çatalhöyük, Canhasan kazıları ve Aşıklı Höyük'ün saptanmasıyla birlikte Anadolu'da Çanak Çömleksiz ve Çanak Çömlekli Neolitik'in varlığı ispatlanmıştır. Bu yerleşmelerin daha üst tabakalarında veya Batı Çatalhöyük örneğinde olduğu gibi daha geç döneme tarihlenebilecek yerleşmelerin varlığı, Orta Anadolu için de İlk Kalkolitik Dönem teriminin kullanılmasına sebep olmuştur. Beycesultan'ın üst tabakalarının Troia ile benzerlikleri, alt tabakalarınınsa Troia'dan daha eski olması gerektiği düşüncesi de Son Kalkolitik teriminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mezopotamya kültürleriyle doğrudan ilişki içerisinde bulunan Mersin Yumuktepe ve Tarsus Gözlükule gibi merkezlerin, Neolitik'ten Tunç Çağı'na kadar süregelen kesintisiz tabakalanmalarının da verdiği itici güçle, Orta Anadolu'nun Mezopotamya kronolojisine adaptasyonu sağlanmıştır. Mezopotamya'da Kalkolitik Çağ ilk, orta ve son olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bunlar aynı zamanda Halaf, Güney-Kuzey

Obeyd ve Uruk olarak da bilinmektedir. Anadolu Kalkolitik Çağları da bu bağlamda İlk, Orta ve Son Kalkolitik olmak üzere üçe ayrılmıştır.

1980 yıllarından sonra bölgede artan araştırmalarla İlk Kalkolitik ve Son Kalkolitik terimlerinin altı dolmaya, C14 analiz yöntemlerinin de etkisiyle taşlar yerine oturmaya başlamıştır. Kumtepe, Demircihöyük, Semahöyük gibi kazılardan gelen bilgiler de Son Kalkolitik Dönem'in İlk Tunç Çağ ile olan devamlılığını ortaya koymuştur. İlk Kalkolitik'in de Neolitik Dönem kültür öğelerinin devamı niteliğinde olduğu anlaşılmıştır. Fakat ilginçtir ki kazılan yerleşme sayısı arttıkça İlk Kalkolitik'e tarihlenen tüm yerleşmelerin bir süre sonra terk edildiği ya da tahrip edildiği görülmüş, takip eden tabakalarda ise yepyeni bir kültürün bölgeye hakim olduğu anlaşılmıştır. Bu farklı kültürün başladığı zaman dilimi Orta Kalkolitik Dönem olarak adlandırılmıştır. Fakat hem araştırma sayısının azlığı, hem de İlk Kalkolitik örneğinde olduğu gibi bir kültürel altlığının saptanamaması, Orta Kalkolitik Dönem Anadolu'su hakkındaki bilgileri sınırlamıştır.

Aşağıdaki kronoloji tablosunda da görüleceği gibi, Orta Anadolu'da MÖ. 5600 yıllarına kadar gözlenebilen dizinin, 5500'de kesintiye uğradığı görülmektedir. Bu kesintinin izlerine diğer bölgelerde de rastlamak mümkündür. Orta Kalkolitik geçişi olarak adlandıran bu kırılma noktasında MÖ 5600- 5300 yılları arasına denk gelebilecek herhangi bir yerleşme bugüne kadar bulunamamıştır⁴. Bu durum daha önce bahsedildiği gibi bu geçişin nasıl olduğunu anlamamıza engel teşkil etmektedir. Eldeki veriler ışığında Orta Kalkolitik'in Orta Anadolu'da 5300-5250 yılları civarında başladığını söyleyebiliriz.

⁴ 60'lı yıllarda Canhasan 2B'nin bu geçişi temsil ettiği D.French tarafından düşünülmüyordu(French,1962:30). Fakat son yıllarda gerçekleştirilen C14 analizleri Canhasan 2A ve 2B'nin 3-7 tabakalarıyla beraber MÖ. 6000-5600 yılları arasını yansıttığını göstermiştir(Thissen,2002:326).

Tablo1(Thissen, 2002:324)

Bugüne kadar araştırılmış, MÖ.6.binyılın ilk yarısına ait Orta Anadolu yerleşmelerine genel olarak bakıldığında, uzun statigrafiler veren Tepecik-Çiftlik, Köşkhöyük ve Canhasan 2A-2B ön plana çıkmaktadır. Bunların yanısıra Neolitik höyüğün devamı niteliğinde düşünülen Batı Çatalhöyük de bu kapsamda değerlendirilmesi gereken yerleşmelerden biridir. Ayrıca Kızılırmak kavisi içinde bulunan Boğazköy-Büyükaya'dan gelen yeni bilgiler ve bölgenin en uzun statigrafisini veren Aşılar'ın tarihleme açısından problemlili alt tabakaları(Steadman, 1995:25), Orta Anadolu'nun bu az çalışılmış bölgesi hakkında bir fikir vermektedir. MÖ. 6.binyılın ikinci yarsına tarihlenen yerleşmeler ise Güvercinlikaya, Köşkhöyük I ve Canhasan I'dir. Bu yerleşmelere ek olarak, yüzey araştırmalarından toplanan

Çanak  mleğinin çalışıldığı Kabakulak'dan da bilgi dağarcığını genişletmesi açısından, kısaca bahsedilecektir.

2.2. Orta Anadolu'da M . 6.Binyıl'a Tarihlenen Yerleşmeler

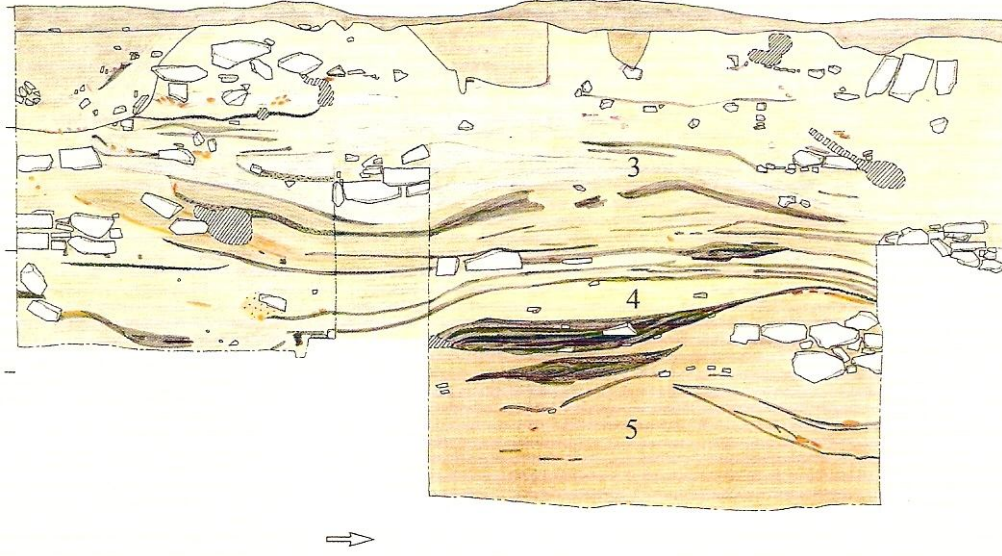
2.2.1. Kapadokya Bölgesi

2.2.1.1 Tepecik-iftlik

Tepecik-iftlik Höyüğü, Orta Anadolu Platosu'nun güneyinde, Kapadokya Bölgesi'nin güneybatısında, çevreye kapalı iftlik Ovası'nın güneydoğu kenarında yer alır. 1966 yılında Ian Todd tarafından bulunan höyük, kesin sınırları saptanabilen kesiminde, 300 x 170 m. boyutlarında bir alanı kaplamaktadır. 2000 yılından bu yana Doç. Dr. Erhan Bıçakçı başkanlığında sürdürülen kazı çalışmalarında yaklaşık 750 m² genişliğinde bir alan kazılmıştır. Bu çalışmalarda höyükte dört önemli dönem tespit edilmiştir (Bıçakçı vd., 2007:237).

Tabakalanma:

<u>Tabaka No.</u>	<u>Dönem</u>	<u>Höyükteki Konumu</u>
1.Tabaka	Geç Roma – Bizans	Mezar
2.Tabaka	Orta Kalkolitik	H�y�Ğ�n kuzey kesiminde
3.Tabaka	�lk Kalkolitik	Açılan alanın tümünde
4.Tabaka	Neolitik	16K-17K-18K-16J-17J-18J
5.Tabaka	Neolitik	16K Sondajında

Çizim 1- Tepecik 16K sondajı, Batı Profili

İlk Kalkolitik Dönem höyükte iki ana evre ve toplam altı tabakayla temsil edilmektedir. Yapılar taş subasmanlar üzerine olası kerpiç duvarlar ile inşa edilmiştir. İlk Kalkolitik yerleşme, tek yapılardan ve bir yapı çekirdeği etrafında inşa edilen eklemelerle gelişen yapı kümelerinden oluşmaktadır. Zaman zaman, tek yapıların arasında uzanan sokak/geçit benzeri aralıkların, açık alanların, bloke edilerek kapatıldığı anlaşılmaktadır.

Orta Kalkolitik Dönem'e ait yapı kalıntıları, höyüğün kuzeybatı kesiminde, yaklaşık 100 m² boyutlarında geniş bir çukur görünümündeki dolguda ele geçmiştir. Doç.Dr. Erhan Bıçakçı, bu alanda bulunan düzensiz bir şekilde, dikine yerleştirilmiş büyük taşların, höyüğün genelinde görülen mimari gelenekten daha farklı bir yapılanmanın ürünü olduğunu belirtmektedir. Bu yapılanma, gene bu alanda gözlemlenen gri küllü dolgu ile beraber düşünüldüğünde, Orta Kalkolitik yapılarının dal örgü tarzında, çalı çırpı gibi organik malzemelerden inşa edilmiş olabileceğinin altını çizmektedir. Höyüğün yüzeyinin tarım faaliyetleri ve köylülerce taş çekilmesi nedeniyle tahrip edildiğinin altını çizmekte ve bu dönemi yansıtabilecek dolgunun daha kalın olması gerektiğini vurgulamaktadır. Höyüğün diğer açmalarının yüzey toprağı ve üst seviyelerinde; dağınık ve seyrek olarak ele geçen "Gelveri" bezeklilerini de tahribatın bir kanıtı olarak göstermektedir (a.e., s:238).

Çanak Çömlek:

Holosen dönem öncesinde ve başlarında bir göl olan Melendiz ovası, birincil ve ikincil kil yatakları açısından zengin bir bölgedir. Bu kil yataklarından alınan örneklerin içindeki mineral karışımların benzerleri Tepecik-Çiftlik çanak çömleğinin de içinde bulunmuştur. Bu çanak çömlek yapımında bu kaynakların kullanıldığını göstermektedir. Gerek farklı dönemlerde üretilen çanak çömlek yapımında, gerekse farklı mal gruplarında kil yatakları arasında bir tercih yapılmamış olduğu anlaşılmaktadır (a.e., s: 242).

Tepecik-Çiftlik'in Kalkolitik Dönem'e tarihlenen 2. ve 3. tabaka çanak çömleklerinin hamurları bitkisel katkıdır (Godon, 2005, s. 6). İlk Kalkolitik döneme tarihlenen 3. tabaka çanak çömleği, 4. ve 5. tabakalarda ele geçen Neolitik Dönem çanak çömlekleinden farklı özellikler taşımaktadır. 3. tabakada formların çeşitlendiği, keskin profilli çanaklar, omurgalı dar ağızlı çömlekler ve ilk kez ortaya çıkan omurgalı, boyunlu çömlekler dikkati çekmektedir. Bu tabakada görülmeye başlayan kırmızı astarlı mallarda kalın ve bordoya yakın ince astar kullanılmıştır. 3. tabakanın son evrelerinde çoğunluğu kırmızı astarlı, omurgalı kaplar üzerinde kabartma tekniğinde ve natüralistik üslupta antropomorfik ve zoomorfik bezemeler ortaya çıkmaktadır (Bıçakçı vd., 2007: 243).

Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlenen 2. tabakada ise, bezeme tekniği ve motif düzeni ile dikkat çeken, yeni bir çanak çömlek tipi ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla özlü pişirilmiş, açıkılı basit çanaklar veya omurgalı kaseler üzerine uygulanmış bu bezemeler, genellikle içleri noktayla doldurulmuş, bazen de içleri boş bırakılmış geometrik üçgenler veya dalgalı desenlerdir; bazı örneklerde her iki desen birlikte kullanılmıştır. Bezeklerin oluşturulmasında, iki farklı teknik belirlenmiştir: Birinci teknikte tam kurumamış, deri sertliğinde kil üzerine çizgi bezekler işlenmiştir. İkinci teknikte ise bezekler, daha ıslak yüzey üzerinden "u" kesitli ince uzun bantların çıkartılmasıyla oluşturulmuştur (a.e.:243).

Tarihleme:

İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen 3. tabakadan sonra gelen 2. tabaka yerleşmesi, yanık küllü bir dolgunun üzerine, büyük olasılıkla hafif malzemeler kullanarak inşa edilmiştir. E. Bıçakçı, bu tabakada belgelenen Gelveri tipi çanak çömlektan yola çıkarak 2. tabakayı MÖ 6.binyılın son çeyreğine tarihlemektedir (a.e.:248-249). Tepecik-Çiftlik kazılarında ele geçen C14 örneklerinin ilk analiz sonuçları, 3.tabakayı MÖ 6000 yılına tarihlendirmektedir (Doç.Dr. Erhan Bıçakçı ile özel görüşme). 2007 yılında ele geçen söz konusu analiz sonuçları ve Gelveri sondaj çalışmaları sonrasında, 2. tabakanın MÖ 6. binyılın ortalarına denk gelebileceği fikri daha ağır basmaktadır (Marten Godon ile özel görüşme).

2.2.1.2. Köşkhöyük

Köşkhöyük Niğde ilinin güneyinde, deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1100 metre olan Bor Ovası'nda yer almaktadır (Öztan, 2007: 223). 1965 yılında I.Todd tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları esnasında bulunmuştur (Todd, 1980: 41-42, 46, 77-80). Bugün A.Öztan tarafından kazılan yerleşmede , arkeolojik kazılara 1981 yılında U.Silistireli başkanlığında başlanmıştır. Bölgedeki en uzun soluklu kazı projesidir (Silistireli-Ogün 1985)

Tabakalanma⁵:

Köşkhöyük'te beş tabaka bulunmaktadır. Tabakalanma düzeni olarak Tepecik-Çiftlik yerleşmesine benzer bir durum vardır. Tepecik-Çiftlik'teki gibi V-II arası tabakalar birbiri ardılı kesintisiz devam ederken, II. tabaka büyük bir yangınla sonlanmış ve bir aradan sonra I. tabakada iskân başlamıştır.

⁵ Aliye Öztan'a göre Köşkhöyük'te V-II arası tabakalar Neolitik, I. tabaka ise Erken Kalkolitik Dönem'e aittir (Öztan, 2007: 224). I. tabakanın verdiği kalibre edilmiş MÖ. 4911 tarihinden ve diğer tabakalardan gelen çanak çömlek buluntularından yola çıkılarak yapılan göreceli tarihlemelerin sonucunda Köşkhöyük'teki tabakalanmaya bu çalışmada farklı bir yorum getirilmiştir.

<u>Tabaka No.</u>	<u>Dönem</u>	<u>C14</u>
1.Tabaka	Orta Kalkolitik	MÖ. 4911
2.Tabaka	İlk Kalkolitik	
3.Tabaka	İlk Kalkolitik	
4.Tabaka	Geç Neolitik- İlk Kalkolitik	
5.Tabaka	Geç Neolitik	

Mimari:

Öztan, alt tabakaların yerleşme düzenini genel çizgileriyle, küçük sokaklar ve meydancıklarla birbirinden ayrılan konut adaları şeklinde aktarmaktadır. Bu evrelerin dikdörtgen planlı konutlarında oda sayısı, birle dört arasında değişmektedir. Her evde bulunan bir kilerle, tek ya da çift gözlü petekler, ev içi depolama geleneğinin de iyice yerleştiğini göstermektedir. Neolitik'ten bilinen çakıl döşeli, dikdörtgen veya at nalı ocaklar yerlerini kubbeli fırınlar ve hafifçe yerden yükseltilmiş yuvarlak ocaklara bırakmıştır. Oda tabanlarıyla duvarlar gibi, fırın içleri ve ocak tablaları da sıvalıdır (Öztan, 2002:56-57).

Çanak Çömlek:

Çanak çömleğin tamamı mineral katkılıdır (Öztan-Özkan 2003:447). Köşkhöyük II.-III. Tabaka çanak çömleği 3 ana gruba ayrılmıştır.

İlk grup çanak çömlek, çoğunlukla kırmızı, kahverengi ve grinin tonlarında astarlı ve açkılıdır. Hamur renkleri devetüyü, gri ve kahverengidir. Orta ve küçük boyutlarda taşçık katkılı olan bu mal grubunun hamurları özlüdür. Çoğunluğu tek renk olan kapların bir kısmında kabartma, boya ve çizi bezek görülür (Öztan, 2007: 227).

İkinci grup çanak çömleğin hamurları daha temizdir ve iyi yoğrulmuştur. Mika ve ince kum dışında katkı maddesi yoktur. Tamamında siyahtan griye, kırmızıdan kızkılkahveye uzanan tonlarda bir astar ve parlak açkı görülür. İnce kenarlı, dolayısıyla daha iyi pişirilmiş bu kapların biçimleri sınırlıdır. Temiz hamur, orta ve

küçük boy çömlek, kase ve kutuların üretiminde kullanılmıştır. Bu kapların bir kısmı çizi, nokta ve boya bezeklidir (a.e.,s:227).

Köşkhöyük'ün MÖ. 6.binyıla tarihlenen tüm tabakalarında kabartma, boya ya da çizi bezekli örnekler gözlemlenebilmektedir. Bunların içinde en yoğun temsil edilenler kabartma bezeklilerdir. İnsan, hayvan betimlemelerini konu alan bu bezemeler Köşkhöyük çanak çömleğinin ayırt edici özelliklerinden biridir. Köşk Höyük çanak çömleğinin kabartmalı kapları dahil teknik, biçim ve bezeme açısından en yakın benzerleri Tepecik-Çiftlik kazılarında ele geçmiştir. Kültür bölgesinin sınırlarının belirlenmesinde, Niğde-Aksaray yöresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarından ele geçen benzer malzemeler de katkıda bulunmaktadır (a.e.,s: 229).

“Köşk Höyük'ün I. tabakasına gelindiğinde, gerçekçi üslupta betimleme, bir kaç örnek dışında, yerini kaş göz, boynuz tarzında, sembolik anlamlı, stilize kabartma bezeklere bırakmıştır. Çanak çömlek gruplarında ağırlık, siyah ya da koyu renklerde, özenle açkılanmış, kalın cidarlı depo kaplarındadır. Depo kaplarıyla birlikte, kulpların boyut, biçim ve uygulanış türleri de çeşitlenmiştir. Orta boy çömleklerde, masif, yuvarlatılmış konik dipler yaygındır (Gülçur ve Endoğru 2001: 56, 57 Çiz. 5). Ağırlık merkezleri kuvvetlendirilmiş bu kaplar, oradan oraya taşınmayıp, kendilerine ayrılmış bölümlerde, diplerinin etrafı balçıkla sıvanarak, taban içine oturtulmuştur. Yapılaşmada izlendiği gibi, çanak çömleklerin boyut ve biçimlerinde de bir standartlaşma sezilmektedir (Gülçur, Endoğru ve Kara 2000:64-66)

Orta Kalkolitik Dönem' e tarihlenen I. tabaka çanak çömleğine ait diğer bir yenilik de Canhasan 2B tipi boya bezeklilerdir. Form ve teknik özellikleri bakımından diğer yerli çanak çömlekten ayrılan bu grup; ağızları dışa çekik, yumurta gövdeli vazolarla temsil edilmektedir. Krem rengi astar üzerine kahverenginde, kalın bantlar halindeki eşkenar dörtgenlerin içlerinin ince çizgilerle kafes şeklinde doldurulması ve bunların üstünde yer alan dalgalı hatlardan oluşan geometrik motiflidir (Öztan, 2002: 59).

2.2.1.3. Güvercinkayası

Güvercinkayası, Aksaray ilinin Gülağaç ilçesine bağlı Çatalsu köyünün 1 km batısında, Mamasun Barajı dolum alanı içinde, Melendiz Su sağ kıyısında, üç tarafı yüksek kayalıklarla çevrili doğal bir yükseltinin üzerinde konuşlanmıştır. Yerleşme, 1996 yılından beri Prof. Sevil Gülçur başkanlığındaki bir ekip tarafından kazılmaktadır (Güvercinkayası'nın periyodik yayınları için bkz. Kazı Sonuçları Toplantıları 1998-2009)

Mimari:

Güvercinkayası mimarisi, arazinin doğal yapısına uyacak bir şekilde önceden tasarlanmış, aşağı yerleşme ve iç kale ayrımının net bir şekilde gözetildiği bir düzene sahiptir.

Güvercinkayası iskânının, şimdilik kaydıyla Orta Anadoluya yabancı, dal örgü tarzında, hafif malzemeli bir öncü yerleşimle başladığı önerilmektedir. Anakaya yüzeyine diziler oluşturacak biçimde oyulmuş 18 cm. çapında ve 10 cm. derinliğindeki çok sayıdaki çukurcuk, hafif malzemeli bu öncü mimaride konutların iskeletini oluşturan ahşap dikmelerin oturtulduğu sokular olarak yorumlanmaktadır. Bu öncü evrenin ardından, belirsiz bir süre sonra, doğal kaya basamaklarını kullanarak gelişen, tasarım ürünü, sağlam malzemeli kalıcı konutlara geçilmiştir. Mimari düzen, dış ve iç bölme duvarlarını ortaklaşa kullanan, dar sokaklarla birbirinden ayrılman konut adalarını yansıtmaktadır. Konut şeması, sokak yönünde kapısıyla dikdörtgen büyük bir baş oda ve bu odanın arkasında yer alan kiler hücresi tarzındadır. Ana mimari öge olan taş duvarların örgüsünde, bağlayıcı olarak çamur harç kullanılmıştır. Üst örtü, karadam tarzında, ahşap hatıllar üstüne yerleştirilen saz ve toprak katmanlarından oluşmaktadır (Gülçur, 2004b: 145). Aşağı ve yukarı yerleşmede, konut birimleri bazında alan paylaşımında ve iç taşınmazlarda bir standartlaşma gözlemlenmektedir (Çaylı, 2008: 53).

Aşağı yerleşmeden kalın bir sur duvarıyla ayrılan iç kale konutlarının boyutları, aşağı yerleşmeye göre daha büyük tutulmuştur. Gülçur, daha geniş kiler odalarını da içeren bu düzenlemeyi, sınıflı topluma geçişin bir göstergesi olarak yorumlamaktadır (Gülçur, 2003:500). Yerleşmeyi ayıran sur duvarının üzerinde iki adet kule yapısı dikkat çekicidir. Aşağı yerleşmede olduğu gibi, yukarı yerleşme ve kale yapıları da kendi içinde birden çok evreye sahiptir. İç kalede, sur bedenine yaslanan bütün konutlar, büyük bir yangınla sonlanmış. Balık sırtı tekniğinde örülü duvarlarıyla dikdörtgen bir yapı, bu yangın dolgusunu kesmektedir. Bu yapı Güvercinkayasası'na yabancı bir ögedir. Güvercinkayasası'na dışarıdan geldiği düşünülen, ikinci bir yapı ise, iç kale sur duvarının üzerine ve eski yapıların taş molozu üzerinde yükselen, kerpiç tuğla döşeli, ± 40 m uzunluğunda, kuzey alanı baraj gölü tarafından yıkanarak akmış, güney hattı sekmeli bir teras yapısıdır. Bu teras yapısı üstten siyah açıkılı çanak çömlek guruplarıyla birlikte açık renk hamurlu örnekleri de içeren çukurlarla bozulmuştur (Gülçur-Endoğru, 2001:50)

Çanak Çömlek:

Güvercinkayasası çanak çömleğinin ana mal grupları dörde ayrılmıştır.

Bu mal gruplarının içinde en yoğun olanı Koyu Renk Açıklı Mallar'dır. Siyah, koyu kahverengi ve boz renklerde yüzeylere sahip bu mal grubunun özenli örneklerinin içi kırmızı dışı siyah renktedir. Oldukça iyi pekişmiş hamurlara sahip olan bu mal grubu değişik oranlarda bitkisel kıyık ve mineral içeriklidir. Bu mal grubu, daha çok özenli yapımlar niteliğinde depo kaplarıyla temsil edilmektedir (Gülçur, 2004a: 145).

İkinci mal grubu ise Şevron Bezemeli'lerdir. Bu mal grubu birinci mal grubunun daha özenli ve ince cidarlı versiyonlarıdır. Yapım tekniği, renk ve hamur özellikleri birinci mal grubundakine yakındır. Ayırıcı özelliği; daha küçük boyutlu kaplar üzerine yatay, çapraz ya da dikey olarak sokma tekniğinde uygulanmış, basit çavuş işareti dizilerinden oluşan, şevron bezemedir (Gülçur-Sağır, 2003:51).

Üçüncü mal grubu olan Yüzeyi Tarazlı/Süpürge İzli ve Açık Renk Hamurlular Güvercinkayasasının ikinci baskın mal grubudur. Yüzey, hamur ve kesit renkleri kirli

bejden, pembemsi devetüyüne doğru değişen renklerdedir. Katkı oranları, kaptan kaba, bariz değişiklikler gösterebilmektedir. Yüzey renkleri sarımsı bej ve pembemsi tonlarında olanlar, daha sıkı dokulu bitkisel ve kalker katkılı hamurları yansıtırken, kirli bej tonlarındakiler daha gevşek dokulu, bitkisel, taşçık ve kalker katkılı hamurludur. Katkı izleri tüm yüzeylerde belirgindir. Yüzeyi tarazlı ya da süpürge izliler, çoğunlukla dış yüzeyleri yoğun tarazlı ya da süpürge izli, iç yüzeyleri düzeltilmiş, dışta ağız altında parmak baskı düzeltili, el yapımı konik kaselerle temsil edilmektedir. Bu hamur grubuna giren boyunlu çömleklerde, dik çıkan boyunlu ve basit ağızlı koyu renk açkılıların aksine, dışa dönen boyunlar ve ağızlar çoğunluktadır. Gene koyu renk açkılılarda tüm ağızlar basitçe bitirilmişken, açık renk hamurluların özellikle bitkisel katkılı hamurlularında dudaklı örneklerle rastlanmaktadır. Gülçur, açık renk hamurlu grubu, kerpiç terasla birlikte ortaya çıkan dış bir etkene bağlamak eğilimindedir (Çaylı, 2009: 109)

Diğer bir mal grubu da Boya Bezekliler'dir. Bu tip örnekler Güvercikayası'nda göreceli olarak daha az sayıda bulunmaktadır. Pembemsi devetüyü hamurlu, özenle düzeltilmiş yer yer ince bitkisel kıykı ya da tanecik izli dış yüzey üzerine, açık kırmızı kahve ve koyu kahve tonlarında çift renk geometrik boyalıdır. Bezeklerin açık tonda tutulmuş alanları parlak açkılı, bazan siyaha yakın koyu kahve renkli olanlarında ise boya oldukça kalın, neredeyse pürüklü görünümde ve mattır. Özellikle aşağı yerleşmede ele geçen tüme yakın kaplar birbirinin benzeri, uzun boyunlu, şişkin karın üzerinde hafif sarkık yatay kulplu, uzun boyunlu çömlekleri yansıtmaktadır (Gülçur-Endoğlu, 2001:50).

Güvercinkayası çanak çömleğinde tespit edilen bu ana mal gruplarına ilaveten, diğerlerinden ayrı tutulması gereken bir mal grubu da son yıllarda tespit edilmiştir. Ayrışık Mallar olarak tanımlanan bu mal grubu, kuzey etek üzerinde yer alan ve doğu-batı yönünde sekmeli giden kerpiç duvarla kendini göstermektedir. Dışa dönen ağız, sıkma boyun ve küresel gövdeleriyle yabancı bir öge olarak tanımlanmaktadır. Bu kaplar, formlarındaki değişikliklerin yanı sıra, oldukça temiz, siyah, pembemsi kırmızı ve boz renkte hamurlarıyla da dikkat çekmektedir (Gülçur, 2003: 503).

Tarihleme:

Güvercinkayasası'nda ele geçen karbonlaşmış ahşap kalıntılarından alınan örnekler yerleşmenin MÖ. 5200-4750 yılları arasında iskan edildiğini göstermektedir. Orta Anadolu kronolojisine göre bu zaman dilimi Orta Kalkolitik Dönem olarak bilinmektedir. Kuzey Mezopotamya'da bu dönem Halaf Dönemine, Güney Mezopotamya kronolojisine göre ise, Güney Obeyd'in kuzeye doğru yayılma süreci başlarına denk gelmektedir. Güvercinkayasası'nın Orta Anadolu'da çağdaşı olduğu yerleşmeler arasında Canhasan I, Köşkhöyük I ve Alişar'ın alt tabakaları bulunmaktadır (Thissen, 2002:324)

2.2.1.4. Kabakulak

Kabakulak höyüğü Aksaray ilinin Ortaköy ilçesine bağlı Yukarı Kabakulak köyünün kuzeybatısında bulunmaktadır. İrili ufaklı bir akarsu sisteminin beslediği kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan bir vadinin içinde yer alan höyük, 200 metre çapında 7 metre yüksekliğindedir. Kabakulak 1966 yılında Ian Todd'un bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları esnasında tespit edilmiştir. Höyüğün büyük bir kısmının 2.Binyıl ve Demir Çağı'nda iskan gördüğü düşünülmektedir. Todd yerleşmede bulduğu erken dönem çanak çömleğini kabaca Kalkolitik Dönem'e tarihlemiştir (Todd, 1967:12).

Çanak Çömlek:

G.Summers, 1990 yılında Kabakulak prehistorik çanak çömleğini incelemiştir. Todd araştırması sırasında yalnızca form veren özenli parçaları toplamış olduğundan, yerleşmedeki kaba yapım çanak çömlekler hakkında elimizde bilgi yoktur. Summers bu şartlar altında incelediği çanak çömleği iki gruba ayırmıştır.

İlk grup çanak çömleği, gri ya da koyu gri hamura sahip, yüksek oranda ince kıyılmış bitkisel ve çoğunlukla kuvars içeren mineral katkıya sahiptir. Çoğunlukla açık, iki

yüzeyi de aynı renge sahiptir. Tüm parçalar az ya da çok saman izli yüzeylere sahiptir. Bezemeli parçalar da saman izleri belli belirsizken, az sayıda bulunan kaba parçaların tamamı saman izli yüzeylere sahiptir (Summers, 1991:127).

Bezemeli parçalarda genellikle noktalama ve kazı bezek teknikleri kullanılmışken yiv, saklı astar ve beyaz boyalı örnekler birer parçayla temsil edilmektedirler. Bezeme motifleri farklılıklar içermektedir. Ağız altında bant şeklinde kabın etrafını dönen şevron ya da başak motifleri sık görülen bir desendir. Bununla beraber gövde üzerinde; içleri noktalanmış ya da sade olarak bırakılmış içiçe geçmiş üçgenler ve baklava motifleri gözlemlenmektedir. Birbirine paralel uzanan çizgilerle oluşan yiv bezekli bir parça da Kabakulak yüzey toplamalarında bulunmuştur(Summers, a.e:127).

Birinci grubun kap formları çeşitlilik içermektedir. Basit kaseler, düz ve dışa çekik ağızlı çömlekler, bir adet testi formunda kap ve mutfak kabı olarak kullanıldığı düşünülen kahverengi açıkılı, dar ağızlı boyunsuz iki adet kulplu çanak bulunmuştur. Düz ve içe çekik olmak üzere iki temel dip çeşitlemesinin yanısıra, bir adet kaideli dip de ele geçmiştir(Summers, a.e:127)..

Kabakulak çanak çömleğinin ikinci grubu ise birinci gruptan içindeki mineral katkının daha yoğun olmasıyla ayrılmaktadır. Katkı olarak iri taneli kuvars çoğunlukta olmakla beraber saman katkı az da olsa gözlemlenmektedir. Bu grubu birinci gruptan ayıran diğer bir özelliği de tamamının kırmızı ya da koyu renkli astarlara sahip olmalarıdır. Form çeşitlemesi sınırlıdır. Yalnızca dışa çekik ağızlı çömlekler ve dar ağızlı çanaklar gözlemlenmektedir(Summers, 1991:128).

Tarihleme:

Summers, bu iki grup çanak çömlek arasında kronolojik bir bağ kuramamaktadır. En yakın ilişkinin Büyük Güllücek ile kurulabileceğini fakat Kabakulak'ta kapların iç yüzeylerinde bezeme olmayışı, mahmuzlu tutamakların ve müzik notası (musical note) şeklinde bezeme motiflerinin eksikliği nedeniyle bu ilişkinin kesin olmadığını

ortaya koymaktadır. Köşkhöyük ve Canhasan'ın kazı bezekli örnekleri arasında da bir bağlantı kuramamaktadır. Summers, Kabakulak'tan elde edilen malzemenin güneyden ziyade kuzey bölgeleriyle ilişkilendirilmesi gerektiğini bildirmiş ve yerleşmeyi Son Kalkolitik Dönem'e tarihlemek istemektedir (a.e.,s: 131). Fakat Summers'ın malzemeyi incelediği 1991 yılından bu yana bölgede gerçekleştirilen yeni araştırmalar, Kabakulak çanak çömleğinin Kapadokya'daki Orta Kalkolitik çanak çömlek gruplarıyla bağlantılı olabileceğini göstermektedir.

2.2.2 Konya Bölgesi

2.2.2.1. Canhasan I

Canhasan I; Karaman şehir merkezinin 12 km. Kadar kuzeydoğusunda, Can Hasan III'ün 750 m. Kadar güneydoğusunda yer alır. 360x280x5 m. Boyutlarında olan höyük, Toroslar'ın kuzeye bakan eteklerinden çok da uzak olmayan; geniş ve verimli bir ovada yer alan Can Hasan Köyü'nün hemen yakınındaki üç höyükten biridir (French, 1962: 36). Yerleşme ellili yıllarda J. Mellaart; A. Hall ve D. French tarafından Konya Ovası yüzey araştırması sırasında ziyaret edilmiş; 1961-67 yıllarında ise D. French başkanlığında İngiliz Arkeoloji Enstitüsü tarafından kazılmıştır.

Tabakalanma:

4-7	C14 yok	Son Neolitik
3	C14 yok	İlk Kalkolitik
2B	6 örnek-5715-5635 cal. BC	
2A	1 örnek- hatalı	
1	5300-5100	Orta Kalkolitik

Mimari:

2B tabakası mimarisinde taş temelsiz kerpiç duvarlar doğrudan toprak üzerine oturmaktadır. Yapılar bitişik düzende inşa edilmiştir. Yapım tekniğinde sağlamlaştırma ve destek amaçlı ahşap dikmeler ve kerpiç tuğla payandalar kullanılmıştır. Yapıların iki katlı olduğu, ikinci katın duvarlarının alt kattan daha ince olduğu saptanmıştır. Mekân içlerinde sekiler mevcuttur. Mekânlar arasında içten içe geçişi sağlayan kapı yerleri belgelenmiştir. 2B tabakası bir yangınla sonlanmıştır (French 1967:145; 1968:90).

Can Hasan 2A mimarisi, sınırlı bir alanda ortaya çıkarılmıştır. Elimize ulaşan az sayıdaki mimari kalıntıdan anladığımız kadarıyla 2A ile 2B tabakalarının yapı gelenekleri arasındaki en belirgin fark, 2A tabakasındaki taş temel kullanımıdır. Kerpiç boyutları ise 2B’de daha küçüktür. 2B tabakasının yangınla tahrip olup terkedilmiş evlerinden birinin kullanımı 2A’da da devam etmiştir. (French, a.e:89).

Can Hasan 1. tabaka yapıları, öncekilere oranla arazi üzerinde daha dağınık yerleşmiştir. Belli bir düzen göstermeyen bu yapıların aralarında avlular ve açık alanlar tespit edilmiştir. Açık alanlara ve avlulara ocaklar, etrafı çevrili küçük alanlar ve petekler oturtulmuştur. Yapıların iki katlı olduklarına dair herhangi bir bulgu yoktur. Yapıların yön, plan, duvar kalınlığı, tuğla boyutları da önceki dönemden farklıdır. Duvarlar daha ince, kerpiçler daha küçüktür. Ayrıca taş temel ya da ahşap kullanımına da rastlanmamaktadır (French 1964:21;1965:28).

Çanak Çömlek:

French, Canhasan I numaralı höyüğün Kalkolitik dönem çanak çömleğini tabakalara göre mal gruplarını ayırmıştır (French, 2005:15). Buna göre genel çerçevede, 2B ve 2A tabakaları arasında benzerliklerin yoğun olduğu, I. tabakanın ise aynı geleneği korumakla beraber birtakım farklılıklar içerdiği önerilmektedir.

2B ve 2A tabakalarında, en yaygın çanak çömlek topluluklarından biri, krem renkli açık zemin üzerine kırmızı ve kahverenginin çeşitli tonlarında, tek renkli

uygulanmış geometrik bezekli kaplardır. Devetüyünden griye dönüşen renklerde açkılı, keskin köşeli geometrik desenlerden oluşan yiv bezemeli veya bezemesiz yalın parçalar, her iki tabakada da gözlemlenmektedir. Buna karşın 2B’de rastladığımız kahverengi-devetüyü renginde yalın ya da tarazlı örnekler 2A’da ortadan kaybolmaktadır⁶. 2A’da pembe mal, çift renkli boyalı (polychrome), devetüyü-portakal rengi mal olarak adlandırılmış farklı gruplar ortaya çıkmaktadır. 2A’ da mat boyalı boyalı mallarla birlikte parlak boyalı örnekler çoğalmakta, monokrom malların da çeşitlenmesi artmaktadır.

I. tabakada ise tarazlılar (Scored Ware), yiv bezemeliler, kırmızı boyalı, devetüyü/kahverengi yalın mallar devam ederken beyaz astar üzeri bezekliler, kaba mallar, iç kısmı kırmızı astarlı, dış yüzeyleri tarazlı mallar da ortaya çıkmıştır.

2B çanak çömleğinin formlar arasında çeşitli boyalarda, sepet kulplu ya da kulpsuz yuvarlak gövdeli çömlekler bulunmaktadır. Bu çömleklerin omuzlu, dışa dönük ağızlı örneklerinin yanısıra, dar ağızlı boyunsuz (holemouth) olanları da mevcuttur. Ayrıca S-kıvrımlı, omurgalı ya da düz çıkan kenarlı kaseler ile kovamsı (tub) derin kaplar da diğer formlardandır. 2A’nın kap biçimleri, 2B’nin kap biçimlerinden büyük bir farklılık göstermemektedir.

1. tabakanın çanak çömlek çeşitlenmesi, 2B ve 2A çeşitlenmelerini andırmaktadır. Bir yandan temel biçim çeşitliliği azalırken tabaklar, tepsi, kapak, minyatür çömlekler gibi yeni öğeler de eklenmiştir.

Tarihleme:

Canhasan I’in 2B tabakasından alınan C14 sonuçları MÖ. 5715-5635’e işaret etmektedir(Thissen,2002:326). Orta Anadolu’da bu tarihleri veren başka bir C14 sonucu daha yoktur. Karşılaştırmalı tarihleme verilerine göre en yakın benzerlikler

⁶ French, yerleşmenin belli bir kesiminde 2A’ya mı yoksa 2B’ye mi ait olduğu tam anlaşılamayan karışık bir dolgudan bahsetmektedir. Bu dolgu içerisinde tespit ettiği 4 farklı mal grubu içinde boyalı iki gruba beraber devetüyü ve kırmızı kahverenginde tarazlı örnekleri bulunan iki gruptan daha bahsetmektedir (French, 2005:26).

Batı Çatalhöyük yerleşmesiyle kurulabilmektedir. Geleneksel kronolojiye göre İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenmektedir. Daha sonra gelen 2A tabakasına ait C14 analiz sonucu yoktur. I. tabakadan gelen C14 analiz sonuçları ise MÖ. 5300-5100 tarihlerini vermektedir(a.e.,s:327) I. tabakayı Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlemek mümkünken 2A için geleneksel kronolojik dönem adlandırmaları yetersiz kalmaktadır.

2.2.2.2. Batı Çatalhöyük

Batı Çatalhöyük, Konya İli'nin 52 km. güneydoğusunda, Çumra'ya bağlı Küçükköy'ün 2 km. kadar güneyinde yer almaktadır. Höyük, 300 m. Çapında 6 m. yüksekliğindedir. 1958 yılında J. Mellaart tarafından Konya Ovası yüzey araştırmaları sırasında bulunan Batı Çatalhöyük'te, 1961 yılında; biri höyüğün tam üzerinde, diğeri güney yamacında olmak üzere iki derinlik sondajı gerçekleştirilmiştir (Mellaart 1965:135). Doğu Çatalhöyük'te, 1993 yılında, I. Hodder başkanlığında yeniden başlayan çalışmalarla birlikte, Batı Çatalhöyük'de de yüzey araştırması ve yüzey sıyırması ağırlıklı çalışmalar başlamıştır [Matthews 1996a; 1996b]. Günümüzde batı höyükteki çalışmalar höyüğün iki farklı alanında devam etmektedir. P. Biehl başkanlığındaki araştırma ekibi höyüğün başlangıç tabakalarına ulaşmak amacıyla çalışmalarını devam ettirirken, B. Erdoğu başkanlığındaki diğer bir ekip ise üst tabakalardaki mimari oluşumu anlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedirler (Biehl, 2007:124-Erdoğu, 2007:132).

Tabakalanma:

Batı Çatalhöyük'te, Mellaart'ın yaptığı çalışmalarda tespit ettiği, ECA I ve ECA II adını verdiği iki tabaka bulunmaktadır. ECA I mimarisi, kerpiçten, dörtgen planlı, içerisinde payandalar bulunan iki katlı yapılardan oluşmaktadır. ECA II tabakası ise ECA II yapılarını üstten kesen çöp çukurları ve bozuk dolgularla temsil edilmektedir (Mellaart, 1965:136).

Çanak Çömlek:

Mellaart Çatalhöyük İlk Kalkolitik çanak çömleğini ECA I ve ECA II malı olmak üzere ikiye ayırmaktadır. ECA I malı, devetüyü ya da kırmızımsı hamurlu, taşcık ve mika katkılıdır. Kapların üzerindeki boya bezemeler kırmızı, soluk kırmızı ve açık kahverengindedir. Bu mal grubunda astar genellikle uygulanmazken, boya sonrası açkılı yapılmıştır. Özenli yapılarda seyrek olarak da olsa astar görülür. Boya bezekler genellikle çizgiler, zikzaklar, boş alanların noktalarla doldurulduğu bezekler, paralel ve dalgalı çizgiler, özellikle kase içlerinde görülen içiçe dairelerden oluşur. Omurgalı kaselerde; sığ kaplarda/tabaklarda bezeme içtedir. Kase ve çömlekler ana kap biçimleridir. ECA I mal grubunda ikinci grubu kaba mutfak malları oluşturmaktadır. Bu mal da saman katkıya da rastlanır. Biçimler genellikle dar ağızlı kaplar ve derin kaselerdir. Bazılarında kazı bezeme görülür. Hem monokrom hem de boyalı grupta sepet biçimli tutamaklı çömlekler yaygındır (Mellaart 1965:136-152).

ECA II malı ECA I'den gelişmiştir. Hamuru pembemsi kırmızı ya da devetüyü renginde, taşcık ve mika katkılıdır. Omurgalı ve basit kaseler, dışa dönük ağızlı küçük, orta ve büyük boy çömlekler gibi bazı biçimlerin devam ettiği görülür. Sığ kaplar, derin kaseler, sepet kulplar ise kaybolmuştur. Biçim çeşitliliği açısından bir önceki mal grubundan daha fakirdir ancak bezemeler çok daha gelişkindir. Dokuma bezeklerini andıran motifler, ince ve karmaşık çizgiler, taramalar sıklıkla görülür. Kaselerde içte ve dışta, çömleklerde ise dışta ve ağız içinde bir bant halinde astar görülür. Beyaz astar üzerine koyu renkle yapılmış boya bezekler bu dönem için tipiktir. Boya üstü açkılı devam eder ancak boya renklerinde farklılıklar gözlemlenir. Açık kahve, koyu kahve, mat siyah ortaya çıkarken kırmızı ve pembe boya kullanımı ise devam eder. Yalın ve kaba mallar bir önceki gruptan farklı değildir; ancak kazı bezekli kap altlıklarının sayısında önemli bir artış izlenmektedir (Mellaart 1965:152-154).

Tarihleme:

Mellaart, ECA II'nin Can Hasan I ile ECA I'in de Mersin-Yumuktepe XXIV-XXII ile olan benzerliklerinden yola çıkarak Batı Çatalhöyük'ü MÖ. 5600-4900 yılları arasına tarihlemiştir (A.e.,s:154). Daha sonraki yıllarda, Can Hasan'ın eski C14 sonuçlarının kalibre edilmesinden ve bölgede artan kazı çalışmalarıyla beraber Batı Çatalhöyük'ün kronolojik yeri Can Hasan örneğinde de olduğu gibi daha gerilere çekilmiştir. Son yapılan araştırmalarla ECA I için MÖ. 6000-5700, ECA II için ise MÖ. 5700-5500 tarihleri önerilmektedir (Thissen,2002:324)(Erdoğu, 2007:135).

2.2.3. Kızılırmak Kavsı

2.2.3.1. Boğazköy-Büyükkaya

Büyükkaya, Hattuşa'nın aşağı şehir kalıntıları içinde yer alan dik ve masif bir yükseltidir. Yerleşmenin hemen güneyinde Yozgat ve Büyüknefes ovalarına açılan bir geçit bulunmaktadır. Bu geçit aynı zamanda Samsun'u başka bir deyişle Karadeniz'i Orta Anadolu'ya bağlayan ana arterlerden birisidir (Schoop, 2005b: 15). Yerleşmedeki Kalkolitik Dönem buluntuları üç farklı platoda tespit edilmiştir. Aşağı ve Orta Plato buluntuları kendi içinde bütünlük gösterirken, Yukarı Plato buluntuları daha farklıdır.

Yukarı Plâto Buluntuları:

Yukarı Plâto çanak çömleğinde özenli ve kaba mallar arasında belirgin bir fark gözlemlenmemektedir. Kaplar kalın cidarlı ve genellikle kahverengi ve gri tonlarındadır. Kırmızı ya da siyah yüzeyli her hangi bir parçaya hiç rastlanılmamıştır. Kap yüzeylerinde, açık aletin izleri görünse de parçalar özenle açıklanmıştır. Schoop'a göre, hamurlar ufalanmış kireçtaşı ve yoğun oranda mika içermektedir. Malzemenin %96'sını oluşturan bu mallar "Büyükkaya Standart Malı" olarak adlandırılmıştır(a.e.,s: 16).

Formlara baktığımızda, geniş ağızlı ve basit olmak üzere ikiye ayrılan kaseler öne çıkmaktadır. Geniş ağızlı kaselerin ağız çapları 30 cm. civarındadır. Ayrıca ağız çapları 60 cm. ye kadar çıkabilen omurgalı kaseler de diğer baskın form grubudur. Çok az sayıda parça, dışa dönük ağızlı çanakların varlığını gösterir. Bunların çoğu kısa, daralan ya da yarı konik boyunludur. Yukarı Plato çanak çömleğinde yaklaşık 12-13 cm çaplarındaki dipler düzdür (a.e.,s:17).

Yukarıda tanımı yapılan, monokrom ve bezemesiz Yukarı Plato Standart Malları arasında, az da olsa, saban/ardıl baskı, “Furchenstich” tekniğiyle yapılmış, içi beyaz macun dolgulu örnekler de bulunmaktadır. Motifleri tam olarak anlaşılamasa da birbirine paralel biçimde uzanan çizgi demetlerinden oluştukları anlaşılmaktadır. Genellikle düz çizgiler halinde uzandıkları anlaşılan bu örneklerden bir tanesi kıvrımlı hatlardan oluşmaktadır (a.e.,s:18).

Büyükkaya çanak çömlek buluntu topluluğu içerisinde az sayıdaki omurgalı haricinde, dar ağızlı biçimler yoktur. Ayrıca depolama işlevi gören hiçbir parçanın izine de rastlanılmamıştır. Omurgalı kâselerin üzerindeki tutamakları bir kenara bırakılırsa, gerçek anlamda kulplu örneklerde yoktur (a.e.,s:18).

Büyükkaya Standart Malları’nın yanısıra, farklı karakterde iki mal grubu daha vardır. Bu mal gruplarının ilki iyi fırınlanmış, mikalı hamurlu ve içerdiği iri taneli bitkisel katkıdan dolayı saman yüzlü bir görünüme sahip, dış yüzeyi astarlanmış maldır. Kap formları standart mallara göre farklıdır. Çoğu koyu kahverenginde boyalı bu mal grubunda kapların boyutları daha ufaktır. Ele geçen parçalar çok küçük olduğundan motif düzenleri anlaşılamamıştır. Büyükkaya Yukarı Plâto’daki ayrışık mallardan ikincisi ise standart mallar ile organik katkılı astarlı mallar arasında bir yerde bulunmaktadır. Bu mal grubuna ait parçalar, soluk renkli astarlı ve açıktır. Bu parçalarda organik katkı oranı azalmış buna karşılık mineral katkı oranı artmıştır. Kap formları diğer iki mal grubunun örneklerini içermektedir. Bu grupta, boya bezemeli ve kabartma bezekli örnekler de mevcuttur. Büyükkaya Kalkolitik çanak

çömleğini inceleyen Schoop'a göre bu mal grubu astarlı ithal malların taklidi niteliğinde de olabilir (a.e.,s:19).

Aşağı ve Orta Plato Buluntuları:

Büyükkaya'nın Aşağı ve Orta Platolarından gelen, Hitit çanak çömleğine göre farklı bir karakter taşıyan malzeme, "Gri Mal" olarak da bilinmektedir. Bu buluntuları ilk kez inceleyen Hachmann, Gri malların Alişar Ia ile çağdaş olabileceklerini belirterek, malzemeyi İlk Tunç Çağı'na tarihlemiştir (Hachmann, 1957). U.Schoop, Aşağı ve Orta Plato çanak çömlek buluntu topluluğunu, yeni dönem kazılarında saptanan Yukarı Plato'dakilerle beraber yeniden ele almıştır. Schoop'a göre Aşağı Plato buluntuları Yukarı Plato ile benzerlikler göstermektedir(Schoop, 2005b: 20).

Aşağı ve Orta Plato buluntularının kap cidarları daha kalındır. Katkılarının boyutları da aynı paralelde büyümüştür. Açıklama az çok yapılmıştır. Fırınlama daha yüksek kalitededir. Hamurlar daha serttir. Yüzey renkleri daha gridir. Sepet izli dipler görülmektedir. Kap formları genelde benzer olsa da daha açık oldukları anlaşılmaktadır. Yukarı Plato için tipik olan omurgalı formlar yerine S profilli formlar tercih edilmiştir. Bu durum kapalı ve açık formların ikisi için de geçerlidir. Tutamaklar devam eder daha büyük ve kabaca şekillendirilmişlerdir. Ayırtedici bir özellik olarak hafif pervazlı kısa boyunlu çömlekler ortaya çıkmaktadır(a.e.,s:21).

Tarihleme:

Büyükkaya çanak çömleğini inceleyen U.Schoop, yerleşmeye ait C14 analizinin olmaması, bağlantı kurabilecek yerleşmelerin uzak ve dağınık olmasından dolayı karşılaştırmalarını; çanak çömleğin genel görünümü, kap formları ve bezek şekilleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Schoop, Büyükkaya çanak çömleğinin sınırlı form repartuvarına sahip, monokrom bir malzeme olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda Büyükkaya'nın kuzeyin monokrom geleneğini takip eden, güneyin boyalı geleneğine aykırı bir buluntu topluluğu olduğunu belirtir. Yukarı Plato'dan Aşağı

Plato'ya geçişteki bazı değişimleri ve Büyükkaya ile benzeşen öğeleri Göller Bölgesi'nde de gözlemlemiş, gözlemlenemeyen öğelerin ise Konya Ovası'ndaki varlığını göstermektedir. Bu anlamda Büyükkaya'ya güneyden melez bir etkinin olduğunu belirtmiştir. Bu bölgeler arasında doğrudan kurulabilecek bir ilişkinin gerçekçi olamayacağının altını çizen Schoop, ilişkinin Kapadokya veya Orta Anadolu Ovası'nın kuzey bölgeleri vasıtasıyla kurulmuş olabileceğini öngörmektedir. Göller Bölgesi, Konya Ovası ve Kuzeybatı Anadolu ile gerçekleştirdiği karşılaştırmaların sonucunda Büyükkaya yerleşmelerini kabaca MÖ. 6000-5600 yılları arasına tarihlemektedir. Bu karşılaştırmaların da yardımıyla Yukarı Plato yerleşmesinin Aşağı ve Orta Plato'dakilerden daha eski olduğunu belirtmektedir (a.e.,s:23).

Yukarı Plato → Kuruçay 12- Hacılar I arası → MÖ 6000-5750

Aşağı ve Orta Plato → Canhasan 2B → MÖ 5750 veya biraz daha geç bir tarih (a.e.,s:23-24).

3-GELVERİ-YÜKSEKKİLİSE

3.1. Yerleşmenin Konumu ve Çevre Özellikleri

Gelveri-Yüksekkilise yamaç yerleşmesi, Aksaray il merkezinin yaklaşık 45 km güneydoğusunda, antik adı Karbala olan, günümüz Güzelyurt İlçesi'nin 1.5 km kadar güneybatısında bulunmaktadır (Esin, 1998:110). Yerleşme, Selindiz Deresi'nin suladığı derin vadinin sağ kıyısında, yatağa kuzey-güney ekseninde bir burun şeklinde uzanan sarp ve kayalık tepenin yamaçları üzerinde yayılmıştır. Yerleşmenin denizden yüksekliği 1430 m. ile 1380 m. arasında değişmektedir (Esin, 1993: 47). Kayalığın zirvesinde 1897 yılında kurulan bir kilise yer almaktadır (Resim 1).

Prof. Sevil Gülçur başkanlığındaki yüzey araştırmaları esnasında birkaç kez ziyaret edilmiş yerleşmede, Yüksekilise'nin kurulduğu kaya yükseltisinin sadece doğu ve kuzey yamaçlarında değil, batı ve güney yamaçlarında da yoğun oranda prehistorik

malzeme ele geçmiştir (Gülçur, 2002). Kuzeydoğu yamaçta, Yüksek Kilise'ye giden yolun sol kenarında kalan kısmın tarım faaliyetlerinin yol açtığı tahribattan daha fazla etkilendiği anlaşılmaktadır. Yerleşmenin bu kısmında, yüzey buluntularında önemli bir azalma gözlemlenmektedir. Uydu fotoğrafında, tarım faaliyetlerinin yol açtığı ani eğim düşüşü gözlemlenebilmektedir (Resim 2). Yüksekkilise'nin üzerine kurulduğu düzlüğün de bölgede gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında saptanan diğer Kalkolitik buluntu alanlarında (Gülçur, 1999b) ve Güvercinkayası yerleşmesinde olduğu gibi, iskan görmüş olması kuvvetle olasıdır.

Resim 1

Yüzeydeki buluntu dağılımı, Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinin orjinal boyutlarını açıklamaya yeterli değildir. Kültürel dolgunun üst katmanları dik meyil, çevresel faktörlere bağlı erozyon ve tarım faaliyetleri nedeniyle zaman içerisinde akmış olmalıdır. Gölet yakınındaki A2 açmasında saptanan mimari kalıntılar ve malzeme dağılımına göre, yerleşmenin çapının ± 400 m'den az olamayacağı anlaşılmaktadır (Resim 2).

Resim 2

Yerleşmenin kurulduğu arazi, Hasan Dağı'nın volkanik püskürtmeleriyle oluşan tuf, bazalt ve andezit gibi kayaç tepeliklerinin, kurumuş derelere ait vadi yataklarıyla kesiştiği, engebeli bir görünüm sunmaktadır (Esin, 1993: 47). Hasan Dağı, Melendizler ve Göllüdağ masifleri, arasında doğal bir engel oluşurarak Aksaray ve Niğde bölgelerini birbirinden ayırmaktadır. Eski bir göl yatağı olan Çiftlik Ovası, bu dağ silsilelerinin ortasında, obsidyen yataklarının yakınında, çok verimli bir ovadır (Bıçakçı vd.2007:237). Göllüdağ obsidyen yataklarına yaklaşık 20 km. mesafede bulunan Gelveri-Yüksekkilise ise, Çiftlik Ovası'nı Sivrihisar geçidi üzerinden kuzeybatıya bağlayan ana aksa da hakim bir konumdadır. Yerleşmenin bulunduğu dar vadi, kuzeye doğru devam ederek yüzey araştırmalarında bir çok tarihöncesi yerleşmesini barındırdığı belirlenen, Melendiz ve Karasu'nun kollarıyla sulanan bereketli Gülağaç ovasına açılmaktadır (Gülçur,2002:272). Bu anlamda yerleşme, Çekirdek Kapadokya⁷ olarak tanımlanan bölgenin kendi içindeki ilişkileri açısından da önemli bir konumda yer almaktadır.

⁷ Bkz. Çaylı, 2008.

3.2. Gelveri Kültürü Araştırma Tarihçesi

Yerleşme ilk olarak 1951 yılında Burhan Tezcan'ın Aksaray ilinde yaptığı araştırmalar sırasında tespit edilmiştir. Bu  alışmalar çerçevesinde Tezcan, daha önce Güzelyurt'ta bulunan ve satın alma yolu ile Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenen iki adet kâseyi incelemiştir (Resim 1). 1958 yılında Tezcan'ın Belleten Dergisi'nin 22. sayısında bu çanakları bilim dünyasına tanıtmasından önce, Tahsin  zg   sayesinde kabın fotoğraflarını gören Gordon Childe: *“ anak Tuna boyu ve Balkanlar'da bulunanlara benziyor. Terras ve Ukrayna'da benzerleri vardır. Tripolje grubunun Posex safhasının IA ve IB safhalarında, Cucuteni A'da da az miktarda benzerleri bulunabilir. Fakat Doğu Terras'takilere daha çok benziyor. Çanağın  zerindeki motifin Rasev ve Meckur'da benzerleri bulunabilir. Formu ve tekniği hakkında bir şey söyleyemem”* yorumunda bulunmuştur. Kabı inceleyen Tezcan ise tanımında: *“Bu elde yapılmış bir kasedir. 10,8 cm. Yüksekliğinde 21,5 cm. genişliğindedir. Hafifçe dışarı çekik ağız kenarı geniş, dibi düz; boynu ufak bir oyukla belirtilmiştir. İçi-dışı kahverengi astarlı, perdahlı ve kulpsuzdur. Omuzu üzerinde eşit aralıklarla boynuna birleştirilen üç adet a ı vardır. Kabın geri kalan kısmı, kaidenin etrafında bir üçgen meydana getirecek şekilde, 5-7 hat arasında değişen yivlerle süslüdür. Köşelere tesadüf eden kısımlarda, merkezleri birer noktayla belirtilmiş, tek merkezli daireler vardır. Üçgenin kenarlarından çıkan yivler, dairelerin etrafında ve aynı istikamette bükülerek birbirine bağlanır. Yivli hatların iç kısmı, ikinci defa olmak üzere, yivli hattın istikametine dikey olarak, ufak çentikler halinde süslenmiştir. S sler kabın şekline uydurulmuş ve şekil-s s ahengi sağlanmıştır.”* İfadelerine yer vermiştir. O zamana kadar Anadolu'da süsleme açısından herhangi bir benzerine rastlanmayan kap için Tezcan, *“Kabın şekli ve tekniği Anadolu'lu fakat bezeme tarzı Anadolu'ya yabancıdır”* yorumunda bulunmuş ve Tuna boyları ile ilişkilendirilebileceğini belirtmiştir (Tezcan, 1958: 520). Tezcan'ın araştırmaları sırasında incelediği diğer Gelveri buluntusu ise kabartma bezemeli bir kap parçasına aittir. El yapımı, kum katkılı, siyah hamurlu, kahverengi astarlı ve perdahlı kabın üzerinde kabartma olarak yapılmış bir keçi başı tasviri bulunduğu söylenmektedir. Ne yazık ki bu parçanın fotoğrafı yayınlanmamıştır.

Daha sonra 1976 yılında, Avusturyalı arkeolog Schachermeyr, iki kâseyi kitabında yayınlamış ve o da Balkan bağlantısı üzerinde durmuştur(Schachermeyr, 1976:337).

Yerleşmedeki ilk kısa süreli sondaj çalışmaları, 1990 ve 1991 yıllarında Prof. Dr. Ufuk Esin tarafından gerçekleştirilmiştir. Tepenin kuzey ve kuzeydoğu yamaçlarına açılan açmalarda, mimariye ilişkin hiçbir iz bulunamamıştır. Kısıtlı miktarda toplanan çanak çömlek buluntularını 5 ana grup altında toplayan Prof. Esin, “Gelveri Kültürü”’nün İç Anadolu’da Köşkhöyük ile Batı Çatalhöyük kültürü arasındaki bir yerde, Güney Anadolu’da Yumuktepe ile yaklaşık aynı zaman dilimi içinde başlamış olabileceğine işaret eder. Esin aynı zamanda çanak çömleğin benzerlerinin Batı Trakya’daki Paradeisos’da bulunmasına dayanarak, Gelveri Kalkolitik Dönem yerleşmesinin Karanovo V-VI, Maritsa-Gumelnitsa, Pre Cucuteni gibi kültürlerle eş zamanlı olduğunu belirtmiştir(Esin, 1993:56).

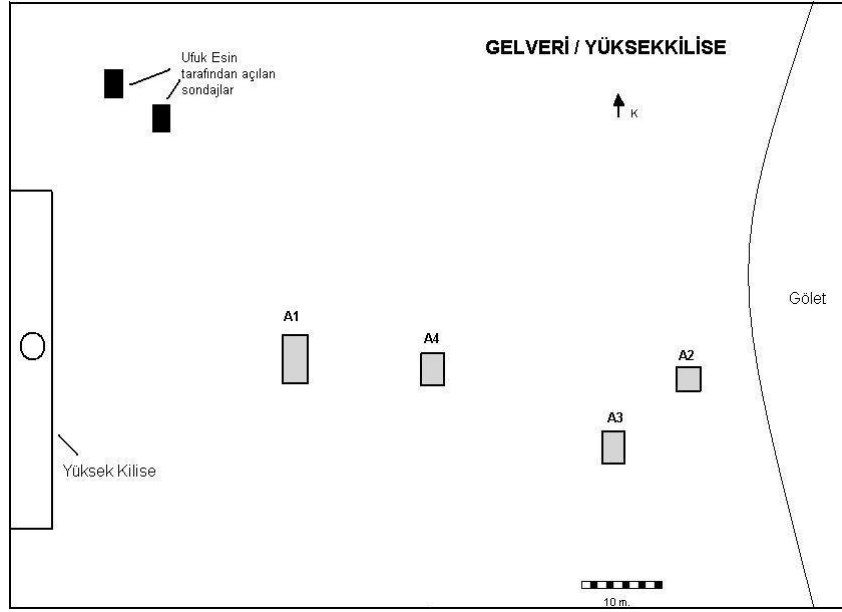
1993 yılına gelindiğinde, Batı Anadolu ve Trakya’daki kazıların artmasıyla Anadolu Balkan ilişkileri konusu tekrar önem kazanır. Hititler’in köken sorununa yeni boyut katan J. Makkay, Anadolu’ya Karadeniz’in batısından Kalkolitik dönemden itibaren Karadeniz-Kızılırmak rotası boyunca küçük gruplar halinde Hint-Avrupalı kavimlerin göçmüş olabileceğini, Gelveri ve Alishar yerleşmelerinde Balkan motifleri taşıyan çanak çömlek buluntularına dayanarak iddia eder. Makkay, Gelveri çanak çömleğinin Romanya’daki Pre Cucuteni evresiyle çağdaş olduğunu ileri sürer. Tisza, Karanovo Ve, Vinca C ile de paralellik kurmasına karşın, Gelveri’deki kap formlarının farklı, fakat yüzey işlemleri, süsleme tekniği ve motifler açısından ise benzerlik gösterdiğini belirtir (Makkay, 1993:125).

Gelveri malzemesini inceleyen Özdoğan, 11. Türk Tarih Kongresi’nde “Marmara Bölgesi-Balkanlar-Orta Anadolu Arasındaki Kronoloji Sorununa Yeni Bir Yaklaşım” isimli makalesini yayınlar. Özdoğan malzemeyi şöyle tanımlar: *“Tümü elde, özenli olarak yapılmış, kum, ufak taşcık, minik mika ve kireç katkılı bir hamurdandır. Kap yüzeyleri özenle düzeltilmiş, bazen kendinden astarlanmış, açık biçimlerde her iki yüzey de düzenli olarak açkılanmıştır. Yüzey renkleri arasında özellikle kahverengi, kirli bozumsu kahverengi tonları hakimdir; ancak siyah, devetüyü, açık boz renkli*

parçalara da rastlanılmaktadır. Kap biçimleri arasında özellikle dışa dönük ağızlı kaseler, daha ender olarak da geniş omuzlu çömlekler görülmektedir. Ender olarak köşeli kaplara da rastlanılmaktadır. Gelveri çanak çömleğinin en belirgin özelliğini bezemesi oluşturur. Bezeme kap yüzeyine yaygın olarak uygulanmış ve özellikle menderes yapan kıvrık hatlardan yararlanılmıştır. Bezeklerin uygulanışında oldukça değişik yöntemler, çoğu kez aynı parça üzerinde bir arada uygulanmıştır. Derin kazıma, oyma, çizi, baskı ve sokma vb.” Yine Bulgaristan-Meriç kültürüyle ve Romanya-Pre Cucuteni/Son Boian kültürleriyle paralellikler kuran Özdoğan, Torosların hemen kuzeyinde yer alan Gelveri çanak çömleğinin ne Çukurova, ne Kuzey Suriye ve Mezopotamya’nın hiçbir dönemiyle karşılaştırılamayacağını belirtir (Özdoğan, 1994:76).

3.3. Gelveri-Yüksekkilise 2007 Sondaj Çalışması

Gelveri-Yüksek Kilise’de Prof. Dr. Sevil Gülçur başkanlığındaki bir ekip tarafından 2007 yılının Ağustos ayında 3 hafta süren bir sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. Yamaç yerleşmesinin uygun alanlarında konuşlandırılacak deneme açmaları yardımıyla kalıntıların durumunun belgelenmesi ve tabakalanma düzeninin anlaşılabilmesi bu çalışmaların ana hedefleri arasındaydı. Bu amaçlar doğrultusunda, ilk olarak yerleşmenin doğuya bakan yamacının üst teras basamağı altında, karşılıklı iki kaya çıkıntısıyla korunan bölümde 3m x 6m. boyutlarındaki A1 açması kazılmaya başlanmıştır. Doğu yamacın araştırma alanı olarak seçilme nedenlerinden biri de, yerleşmenin bu bölümünde taş akıntı ve molozun az bulunmasıdır. Çalışmaların, sonradan kuzey yönünde daha da genişletilecek A1 açmasında olumlu biçimde ilerlemesinin ardından, yamaç eteğine doğru A2, A3 ve son olarak A4 açmaları ilave edilmiştir (Plan1). Tüm sondajlarda, pulluk seviyesinin altında kalın bir yamaç akıntısı olduğu anlaşılmıştır. Anakayanın iniş çıkışlarına uygun biçimde, değişik kalınlıktaki mimari kalıntılar, bu yamaç akıntısının altından gelmiştir. Tüm açmalarda anakayaya kadar inilmiştir.

Plan 1

3.4. Mimari Kalıntılar

Bu sondaj çalışması öncesinde, Balkanlar ile yapılan eşleştirmelerden tarihöncesi Gelveri mimarisinin de dal örgü tekniğinde olması gerektiği düşünülmekteydi (Esin, a.e. s.58). Gülçur'un 2007 yılında yönettiği çalışmalar, Gelveri mimarisinin, duvarları çamur harçlı taş örgü tekniğiyle inşa edilmiş, sağlam malzemeli, kalıcı konutlardan oluştuğunu ortaya koymuştur.

Açılan alanların sınırlı olmasına rağmen yapıların içten bölmeli, dörtgen planlı oldukları anlaşılmaktadır. A1 açmasında, duvar yükseklikleri 1m'nin üzerine kadar korunagelmiş yapının batı dış duvarında, üzeri kalın bir taş lentoyla desteklenen bir açıklık bulunmaktadır. Buradan hareketle, konutların dış duvarlarında pencere ya da kapı açıklıkları olduğu varsayılmaktadır. Yapılar arasında sokak veya geçit olabilecek boşlukların ve açık alanların varlığı da, gene bu açmadaki buluntular ile belgelenmiştir. Bu saptamaya rağmen, yapıların bitişik nizamda mı yoksa birbirinden bağımsız olarak mı inşa edildiği kesinlik kazanmamıştır. Gelveri yamaç yerleşmesinde saptanan mimariye yönelik bir bulgu da, bazı uzun duvarların kesintiye uğramasıdır. Bu kesilmelerin rastlantısal mı, ya da daha sonraki bir dönemde, başka yapılarda kullanılmak üzere mi söküldükleri anlaşılamamıştır.

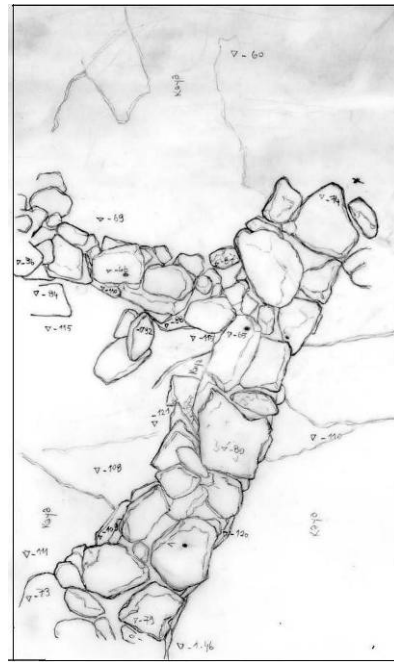
kırılarak kaldığı düşünölen bir kaç çanak çömlek parçası ve öğütme taşı dışında, sağlam kalmış tabanlara, fırın ocak v.b. taşınmazlara rastlanmamıştır. Açık alan dolgusu içinde ise yamaç meyline uygun biçimde, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda inen, kerpiç kalıntıları içeren, oldukça kalın (□-1.50 m →-2.14 m) bir dolgu saptanmıştır. Bu dolgunun alt seviyesinde, açmanın batı kesidi önünden başlayarak güneybatı köşedeki evin köşesine kavuşan, dar uzun kerpiç tuğlalarla çevrelenmiş, çukurumsu bir alan belirlenmiştir. Bu çukur dışında açık alan dolgusunun alt seviyesi çanak çömlek kırıkları ve obsidiyen parçalarıyla karışık, oldukça yoğun çakıllıdır (A.e.,s:288-289).

A2 AÇMASI

Yamaç eteğinin doğu ucunda bulunan A2 açmasında yüzey toprağı, diğer alanlara göre daha sert ve mıcırlı görünömdedir. Burada belirlenen dörtgen planlı yapı da doğrudan anakaya üzerinde yükselmektedir (Resim 4). Bu yapının, oldukça iri, kabaca şekillendirilmiş taşlardan örölü ± 0.50 m genişliğindeki duvarları, kısmen anakayadaki yükseltilerin iç yüzüne yaslandırılarak desteklenmiştir (A.e., s: 289).

Resim 4

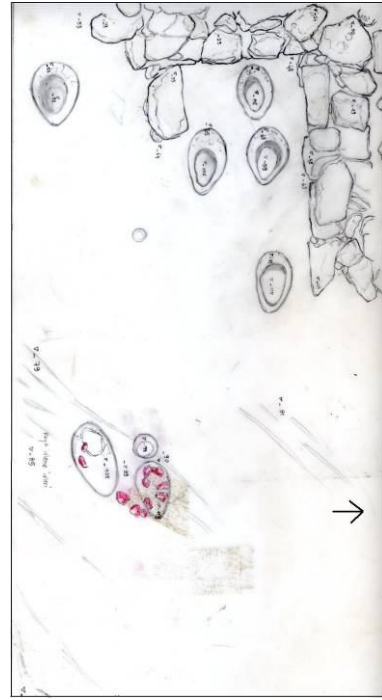
Plan 3

A3 AÇMASI

Anakayanın iyice yükseldiği A3 açmasında mimari kalıntılar, alanın batı sınırında izlenebilmiştir. Burada da doğu batı yönünde uzanan, anakayaya oturtulan uzun duvarlar, kesintiye uğramıştır. Bu duvarların hemen önünde ve alanın orta kesiminde kayaya açılmış bir dizi yapay çukur belgelenmiştir (Resim 5). Alanının orta kesiminde, Güvercinkayası'ndan da bilinen dikme yuvaları benzeri ufak bir sokuyla ($\varnothing = 0.10$ m, $h = 0.06$ m) yan yana oyulu, oval biçimli ($L = \pm 0.40$ m, $h = 0.20$ m) iki çukur yer almaktadır. İçinde çanak çömlek kırıkları bulunan çukurların bir ışık yeri

Resim 5

Plan4

olduğu kanısı uyanmıştır. Batı yönünde ve aynı doğrultu üzerinde daha ufak ikinci bir örneği bulunan, sokuların ise bir sundurmaya ait dikme yuvaları olabileceği düşünülmektedir. Alanın batısında, taş duvarların hemen önünde saptanan armut biçimli ve oldukça derin ($\pm h = 0.55$ m) oyulmuş beş çukurun, işlevi belirlenememiştir. Hem bu çukurların, hem de ışık olarak nitelendirilen iki çukurun

dar uçlarının doğuya bakacak şekilde yerleştirilmeleri, belirli bir düzeneğin parçaları olduklarını kanıtlamaktadır (A.e.,s:289).

A4 AÇMASI

A4 açmasında, mimari kalıntılar çoğunlukla açma kesitleri boyunca izlenebilmiştir. Burada tespit edilebilen yapılar, ± 1 m kalınlığında, buluntu vermeyen, oldukça sert steril bir toprak tabakası üzerinde yükselmektedir (Resim 6). Steril toprak altında ortaya çıkarılan, gri renkteki düz yüzeyli anakaya, oldukça sert bir meyille düşmektedir (A.e., s: 289).

Resim 6

3.5. Tabakalanma

Doğudan batıya doğru yükselen bir yamacın üzerine kurulu Gelveri-Yüksekkilese yerleşmesinde, kayalığın doğal yapısına bağlı olarak, anakayaya farklı derinliklerde ulaşılmıştır. Derinlikleri 0.5 m.den 2.14 m.yi bulan açmalarda saptanan ortak özellik, anakaya ya da anatoprak üzerinden başlayan mimari öğelerin kalın yamaç akıntısı altından gelmesi ve başka bir evreyi yansıtabilecek ikinci bir mimari düzlemin

saptanamamasıdır. Ayrıca çanak çömlek geleneğinin de, en alt seviyelerden başlayarak en üst düzleme kadar, değişmeden devam ettiğidir.

2007 yılında gerçekleştirilen sondaj çalışmaları, şimdilik kaydıyla, Gelveri'nin tek dönemi yansıtan bir yerleşme olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşılık yapılan çalışma, yamacın başka bir kesiminde öncül ya da ardıl evreleri yansıtan kalıntıların varlığını ispatlamakta yetersiz kalmıştır. Yerleşmenin boyutları, yatay tabakalanma olasılığının da, göz ardı edilmemesi gerektiğini düşündürmektedir.

3.6. Diğer Buluntular

Üç haftalık çalışmanın sonucunda, oldukça az sayıda küçük buluntuya rastlanılmıştır. Çanak çömlek ve obsidiyen endüstrisi dışında en göze çarpan grup, kemik aletlerdir. İlk Kalkolitik Çağ'da Anadolu'da yoğun olarak kullanılan bız, iğne, spatula gibi kemik aletlerin, kısıtlı sayıda ele geçmelerine rağmen Gelveri kültürü içinde önemli bir yer tuttuğu kanısı ağır basmaktadır (Bkz. Res.31-34). Kemik buluntuların yanı sıra, Orta Anadolu'da bugüne kadar yalnızca Büyük Güllcek'ten rastlanılan pişmiş toprak kaşıklardan bir örneğin de buluntu topluluğu arasında yer alması dikkat çeker (Schoop, 2005a: Taf.11:3). Bu buluntu, şimdilik kaydıyla, pişmiş toprak kaşıkların bölgedeki en erken örneğidir (Bkz. Res. 35). Anadolu'dan başka örneği bilinmeyen, pişmiş topraktan, kirli bej renkli, kaba hamurlu, ince uzun boyun üzerindeki oval yüzü bozulmuş, başı arkadan iki saç örgülü, gövdesi piyon biçiminde bitirilmiş kadın figürini de yerlemede bulunan ünik örneklerdendir (Bkz. Lev 19:1). Bu tip figürinlere, yalnızca Orta Avrupa'da "Linear Band Keramik/Şeritli Çanak Çömlek" kültürlerinde rastlanmaktadır (Luning, 2007, Res.185). Diğer ünik bir figürin parçası ise, gene pişmiş topraktan, siyah renkli, oldukça ince cidarlı, yüzeyi açık, plastik olarak şekillendirilmiş bir ayaaktır. Bir heykelciğe ait olduğu düşünülen parça, bilek hizasından başparmağa doğru kopmuş, tırnakları özenle belirtilmiş, çapraz geniş atkılı sandaletiyle, natüralistik üslupta bir sağ ayak betimlemesidir. Figürinin tamamı hakkında maalesef fikir sahibi değiliz (Bkz. Lev.19:2). Bir diğer figürin parçası ise kırık halde bulunan, pişmiş topraktan, 2x1 cm. boyutlarındaki hayvan figürinidir.

Obsidiyen yataklarının çok yakınında bulunan Gelveri’de, yoğun oranda iri boyutlarda yonga parçalarına ve olası üretik artıklarına rastlanılmasına karşın, bitirilmiş alet bulunamamıştır. Bitirilmiş halde bulunan tek yontmataş buluntu, çakmaktaşıdan olası bir ok ucudur (Bkz. Res. 37). Kısıtlı sayıda ele geçen sürtme taş alet ve gereçler arasında öğütme taşlarının oranı, diğer türlere göre daha yüksektir.

Gelveri’de bulunan hayvan kemiklerinin sayısının da bölgede bulunan diğer yerleşmelere oranla az sayıda olduğu gözlemlenmiştir. Ele geçen hayvan kemiklerinin kesin analizleri henüz yapılamamıştır. Kemikleri bir ön incelemeden geçiren Dr. H. Buitenius’un ilk izlenimleri, Tepecik-Çiftlik 2. ve 3. tabakalarında saptananlara benzer biçimde, av hayvanlarının özellikle de yabani atların yüksek bir oranda temsil edildiğidir.

4. GELVERİ ÇANAK ÇÖMLEĞİ

4.1. Araştırma Yöntemi

Tek bir evreden elde edilen Gelveri-Yüksekkilise sondaj çalışması buluntuları, mimariye uyarlanmış toplama birimlerinden yola çıkılarak incelenmiştir. Tüm açmalardaki yüzey dolgusu 1 numaralı birim olarak kaydedilirken, mimarinin başladığı seviyeye kadar olan dolgudan gelen malzeme ise 2 numaralı birim altında toplanmıştır. Bu aşamadan sonra mimarinin içinden gelen dolgu 4 numara ile adlandırılırken, aynı seviyedeki mekan dışı dolgular 3 numaralı toplama birimine dahil edilmiştir. Tüm açmalarda bu sistem uygulanırken, daha kalın bir dolgu içeren A1 açmasında toplama birimleri daha detaylı ayrıntılandırılmıştır (Resim 7).

Resim 7

İlk aşamada açmaları ve toplama birimlerine göre ayrıştırılmış çanak çömlek, yıkandıktan sonra kendi içinde ağız, gövde, dip ve kulp olarak sınıflandırılmıştır. Toplam 173 adet orta boy bez torba içinde toplanan bu parçalar, İstanbul'da ağız ve dip parçalarının üzerine araştırma yılı, buluntu yeri kodu, açma numarası, toplama birimi ve son olarak da parça numarası yazılarak etiketlenmiştir. Daha sonraki aşamada biçim veren, 1518 adet parçanın her biri, Excel bir veri tabanına kaydedilmiştir. Veri tabanının oluşturulmasında, sırasıyla aşağıdaki parametreler kullanılmıştır:

- Parça ve sondaj numarası,
- Toplama birimi
- Parçanın niteliği (ağız veya dip),
- Biçim kodu⁸,
- Ağız/dip çapı,
- Üst ve alt cidar kalınlıkları,
- Yüzey işlemi,
- Bezeme türü ve tekniği,
- Hamur, katkı ve oranlar,
- Pişirme

⁸ Form tipolojisi parçalar ilk etapta incelenip genel bir çizimi yapıldıktan sonra oluşturuldu, yeni bir tip girdikçe tipoloji şekillendirildi.

- Yapım tekniği
- Gözlemler

yer almaktadır. Veri tabanına kaydedilen parça bilgilerinden yola çıkılarak mevcut malzemenin ayrıntılı dökümü elde edilmiştir. Daha sonra gözle yapılan mal ayrımlarında, yüzey rengi ve dokusu, sertlik derecesi, hamur rengi ve dokusu gibi excel programına sokulmamış olan kriterler de eklendikten sonra, excel verileriyle karşılaştırılarak sağlamalar yapılmıştır. Kısacası ilk önce özelden genele gidilmiş daha sonra bütüncül bir bakış açısıyla yapılan genel gözlemlerle mal grupları oluşturulmuştur. Yorumlamalar, yüzey malzemesi ayıklanıp, karışık olmayan alt dolgulardan gelen, toplam 1045 parça üzerinden yapılmıştır.

İlk Gözlemler:

Makroskopik yöntemlerle ayrımı gerçekleştirilen Gelveri çanak çömleğinin tamamı el yapımıdır. Yerleşmenin hemen yakınında, halen işletilmekte olan kaolin yatakları bulunmaktadır. Günümüz Güzelyurt ilçesinin güney güneybatısında kalan yüksek bağlık arazide ise çömlekçilerin altmış yıllarının ortalarına kadar kullandıkları, özlü ve özsüz olarak tanımladıkları kırmızı yanırlı kil yatakları bulunmaktadır. Bunlardan özlü olarak tanımlanan koyu renkli olanına orman toprağı denilmektedir. Özsüz olan ise beyaz renkli bir kildir. İleride yapılması planlanan çapraz analizler için, fırınlanmış ve fırınlanmamış üretimlerden örnekler alınmıştır. Bu yapımların hamurları, özlü ve özsüz kilin bire bir oranında katılmasıyla hazırlanmıştır. Kaynak ve hamur analizleri için, Gelveri malzemesi üzerinde henüz herhangi bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle parça kesitlerinde gözlemlenen mineral kökenli parçacıkların, kilin doğal kirleticilerinden mi olduğu, ya da hamura sonradan mı eklendiği anlaşılamamıştır. Buna karşılık bitkisel katkıların, çömlekçi hamuruna sonradan eklendiği düşünülmektedir⁹. İngilizce’de *inclusion* tanımlaması doğal olarak kil içinde mevcut organik ve inorganik parçacıklar için, *temper* tanımlamasıysa kilin, ya da elde edilmek istenen hamurun özelliklerine bağlı olarak hamura dışarıdan eklenen organik ve inorganik parçacıklar için kullanılmaktadır

⁹ Kil kaynaklarında biriken organik parçacıklar genellikle çok küçük boyutta oldukları bilinmektedir. Gelveri çanak çömlek hamurlarındaki organik parçacıkların iri boyutta oldukları gözlemlendi.

(Rice, 1978:406). Türkçe’de bu ayırım yapılamadığı için hamurlar içinde bulunan tüm kirleticiler “katkı” olarak nitelendirilecektir.

Malzeme üzerinde yapılan istatistiksel çalışmalar, Gelveri çanak çömleğinin kendi içinde hamur hazırlama ve fırınlama gibi imalat teknolojileri açısından çok fazla çeşitlilik barındırmadığını ve bu anlamda belli başlı hamur grupları çerçevesinde, kendi içinde bir standarta sahip olduğunu göstermiştir. Bitki katkının yoğunlukla kullanıldığı (*Baskın Bitkiselliler*) ve mineral katkının yoğunlukla görüldüğü (*Baskın Mineralliler*), iki ana hamur grubunu oluşturmaktadır. Bununla beraber, her iki ana grupta da değişik oranlarda ve boyutlarda diğer katkı türlerine de rastlanılmaktadır. Ayrıca ele geçen neredeyse bütün parçaların, oksijen devinimi düzensiz bir ortamda pişirildiği ve bunun sonucu olarak siyah renkte öze sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu grupların hiçbirinde boya bezemeye rastlanılmamış, ancak ayrışıklar içinde çok az sayıda astarlı yüzeyler gözlemlenmiştir. Gelveri çanak çömleği içindeki bezekli parçalarsa, ister baskın mineral hamurlu olsun, ister baskın bitkisel hamurlu olsun aynı yapım teknikleriyle imal edilmişlerdir. Çanak çömlek üzerinde izlenen bezemelerin tümüne yakını, birbirine paralel kıvrımlı hatlardan oluşmaktadır. İçleri olasılıkla beyaz dolgulu bu spiral bezekler oluk, baskı, noktalama gibi tekniklerin tek tek ya da birarada uygulanmasıyla oluşturulmuştur. Kabartma bezemeli parçaların sayısı ise çok enderdir.

Gelveri Çanak Çömleğinin Renkleri			
Renk		Munsell Katalogu	
Siyah		2.5 YR	2/2
Kahverengi		10 YR	4/3
Kızılımsı Kahverengi		2.5 YR	4/4
Portakal Rengi		7.5 YR	7/6
Bordo		10 R	3/6
Kırmızı		11 R	3/6
Devetüyü		5 YR	6/2

Tablo 2

4.2. Mal Grupları

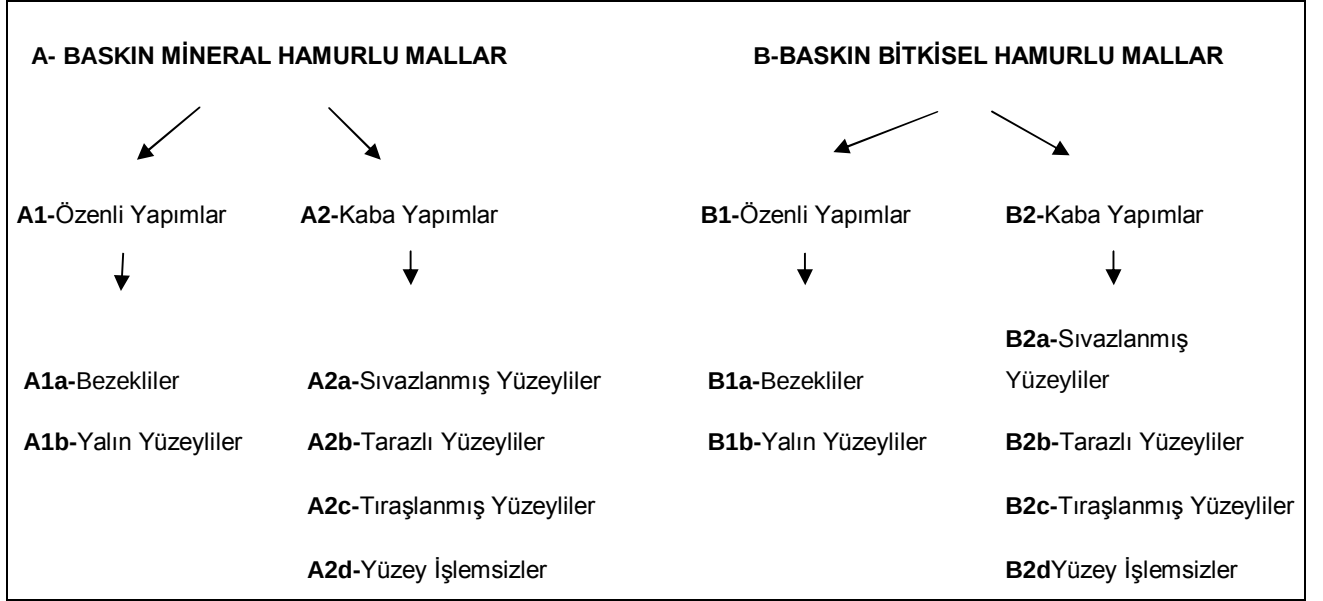
Gelveri çanak çömleği mal grupları, *Baskın Mineralliler* ve *Baskın Bitkiselliler* olmak üzere iki ana grup altında toplanmıştır. Baskın Mineralliler, mineral katkı oranının yoğunluğuna bağlı olarak pekişmiş hamurludur. Baskın Bitkiselliler’de ise hamur gevşek görünümlüdür. Bu ana başlıkların altında, kaplara uygulanan yüzey işlemleri ve parçaların özellikleri göz önünde bulundurularak “Özenli” ve “ Kaba” yapımlar olmak üzere, iki alt ayırma daha gidilmiştir. Özenli yapım kapsamında ele alınan parçalar, “özenli” sıfatını yüzeylerine uygulanan açıktan dolayı almıştır. Kaba yapımlar ise açıkısız, bezemesiz ve genellikle kalın cidarlıdır. Gelveri çanak çömleğinin mal grupları bu aşamaya kadar indirgedikten sonra, yerleşmeye özgü bezeme motiflerini yansıtan *Bezekliler* ve *Yalın* bırakılmışlar olmak üzere iki alt grup daha oluşturulmuştur. Tamamı açıkılı dış yüzeye sahip olan bu gruba ait parçaların üzerlerindeki açkının niteliğine bağlı olarak bir alt ayırma gidilmesi gerekli görülmemiş, Bezekli ve Yalın mallar üzerinde görülen açkının parlaklığı ve tekniği gibi etmenlere bağlı kıstaslar, istatistiksel verilerle oluşturulan tablolarla göz önüne serilmiştir. Mal gruplarının kendi içlerindeki varyasyonları, istatistiksel veriler ışığında irdelenerek ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılmıştır(Tablo 2). Bu iki ana mal grubu dışında, Gelveri Kültürü’ne yabancı özellikleri barındıran, az sayıda çanak çömlek de “Ayrışık Mallar” olarak adlandırılmıştır. Karşılaştırma bölümüne altlık oluşturması amacıyla Ayrışık Mallar’dan da kısaca bahsedilecektir.

Resim 8: Baskın Mineral Hamur

Resim 9: Baskın Bitkisel Hamur

Tablo 3

BASKIN MİNERAL HAMURLULAR (A):

(Lev.1:1,4; Lev. 3:1; Lev. 4:3; Lev. 6:1; Res.15)

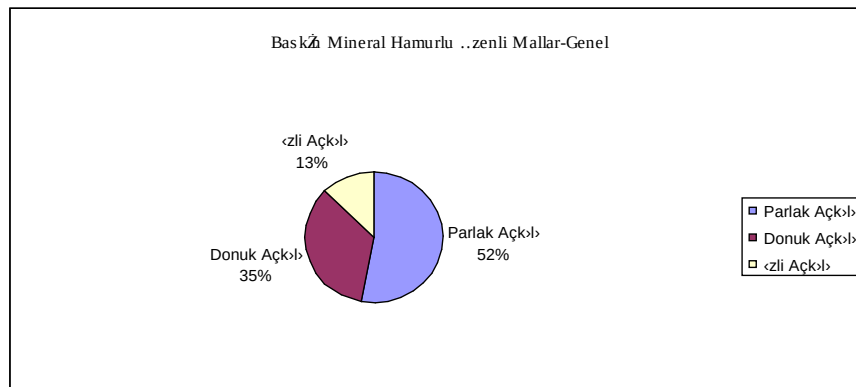
Gelveri çanak çömleğinin % 58'ini Baskın Mineral Hamurlu Mallar oluşturmaktadır. Mika ve kalsit parçacıkları bu gruba ait hemen hemen tüm parçaların hamurlarında yer alırken kum ve taşçık katkı daha az görülmektedir. Bu gruba ait parçalar daha sık dokulu ve ele daha ağır gelen parçalardır. Baskın Mineralliler'de hamur rengi genellikle portakal ya da kırmızımsı koyu kahve tonlarındadır. Bu hamur grubuna giren kapların % 32'si kase tipleridir. İkinci yoğun grup, % 47 ile çömlek tipi kaplardır. Çanak tipi kaplar % 5 oranında temsil edilirken, kovamsılar % 15 lük bir orana sahiptir. Son grup, % 1 oranında temsil edilen tabaklardır. Baskın Mineral Hamurlu Mallar, kendi içinde özenli ve kaba olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Baskın Mineral Hamurlu Özenli Mallar (A1):

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun %43'ünü oluşturan Özenli Mallar, Baskın Mineral Hamurlu grubun % 47'ini oluşturmaktadır. Baskın Mineral Hamurlu Özenli Mallar'ın yüzey renklerinde genellikle siyah ve kahverengi gibi koyu tonlar tercih edilmiştir. Bunun yanında daha az sayıda açık kahverengi, portakal ve kırmızı

renkli örnekler de mevcuttur. Kalın cidarlı örneklerine küçük çömlek tipi kaplarda, ince cidarlı örneklerine ise kase ve kutu formundaki örneklerde rastlamak mümkündür. Büyük ölçekli çömlek tipi örnekler ender de olsa görülürken, tabak tiplerinde bu grup altında değerlendirebileceğimiz örneklere rastlanmamıştır.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi Baskın Mineral Hamurlu Özenli Mallar'ın % 52'sinin yüzeyleri parlak ağılıdır. Donuk ağılı olarak tanımlanan, yüzeyleri parlak ağılılara göre daha mat görünümlüler ise % 38 ile temsil edilmektedir. Son olarak da % 10 oranında, ağılı aletinin bıraktığı izler parçaların yüzeylerinde açıkça seçilebilen ağılı izli grup gelmektedir.

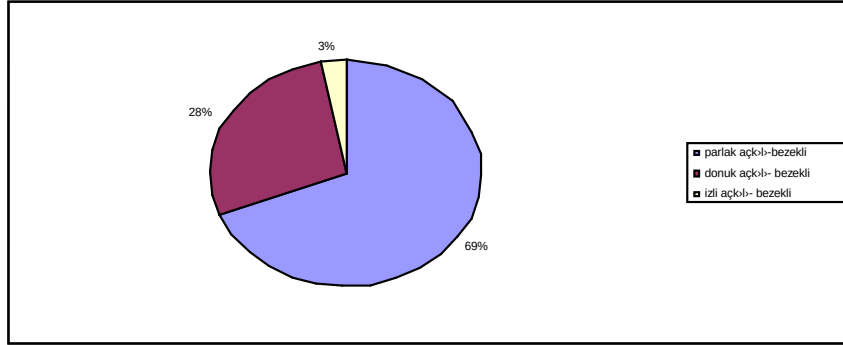

Tablo 4

Parlak ve donuk ağılı örnekler kase ve küçük çömleklerde gözlemlenirken, ağılı izli örnekler yalnızca küçük çömlek tipi kapların üzerlerinde görülür. Kase tipi formlarda her iki yüzey de gayet özenli bir şekilde ağılılanırken, kısa çömlek tipi formların iç yüzeylerinin yalnızca ağız ve dudak bölgesi ağılılanmıştır. Parlak Ağılı Mallar'ın bazı örnekleri, dokunulduğunda elde sabunumsu bir his bırakmaktadır. Bu tip örnekler yalnızca küçük çömlek tipi formlarda gözlemlenmektedir.

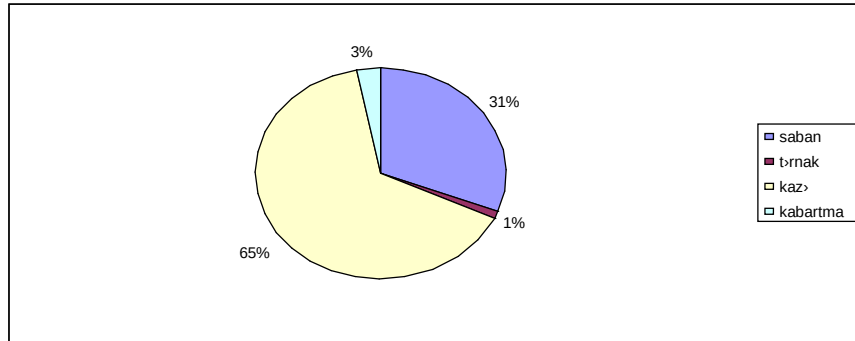
Baskın Mineral Hamurlu Bezekli Mallar (A1a)

Bezekli örnekler, Mineral Hamurluların %16'sını oluşturmaktadır ve çoğunlukla dış yüzeyler parlak ağılıdır (bkz. Tab. 4).

Tablo 5

Mineral katkılılarda bezekli mallar genellikle koyu renkli ve açıkly yüzeyly parçalarla temsil edilmektedir. Siyah ve kahverengi tonlarında oldukça fazla örneğe rastlanılırken çok ender de olsa açık kahve ve portakal renklerinde örnekler de mevcuttur. Bu gruptaki bezeklilerin tipolojideki dağılımına baktığımızda, % 80 oranında kase tipindeki örneklerle temsil edildiği gözlemlenmektedir. % 19'luk oranıyla çanakların ardından % 1'lik oranda ise kutuları görmekteyiz. Tabak, kovamsı ya da çömlek tipi kaplarda bezemeye rastlanılmamıştır.

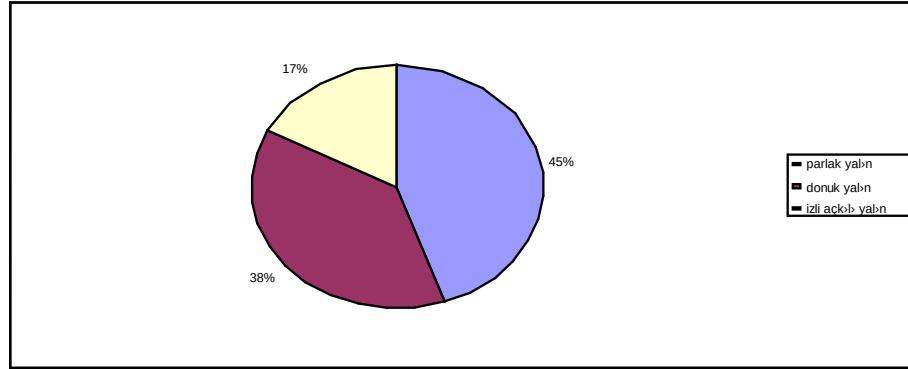

Tablo 6

Baskın Mineral Hamurlu Özenli Yalın Mallar (A1b)

Baskın mineral hamurlu özenli malların % 67'si yalın yapım örneklerdir. Baskın mineral hamurlu bezekli malların aksine, kaplarda gözlemlenen açkının niteliği değişkendir. Bu grupta da parlak açkılı örnekler yine oran olarak daha önde yer

alırken, donuk açıkılı örnekler hemen ardından gelmektedir. İzli açıkılı örnekler bezekli mallarda % 3 ile temsil edilirken, yalın mallar da % 17'ye çıkmaktadır.

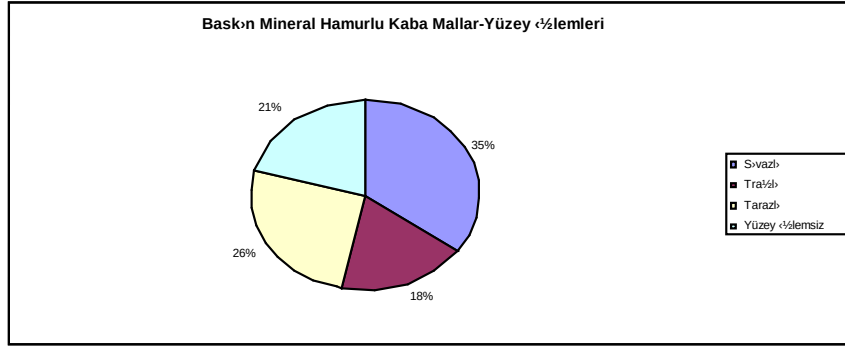
Tablo 7

Gelveri çanak çömlek topluluğuna ait tüm özenli yapım örneklerinde olduğu gibi kap yüzleri genellikle koyu tonlarda tutulmuştur. Yine siyah ve koyu kahverengi birincil renklerden, özellikle çanaklarda kırmızımsı kahverengi, basit kaselerde ise açık kahverengide bir artış gözlemlenir. Baskın mineral hamurlu özenli yalın mallar genellikle kase tipi yapımı kaplarla temsil edilmektedir. Küresel gövdeli, ağızları dışa dönen çömlek ve çanaklar ve az da olsa tabak tipindeki örneklerde de bu tip malları gözlemlemek mümkündür. Kovamsı formundaki örneklerin hiçbiri bu mal grubuna ait bir örnek içermemektedir.

Baskın Mineral Hamurlu Kaba Mallar (A2):

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun %47'sini oluşturan Kaba Mallar, Baskın Mineral Hamurlu grubun % 43'ünü oluşturmaktadır. Baskın mineral hamurlu Kaba Mallar'ın yüzey renklerinde genellikle kahverenginin açık tonları, portakal, krem renkleri, nadir olarak da gri ve siyah tercih edilmiştir. Siyah ve gri yalnızca kovamsı tipi kaplarda izlenirken, çömlek ve çanakların tamamı açık kahverengi, portakal ve krem rengi gibi açık tonlarda dış yüzeylere sahiptir. Bu mal grubu içerisinde değerlendirilen örneklerin büyük çoğunluğunu tabaklar, çanaklar, çömlekler ve kovamsılar oluşturmaktadır. Kase veya kutu formunda parçalara, birkaç istisna dışında rastlanılmamıştır.

Baskın mineral hamurlu kaba mallar, yüzeylerine uygulanan işlemlerinin çeşitliliği göz önünde bulundurularak 4 grup altında toplanmıştır.

Tablo 8

Sıvazlanmış Yüzeyliler (A2a)

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun %19'unu oluşturan Sıvazlanmış Yüzeyliler, baskın mineral hamurlu kaba malların da %35'ini teşkil etmektedir. Yüzey renkleri baskın mineral hamurlu kaba mallarda gözlemlenen dağılımla paralellik taşımaktadır. Islak sıvazlama yöntemiyle düzleştirilmiş yüzeylere sahip olan bu parçalar, Gelveri çanak çömlek topluluğunda yoğun oranda çömlek tipi kapların yapımında tercih edilmiştir.

Tarazlı Yüzeyliler (A2b):

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun %14'ünü oluşturan Tarazlı Yüzeyliler, baskın mineral hamurlu kaba malların da %26'sını teşkil etmektedir. Bu yüzey işleminin gözlemlendiği parçalara ait kaplara, fırınlama aşamasından önce yüzeylerinde kalan fazlalıkların fırça vb. bir alet yardımıyla alınmasıyla pürüzlü bir doku kazandırılmıştır. Bu pürüzlü doku yüzeyin tamamında gözlemlenmektedir. Tarazlıların yüzey renkleri baskın mineral hamurlu kaba mal grubunun genel renk çeşitlerini yansıtmaktadır. Sıvazlanmış yüzeylilerde olduğu gibi bu gruba ait örneklerde genellikle çömlek tipi mallarla temsil edilmektedir.

Tıraşlanmış Yüzeyliler (A2c):

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun %12'sini oluşturan Tıraşlanmış Yüzeyliler, baskın mineral hamurlu kaba malların % 18'ini teşkil etmektedir. Tıraşlanmış yüzeye sahip olan parçalar, kaba bitmiş halini vermek için yapılan son düzeltme aşamasında kap yüzeyindeki istenmeyen fazlalıkların bir alet yardımıyla yüzeyden sıyrılması tekniğiyle üretilmiştir. Tarazlı parçalarda olduğu gibi pürüzlü bir dokuya sahiptirler fakat tarazlanmış örneklerde olduğu gibi pürüzlü doku, kap yüzeyinin tamamını kapsamamaktadır. Tıraşlanmış parçaların yüzey renkleri baskın mineral hamurlu kaba mal grubunun genel renk çeşitlerini yansıtmaktadır. Bu grup altında değerlendirilen parçalar genellikle çömleklerle temsil edilmektedir.

Kabaca Bırakılmış Yüzeyliler (A2d):

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun %11'ini oluşturan, dış yüzeyleri kabaca bırakılmışlar, baskın mineral hamurlu kaba malların da % 21'ini teşkil etmektedir. Yüzey işlemsiz parçalar, oldukça kaba bir görünüme sahiptirler. Baskın mineral hamurlu örneklerin yüzeylerinde mika, taşçık, kalsit parçacıkları çıplak gözle rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bu mal grubuna ait parçaların tamamı açık renklidir. Dış yüzeyleri kaba bırakılmışlara genellikle kovamsı, tabak gibi formlarda rastlanılırken, az da olsa çömlekler arasında da örnekleri mevcuttur. Kase biçiminde sadece tek bir parçaya rastlanılmıştır.

BASKIN BİTKİSEL HAMURLU MALLAR (B)

(Lev. 1:2-3; Lev. 2:1-3; Lev. 6:2-3; Res. 16-17)

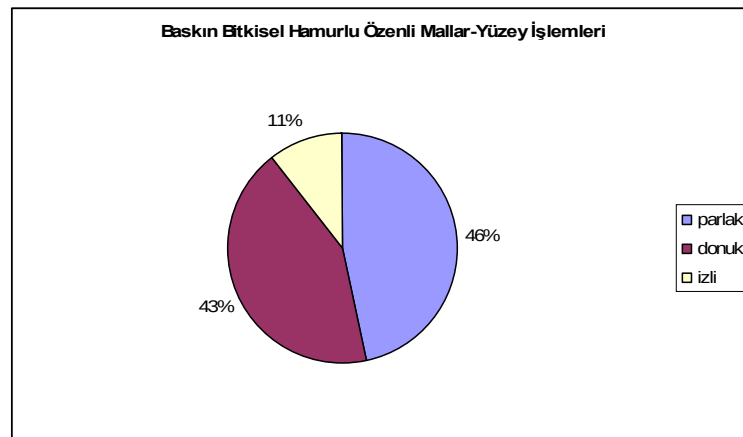
Baskın bitkisel hamurlu mallar Gelveri çanak çömleğinin % 42'sini oluşturmaktadır. Bu gruba ait parçalar baskın mineral hamurlu mallara nazaran daha gevşek dokulu ve hafiftir. Hamurlarının renklerinde yine baskın mineralli hamurlarda olduğu gibi portakal rengi ağırlıktadır. Bunun yanında açık kahverengi ve kırmızımsı kahverengi örnekleri de mevcuttur.

Baskın Bitkisel Hamurlu Mallar yüzey işlemlerine uygulanan farklılıklardan dolayı iki kategori altında incelenmiştir. Yüzeyleri açık ya da bezekli olan parçalar “özenli mallar”, açık olmayan parçalar ise “kaba mallar” sınıflandırılması altında değerlendirilmiştir.

Baskın Bitkisel Hamurlu Özenli Mallar (B1)

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun % 43'sini oluşturan Özenli Mallar, Baskın Bitkisel Hamurlu grubun % 39'unu oluşturmaktadır. Bu mal grubunun yüzey renklerinde tıpkı Baskın mineral Hamurlu Özenli Mallar'da olduğu gibi koyu tonlar tercih edilmiştir. Açık renkli örnekler de rastlamak mümkündür. Kalın cidarlı örneklerine çanak ve çömlek tipi kaplarda, ince cidarlı örneklerine ise kâse ve tabak tipi kaplarda rastlamak mümkündür. Gelveri çanak çömleğinin içindeki az sayıdaki özenli tabağın tamamı baskın bitkisel hamurludur. Kovamsı tipinde hiçbir örneğe rastlanmamıştır.

Bu mal grubunun yüzey işlemlerinin dağılımına baktığımızda, baskın mineralli örnekler benzer bir grafikte karşılaşmaktayız. Parlak açık örnekler bu grupta da ağırlıktadır. Donuk açık örnekler ikinci, izli açık örnekler ise son sırada tercih edilen açıklama türleridir.

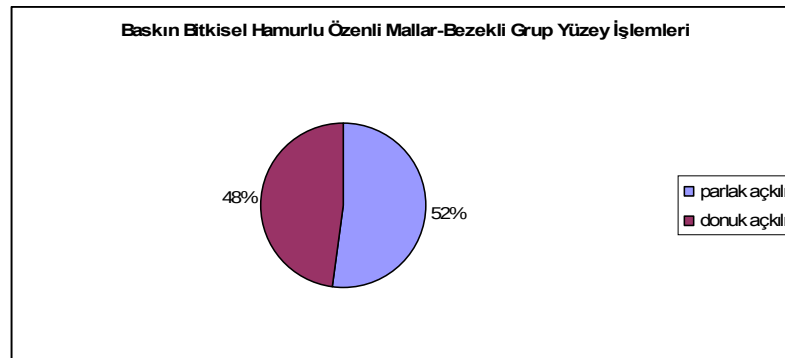
Tablo 9

Baskın Bitkisel Hamurlu Özenli Mallar da kendi içinde ikiye ayrılırlar. Bunlardan ilki kap yüzeyleri bezemeli olan Bezekli Mallar, diğeri ise açkılanmış fakat üzerlerinde bezeme bulunmayan Yalın Mallardır.

Bezekli Mallar (B1a)

Gelveri çanak çömleğinin %15'ini, Baskın Bitkisel Hamurlu Mallar'ın da %14'ünü bezekli parçalar oluşturmaktadır. Bezekli parçalar baskın bitkisel hamura sahip özenli parçaların da %38'ini teşkil etmektedir. Benzer yüzdelerin baskın mineral hamurlu mallarda da geçerli olduğu düşünülürse, Gelveri çanak çömleğinde görülen kendine özgü bezeme anlayışının mal grubu niteliği ne olursa olsun değişmediği anlaşılmaktadır.

Baskın Bitkisel Hamurlu Özenli Malların bezekli örnekleri ile baskın mineral grubun örnekleri arasında biçimsel ve teknolojik olarak hiçbir fark gözlemlenmemektedir. Koyu renkli kaplar, baskın mineral grupta da belirlendiği, daha çok bezekli malların yapımında tercih edilmiştir. Motifler her iki grupta da benzer tekniklerle uygulanmıştır. Parlak açkılılar ve donuk açkılılar hemen hemen eşit oranlarda görülürken, izli açkılı örneklere hiç rastlanılmamıştır.

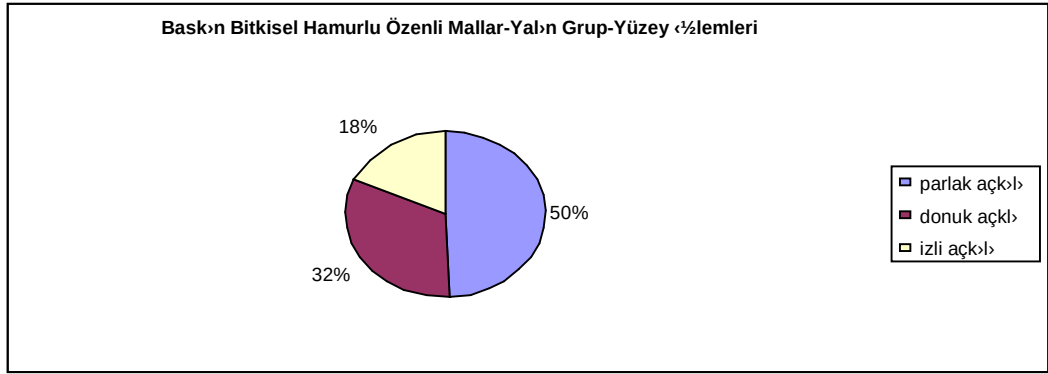

Tablo 10

Bu grup altında incelenebilecek olan parçaların tamamı kase formlarına aittir. Kutu ya da çanak tipleri bu grupta hiç temsil edilmemiştir.

Yalın Mallar (B1b)

Baskın Bitkisel Katkılı Özenli Mallar'ın % 62'si yalın yapımlardır. Bezekli grupta hiç görülmeyen izli açkılılar, yalın mallarla beraber karşımıza çıkmaktadır. Biçimsel ve teknolojik özellikleri anlamında da Baskın Mineral Hamurlu Özenli Mallar'ın yalın yüzeylileriyle benzeşmektedir. İzli açkılılar baskın mineralli grubundaki örneklerle hemen hemen aynı oranda temsil edilirken, parlak açkılı yüzeylilerin oranında bir artış, donuk açkılı örneklerin oranında ise bir düşüş sezilmektedir. Açkının niteliği dışında, yüzey renkleri ve kap biçimleri açısından belirgin bir değişim seçilmemektedir.

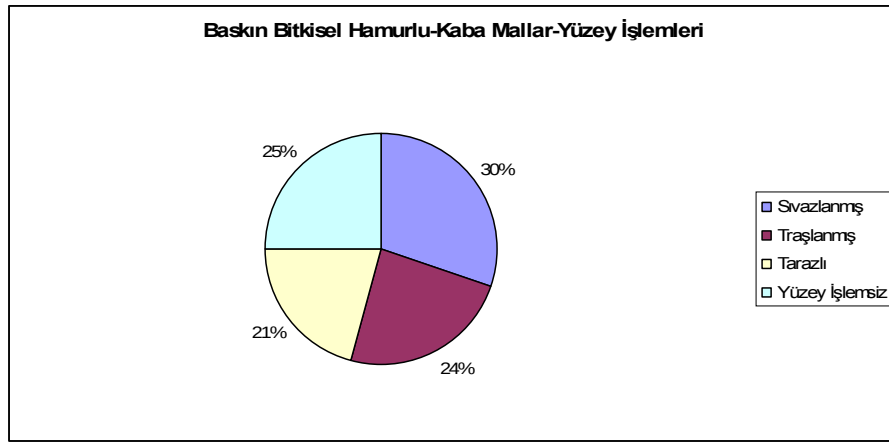

Tablo 11

Kaba Mallar (B2)

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun % 47'sini oluşturan kaba yapımlar, baskın mineral hamurlu grubun % 61'ini teşkil etmektedir. Baskın bitkisel hamurlu kaba malların yüzey renklerinde de baskın mineral hamurlu kaba mallarda olduğu gibi, genellikle kahverenginin açık tonları, portakal, krem rengi ve nadir olarak gri ve siyah tercih edilmiştir. Siyah ve gri yalnızca kovamsı formlarda tercih edilirken çanak ve çömleklerin tamamı açık kahverengi, portakal ve krem rengi gibi açık tonlarda dış yüzeylere sahiptir. Yine baskın mineral hamurlu kaba mallarda olduğu gibi yalnızca tabak, çanak, çömlek ve kovamsıların örnekleri mevcuttur. Kase ya da

kutu türünde herhangi bir parçaya rastlanılmamıştır. Parçaların tümünün yüzeyleri açıkısızdır. Bu mal grubuna ait parçaların yüzeyleri sıvazlanmış, tarazlanmış, traşlanmış ya da herhangi bir işlem uygulanmadan yalın bırakılmıştır. Baskın mineralli kaba grupta yüzeyleri sıvazlanmış ve tarazlanmış örnekler fazlayken, baskın bitkisel hamurlu kaba mallarda tıraşlanmış ve yüzey işlemsiz parçaların sayısında bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo 12

Ayrışık Mallar

Ayrışık Mallar olarak tanımlanan kaplar, Gelveri'nin ana mal gruplarından farklı özelliklere sahip, sayıca az olan parçalardır. Bu örneklerin içerisinde en dikkat çekici olanı, Güvercinkayası'nda Koyu Renkli Açıklı Mal olarak adlandırılan gruptur (Çaylı, 2008:108).

Gelveri'ye yabancı diğer bir öge de kırmızı astarlı yapımlardır. Bu tip parçalara ender de olsa rastlanılmaktadır. Yüzeye yakın olan 1-2 gibi toplama birimlerinde rastlandığı kadar, ana toprağın hemen üzerindeki toplama birimlerinde de astarlı parçalara rastlanılabilmektedir. A1 açmasında ana toprağın hemen üzerindeki 7 no.lu toplama biriminde ele geçirilen, form olarak da Gelveri'ye yabancı olan bir parçanın yakın benzerlerine Tepecik-Çiftlik yerleşmesinin İlk Kalkolitik tabakalarında rastlamak mümkündür (Godon, 2005:95).

Her iki yüzeyi de kabaca bırakılmış, kase formundaki bir örnek de dikkat çekicidir. Elde yapılmış, saman yüzölçümü ve bol mineral katkıları bu parça, dış görünüm olarak Caba kaselerini andırmaktadır.

4.3 BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğu içerisinde, müzeye temsil edilen bir adet kase haricinde tüm kap bulunmamaktadır. Biçimsel sınıflandırma form veren, ağızdan karnaya ya da dipten karnaya kadarki bölümleri ele geçen parçalar üzerinden yapılmıştır. Bunun yanı sıra tüme yakın diyebileceğimiz az sayıda örneğin de önemli katkısı olmuştur. Tiplerin yoğunluk oranları da biçim veren parçalar üzerinden hesaplanmıştır. Parçaların kırılma olasılıkları cidar kalınlığına, fırınlanma kalitesine ve depolandıkları ortama bağlı olarak değiştiğinden, elde edilen yüzdelere gerçeği tam olarak yansıtmayabilse de, genel bir fikir vermektedir.

Gelveri çanak çömleğinin bütününe bakıldığında biçim çeşitlenmesinin sınırlı olduğu ve tanımlanan biçimlerin tekrar ettiği dikkati çeker. Biçimsel sınıflandırma oluşturulurken bu özellik göz önünde tutularak kapların olası işlevlerini temel alan bir ayrım yapılmıştır.

4.3.1 Kap Formları

Gelveri çanak çömleğinin kap formları işlevlerine göre tabaklar, kase, çanaklar, çömlekler, kovamsılar ve kutular olmak üzere 6 ana gruba ayrılırlar. Bu formlara ek olarak minyatür kaplar, dipler ve kulplar da sınıflandırmanın içinde yer almaktadır. Bunların yanı sıra yerleşmenin kap repartuarına yabancı diyebileceğimiz, “ayrışık formlar” olarak adlandırılan bir grup daha oluşturulmuştur.

Çömlekler

Ağız çapının genişliği, kabın yüksekliğinden ve karın çapından az olan parçalar, çömlek olarak adlandırılmıştır. Gelveri form örnekleme oranının % 45'ini çömlekler oluşturmaktadır. Söz konusu çömleklerin sınıflandırılmasında sınırlı sayıda ele geçen, ağız ve gövdenin bir bütün oluşturduğu parçaların yanısıra gövde parçaları da dikkate alınmıştır. Bunun sonucunda Gelveri çömleklerinin tamamının boyun başlangıcında daralarak ağıza doğru dışa dönerek açılan güdük, kısa ya da uzun boyunlu oldukları anlaşılmıştır.

Çömleklerin kendi içinde sınıflandırılması, ağız çaplarının genişliği ve kap boynunun ağıza doğru yaptığı açının gözönünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir. Bilindiği üzere ağız çaplarının genişliği, çoğunlukla kabın büyüklüğüyle doğrudan orantılıdır. Gelveri çömleklerinin ağız çaplarının genişliğinin genellikle 22-26 cm arasında değiştiği anlaşılmıştır. Gelveri'nin "standart çömlek"leri de diyebileceğimiz bu tipler çalışmada **A** harfiyle kodlandırılmıştır. Çap genişlikleri 26 cm.nin üzerinde olan çömlekler sayıca daha azdırlar. Bu tip çömlekler, "büyük çömlek"ler adı altında ayrılarak **B** harfiyle kodlandırılmıştır. Bu iki grubun dışında son olarak **C** tipi çömlekler gelmektedir. Bu tip çömlekler diğer çömlek formlarına göre daha küçük boyutludur. Ağız çapları 12 ile 16 cm. arasında değişen, sıkma boyunlu, basık gövdeli olan bu

Ağızın boyuna yaptığı açığa bağlı olarak da bir ayırıma daha gidilerek sınıflandırma zenginleştirilmiştir: Dik ve dike yakın açıyla dışa açılanlar **1**, geniş açıyla dışa açılanlar **2** ve çok geniş açıyla dışa açılanlar **3**. Örneğin, geniş açıyla dışa açılan ağızlı iri bir çömlek B2 sınıfına girmektedir.

A Tipi Çömlekler:

A tipi standart çömleklerin B tipi büyük çömleklere göre daha yoğun oranda kullanıldığı anlaşılmıştır (%75). Bu tip çömlekler kalın cidarlı olmakla beraber, ağız bitimleri genellikle incedir. Kulp kullanımı oldukça nadirdir. Genellikle açkısız

örnekleri bulunurken, açıkılı örneklerle de rastlanılır. Ağzların dönüş açlarına bakıldığında A2 tipinin % 60, A3 tipinin % 35, A1 tipinin ise % 5 oranlarında temsil edildiğı anlaşılmaktadır (Bkz.Levha1:1-2,Levha 3:1).

B Tipi Çömlekler:

Ağız çapları 30 cm.'den başlayarak 50 cm.'ye kadar varmaktadır. Kulplu örneklerine rastlanılmaz. Cidarları A tipindeki kadar kalın değildir. Bu durum, kulpsuz olmaları ve büyük boyutlarından dolayı çömleğin taşınmasını kolaylaştırmakla açıklanabilir. A tipinde olduğu gibi dış yüzeyler genellikle açıksızdır. Açıkılı örnekler ise 1-2 parçadan fazla değildir. Kaplar ağız açlarına göre sınıflandırıldığında, yine çoğunlukla tercih edilenin % 65 oranıyla B2 tipinin, ardından %29 ile B3'ün ve % 6 ile B1 tipi örneklerin tercih edildiğı anlaşılmaktadır (Bkz.Levha 1:2,3:2).

C Tipi Çömlekler:

Ağız çapları genellikle 12-16 cm. arasında değişmektedir.Basık gövdeli çanaklar genellikle dışa dönük ağızlı olmakla beraber, düz ağızlı örnekleri de önemli oranda temsil edilmektedir. Sıkma boyunlu olan bu tip kaplar, boyun altından omurgalıdır. Gelveri'nin standart çömleklerine göre daha ince cidarlı olan bu forma ait kaplar daha küçük boyutlardadır (Bkz Levha 2:1-4).

Kaseler

Bu çalışmada ağız çapı gövde çapından ve kap yüksekliğinden fazla olan ve gövde yüksekliği ağız çapının en az yarısı kadar olan parçalar kase olarak tanımlanmıştır. Gelveri çanak çömlek topluluğu içerisinde % 31 oranında temsil edilen kaseler, en fazla çeşitliliğe sahip gruptur. Çanak ve çömlekten farklı olarak kaselerin ağız-gövde bütünlüğü daha iyi korunagelmıştır ve ele geçen tüm ve tüme yakın kapların neredeyse tamamı bu biçim grubuna girmektedir. Gelveri kaseleri 3 ana gruba ayrılmıştır. Her üç grupta da yer alan kaselerin ağız çapları ve boyutları birbirinden

çok farklı değildir. Ağız çapları genellikle 14-20 cm arasında değişen, oldukça sığ kaplardır.

S Profilli Kaseler:

S profilliler, Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğu içerisinde en çok tercih edilen kase biçimidir. Tamamında ağızlar dışa doğru açılmakta, dış bükey hareketli gövdeler ise dibe doğru daralmaktadır. Kaplar, hareketli gövdelerinin niteliğine göre 2 grup altında toplanmaktadır.

- *Hafif S Profilli* olarak tanımlanan kaselerde gövdenin S kıvrımı çok belirgin değildir (Bkz. Levha 4:1-2)).
- *Tam S profilliler* kendi içinde yuvarlak ve sert dönüşlüler olarak iki gruba ayrılmaktadır (Bkz. Levha 4:3-4; Levha 5:1-4).

Omurgalı Kaseler

Gelveri buluntu topluluğundaki omurgalı kaselerin iç kısımları keskin dönüşlülerken dış kesimleri keskin hatlara sahip değildir. Kap gövdelerinin üzerinde hafif bir şişkinlik yarattıktan sonra, ağız kısmına doğru daralmazlar. Dik bir açıyla ya da hafif dışa doğru kıvrılmaktadırlar. Bu anlamda kendi içinde çeşitlilik yaratmaktadırlar. Omurgalı kaselerin tamamı dibe doğru bir anda daralmaktadır (Bkz. Levha 6).

Dikleşen Kenarlı Yuvarlak Gövdeli Kaseler:

Bu formdaki kaseler küresel gövdelidir. Bu örnekteki kaselerin dip çapları diğer iki örneğe nazaran daha geniştir. Kaplar, dipten başlayarak ağza doğru herhangi bir kıvrım yapmaksızın yükselir. Ağızların tamamı dik açıdır. Dışa dönük ya da kapalı örneklerle rastlanmamaktadır (Bkz. Levha 8).

Çanaklar

Ağızlarının çap genişliği 22 cm'den ve gövde çapından daha dar veya eşit, derinlikleri en fazla ağız çapı kadar olan kaplar çanak olarak tanımlanmıştır. Çanaklar, Gelveri çanak çömleği form örnekleme sinin % 7'sini oluşturmaktadırlar. Gelveri çanaklarının büyük bir kısmı dışa dönük ağızlıdır. Çömleklere göre daha ince, kaselere göre daha kalın cidarlıdırlar. Tamamı ağızlıdır.

Dış görünüm itibariyle kase grubundaki örneklere benzese de, tip sınıflandırması esnasında koyduğumuz ağız çapı-gövde çapı ilişkisi gereğince çanak grubu altında değerlendirilmiştir. 16-22 cm. arasında değişen genişliklerde ağız çaplarına sahiptir. Yarı küresel gövdeli olan bu çanakların gövdeleri üzerinde keskin hatlara sahip olmayan omurgaları bulunmaktadır (Bkz. Levha 7).

Kovamsılar:

Kovamsılar adını verdiğimiz kaplar, Gelveri Kültürü ile çağdaş diğer yerleşmelerde derin kase ya da fiç¹⁰ olarak adlandırılmaktadır. Gelveri-Yüksekkilise 2007 çalışmalarında bu tip kaplar için “kovamsı” teriminin kullanılmasının sebebi, çağdaş yerleşmelerde bulunan derin kaselere göre daha derin, Can Hasan I' deki fiçılara göre ağız çaplarının daha geniş olmasıdır. Ayrıca cidar kalınlıkları da diğer iki örnekle karşılaştırıldığında çok daha kalındır.

Gelveri çanak çömleğinin %14'ünü oluşturan kovamsılar, oldukça standart özelliklere sahiptir. Tamamının iç yüzeyleri ağızlıyken dış yüzeyler kabaca bırakılmış ya da tarazlanmıştır. Ağız çapları dip çaplarına oranla çok daha geniştir. Kapların yükseklikleri 25 cm.'in üzerindedir. Kovamsıların cidar kalınlıkları, ağızdan dibe doğru incelmektedir. Hiçbirinin üzerinde tutamak işlevi görebilecek herhangi bir eklenti bulunmamaktadır. Bu forma ait örnekler, dipten ağıza doğru yaptıkları açığa bağlı olarak iki kategori altında değerlendirilmektedirler. *Dik/ Dike*

¹⁰ Can Hasan I yerleşmesinde “tub” olarak tanımlanmaktadır (French, 2007:22, Fig. 085.1).

Yakın Açılan Kovamsılar adı altında toplananlar, adlarından da anlaşılacağı üzere, dipten gövdeye doğru dik ya da dike yakın bir açıyla yükselmektedir. Bu tip örneklerin ağız çapları genellikle 20-25 cm. arasında değişmektedir (Bkz. Levha 9). *Yayvan Kovamsılar* adı verilenler ise dipten ağıza doğru geniş bir açıyla yükselmektedir. Bunların ağız çapları genellikle 30 cm.'den fazladır. 45 cm.'ye kadar varan örnekleri de mevcuttur (Bkz. Levha 10:1, Resim 16).

Tabaklar:

Tabaklar Gelveri çanak çömlek topluluğunun % 4'ünü oluşturmaktadır. Kovamsılarda olduğu gibi, tamamının iç yüzeyleri açkılıyken, kovamsılardan farklı olarak dış yüzeyleri tarazlanmamış, yalnızca kabaca bırakılmıştır. Tabakların dipleri yuvarlaktır. Yükseklikleri ise 10 cm.'yi geçmez. Ağız çapları 25-40 cm. arasında değişmektedir (Bkz. Levha 10:2-3).

Kutular:

Gelveri çanak çömleğinde kutu formunda toplam 7 parça tespit edilmiştir. Tamamı açkılı olan bu parçalar içinde, ince cidarlı ve bezekli olan örnek dikkat çekicidir (Levha 11:1). Parçalar çok aşınmış ve ufak boyutlu oldukları için, kutuların bütünü hakkında tam olarak fikir sahibi değiliz. Fakat ele geçen bir örnek, kutuların hiç değilse bir kısmının ayaklı olduğunu göstermektedir (Levha 11:4).

Minyatür Kaplar:

Minyatür kaplar, toplam 5 parça ile temsil edilmektedirler. Tamamı açkısız olan bu parçalardan birinin üzerinde ağız altına bant şeklinde çizgi bezeme uygulanmıştır (Bkz. Levha 14:4).

Dipler:

Kase formuna ait örneklerin dışında, diplerin çok fazla çeşitlilik göstermediği anlaşılmaktadır. Düz, içbükey, yuvarlak, yükseltilmiş ve kaideli dipler olmak üzere 5 ayrı grup tanımlanmıştır.

Düz Dipler, kap gövdesiyle düz bir şekilde birleşmektedir. Çanak, çömlek ve kovamsıların diplerinin tamamına yakını düzdür. Düz diplerden birinin üzerinde sepet izi bulunmaktadır (Bkz.Levha 12:1). *İçbükey Dipler*, yalnızca kaselerde saptanmıştır. Kaselerin her çeşitlemesinde gözlemlenebilmektedir (Bkz.Levha 12:2). *Yuvarlak Dipler* ise tabak ve kase formuna özgüdür. Kap gövdesiyle yuvarlak bir şekilde birleşmektedirler (Bkz.Levha 12:3). *Halka Dipler* de yine kase formuna özgü diplerden biridir. Ender görülen dip çeşitlerinden biridir. Tabanı içbükey bu diplerde kap gövdesi, hafifçe yükseltilmiş bir çıkıntının üzerinde yükselmektedir (Bkz.Levha 13:2-3). 4-5 cm. yüksekliğindeki *Kaideli Dipler'e* de ender olarak çanaklarda rastlanılmaktadır (Bkz. Levha 14:1-2).

Kulplar:

Gelveri çanak çömleği içerisinde, kulp ya da tutamak olabilecek toplam 30 parça tespit edilmiştir. Kulpların mal gruplarına da baktığımızda, Gelveri'ye yabancı diyebileceğimiz Ayrışık Mallar'a ait örnek sayısı fazladır. Gerek sayısal olarak azlığı, gerekse yerleşmeye yabancı mal gruplarına ait örneklerin fazlalığı nedeniyle kulp kullanımının Gelveri çanak çömleğinin karakteristik bir ögesi olmadığı düşünülmektedir. Oldukça aşınmış ve gövdeden bağımsız bir şekilde bulunan kulplar, kendi içinde şerit kulplar, yassı tutamaklar, mahmuzlu kulplar ve olmak üzere 3 grup altında incelenmektedir.

Şerit Kulplar toplam 25 parça ile temsil edilmektedir. 2 parça dışında tamamı açkısız olan bu kulplar çok küçük parçalar halinde olduklarından, ait olduğu kabın hangi bölümüne ekleşik olduğu anlaşılamamıştır (Bkz. Res. 27). *Yassı Tutamaklar* yalnızca 2 parça ile temsil edilmektedir. Olasılıkla çömlek tipi kapların üzerine ekleşiktir.

Tespit edilen iki parça da kaba yapımdır (Bkz Res.29). Baskın Mineral Hamur’a sahip, *Mahmuzlu Kulplara* ait bir örnek ise stilize bir hayvan betimlemesi şeklindedir (Bkz. Res. 28).

Bu örneklerin dışında *Kabartma Şeklindeki Eklentiler* ise 2 parça ile temsil edilmektedir. Bu eklentilerin tutamak işlevine sahip olmadıkları düşünülmektedir (Bkz. Res. 30).

Ayrışık Örnekler:

Gelveri çanak çömleğinin içinde birer parça ile temsil edilen ayrışık örnekler de mevcuttur. Bunların içinde dibi gemi pruvası biçiminde, dik yükselen olasılıkla derin gövdeli, ağıza doğru nasıl bitirildiği anlaşılamıyan kap, hafifçe yuvarlatılmış geniş dipli, dip üzerinden başlayan S-kıvrımlı yayvan kâse ve tuzluk benzeri ikiz kap dikkat çekicidir. Gelveri’nin ana hamur gruplarının özelliklerini yansıtan bu parçalar, karakteristik özellikleriyle, Gelveri Kültürü’nün tarihlendirilmesine yardımcı olabilecek niteliktedir (Bkz. Levha 16). Gelveri çanak çömleğinin tamamına yakını dışa açılan ağızlı kaplardan oluşurken az sayıda parça daralan ağızlıdır (Bkz. Levha 15).

4.3.2 Gelveri Bezemelileri

Gelveri çanak çömleği denilince akla ilk gelen, kendine özgü motifleriyle ayrı bir tarz oluşturmuş olan bezekli mallardır. Orta Kalkolitik Dönem’de Balkanlar’dan Orta Anadolu’ya kadar geniş bir coğrafyada, koyu renkli yüzeyler üzerine çizgi, kazıma ve noktalama gibi tekniklerle oluşturulan bezekler gözlemlenmektedir. Gelveri bezekli çanak çömleğini diğer çağdaş örneklerinden ayıran özellik, kendine özgü motifleridir. Orta Anadolu genelinde gerçekleştirilen araştırmalarda ele geçen, iç içe geçmiş, kıvrımlı paralel hatların oluşturduğu örneklerle, ilk kez Gelveri yerleşmesinde ele geçtikleri için “Gelveri Tarzı” adı verilmiştir (Bkz Levha 18, Res. 15).

Bezemenin uygulandığı alan, ağzın altına yapılan bir bantla sınırlandırılmıştır. Bantla ağız arasındaki alana yatay yerleştirilmiş başak, şevron veya içiçe geçmiş üçgenler gibi motiflerin uygulandığı bazı örnekler dışında, bu alan genellikle boş bırakılmıştır. Bezemelerdeki motiflere baktığımızda en yaygın tür, kabı karın üzerinden çevreleyen dalga motifleridir. Motiflerin sınırları oluk bezek tekniğinde belirlenmiştir. Bu dalga motiflerinin içi ve arada kalan boş alanlar “v” veya noktalamalarla doldurulduğu görülmektedir. Bu bezek tarzının dışında kalan örnekler, çeşitlilik göstermekle beraber genel anlamda yuvarlak hatlıdır. Keskin hatlara sahip tek motif üçgenlerdir. İç içe geçmiş çoklu örnekleri olduğu gibi, içi noktayla dolu örnekleri de vardır. Buna karşılık üçgen motifi tek başına kullanılmamıştır. Aynı özellik, çember motifleri için de geçerlidir. Üçgenler ve çemberler, paralel hatlarla oluşturulan bezemelerde tamamlayıcı desen görünümündedir.

Gelveri’de saptanan motiflerin hiçbirinin kesidi “V” biçiminde, yiv bezek tarzında değildir. Gelveri bezemelerinin tümünün kesitleri “U” biçiminde, oluk bezek tarzındadır. French, Canhasan’da bulunan Gelveri örneklerini tanıtırken, bu ayırımı özenle vurgu yapmıştır (French, 2005:31). Buradan yola çıkarak bezeklerin, ucu oldukça yassı bir aletin tam kurumamış kap yüzeyine bastırılarak yürütülmesi sonucunda, bezek alanından hamurun çıkartılmasıyla oluşturulmuştur. Bezek kenarlarında, dışa taşan hamur belirgindir. Kullanılan aletin kalınlığına ve uygulanan baskıya bağlı olarak açılan olukların kalınlıkları ve derinlikleri birbirlerinden farklıdır. Noktalamalardan oluşan sokma bezeklerin büyüklükleri de yine benzer nedenlerden ötürü farklılık gösterir. Bezemelerin %71’inde oluklar ince, %29’unda ise kalındır. Oluk bezeklerin yanısıra kullanılan diğer bir teknik de saban baskı tekniğidir. Kap nemliyken üzerine farklı bir aletin bastırılıp geri çekilmesiyle oluşturulur. Oluk ve saban baskı teknikleri, bazı örneklerde tek başına uygulanabildiği gibi, bazı örneklerde beraber de uygulanabilmektedir. Noktalamalar tek başına kullanılmamakta, saban baskı ya da oluk bezeklerle birlikte tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılmaktadır. Tırnak baskı tekniğine (*impresso*) ender de olsa bazı parçaların üzerinde rastlanmıştır.

Kabartma Bezekliler:

Kazı bezekli örneklerin yanı sıra yerleşmenin anakayaya yakın seviyelerinde az sayıda kabartma bezekli parçaya da rastlanmıştır. Çekirdek Kapadokya Bölgesi'nin İlk Kalkolitik Dönem'inde Tepecik Çiftlik ve Köşkhöyük'ten bilinen oldukça yaygın bu bezeme tekniğinde yapılmış Gelveri örnekleri, büyük olasılıkla dışarıdan gelmiştir. .Kabartma bezekli parçalarda geyik, inek, yılan gibi hayvanlar betimlenmiştir (Bkz. Levha 17). Kabartma bezekliler içerisinde insan betimlemelerine ait örnekler de bulunmaktadır (Bkz. Resim 36).

İmpresso Tipi Bezemeler:

İmpresso adı verilen bezeme tekniğine Doğu Akdeniz'den Portekiz'e kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Adriyatik ve Batı Akdeniz kıyı Neolitik paketinin önemli bir ögesi olan impresso (Güldoğan, 2008:288) tipi çanak çömleğin benzerlerine Gelveri'de rastlamak mümkündür. Yalnızca üç parça ile temsil edilen impresso tipi bezemelilerin; çapraz bir açıyla, vevli bir şekilde derin kazıma, yalın tarak dalga bezek, basit noktalı bezeme teknikleriyle yapıldıkları anlaşılmaktadır¹¹ (Bkz. Res 18-21).

4.4 Anahatlarıyla Gelveri Çanak Çömleği

Gelveri çanak çömleğinin mal gruplarını ve tipolojik özelliklerini bir arada ele alındığında birtakım özelliklerin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Çanak çömleğin tamamı astarsız ve boya bezemesizdir. Hamurların tamamı özlüdür ve içerikleri arasında keskin farklılıklar gözlemlenmemektedir. Bu durum, Gelveri çanak çömleğinin mal grubu çeşitlenmesini sınırlandırmıştır. Tamamı monokrom olan malzemenin yüzey işlemlerindeki farklılıklara karşılık biçim çeşitlenmesi çağdaşı diğer yerleşmelerle kıyaslandığında çok kısıtlıdır. Gelveri çanak çömleğinde kap

¹¹ İmpresso tipi parçaların yapım teknikleri Dr.Emre Güldoğan tarafından tanımlanmıştır.

formlarıyla yüzey işlemleri arasında birtakım tutarlılıklar da tespit edilmiştir. Örneğin tabaklar ve kovamsıların iç yüzeyleri açıkılıken, dış yüzeyleri tarazlanmış ya da herhangi bir işlem görmeden kabaca bırakılmıştır. Bezemeli parçalar ise, birkaç istisna dışında, tamamen dış yüzeyi açıkılı kaselerle sınırlıdır. Kaselerin ve kutuların tamamı açıkılıken, çömlleklerin neredeyse tamamı açıkısızdır.

Yukarıda bahsedilen genel sonuçlardan yola çıkarak, Gelveri çanak çömlleğine ve dolayısıyla Gelveri Kültürü'ne ait tekrar eden bazı karakteristik öğeler saptanmıştır. Malzemenin içinde az sayıda tespit edilen fakat tarihleme açısından önemli olabilecek ayrışık öğeler, karakteristik öğelerle beraber, beşinci bölümde gerçekleştirilecek karşılaştırmalara zemin olacak şekilde sınıflandırılmıştır.

Karakteristik Öğeler:

- Gelveri tarzı oluk bezekler
- Dış yüzeyi tarazlı örnekler
- Kovamsılar
- Dışa dönük ağızlı, boyunlu çömllekler
- Hafif omurgalı kaseler
- S profilli kaseler
- Nadir kulp kullanımı

Ayrışık Öğeler:

- Ayrışık Mallar
- Kutular
- Kaideli Dipler
- Kabartma Bezeme
- İmpresso Bezeme

5. KARŞILAŞTIRMA VE TARİHLEME

5.1.GELVERİ BULUNTU TOPLULUĞUNUN DİĞER YERLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRMASI

Gelveri buluntu topluluğu, arkeoloji dünyasına ilk kez tanıtıldığı 1956 yılından bu yana, sürekli olarak MÖ. 5.binyıl Balkan kültürleriyle karşılaştırılmış ve ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır. En başta, yerleşme 1956 yılında keşfedildiğinde Anadolu'nun tarihöncesi hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıydı. Buna karşın, Balkanlar'daki kazı ve araştırma sayısı ellinin üzerindeydi. Yerleşme hakkındaki bilgilerimiz, U.Esin tarafından 1991 yılında gerçekleştirilen ilk sistematik sondaj çalışmalarına kadar yalnızca B.Tezcan tarafından yayınlanan iki adet bezemeli kaseyle sınırlıydı. Söz konusu iki kâsenin tek yakın benzerleri de yalnızca Balkanlar'dan bilinmekteydi (Bkz. Sayfa 33). Bunun doğal sonucu olarak dönemin biliminsanları, Gelveri malzemesini Balkan kültürleriyle ilişkilendirmişlerdir. U.Esin, doksanlı yılların başında ilk kez Gelveri'nin Anadolu kültürleriyle ilişkisini ortaya koymuş fakat en yakın benzerlerinin yine Balkan Kültürleri'nde aranması gerektiğinin altını çizmiştir (Esin, 1993:52).

Son 15 yıl içerisinde, Trakya, Orta ve Batı Anadolu'da gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmaları, Anadolu-Balkan kültürleri arasındaki ilişki üzerine pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Neolitik yaşam tarzının Avrupa'ya aktarımı ekseninde başlayan bu tartışmalara, farklı bakış açıları getirilmişse de geniş ölçekte kabul gören bir teori henüz ortaya konulamamıştır¹². Bu çalışmada Gelveri Kültürü'nün Balkanlar'la olası ilişkileri gözardı edilememekle beraber, karşılaştırmalar Orta ve Batı Anadolu yerleşmeleri bağlamında yapılacaktır.

Anadolu-Balkan ilişkilerinin daha sağlıklı yorumlanabilmesi için Anadolu Prehistoryası'ndaki kronolojik ve kültürel boşlukların doldurulması önceliklidir.

¹² Anadolu-Balkan ilişkileri için bkz. Özdoğan, 1993-1994-1996; Steadman, 1995.

Gelveri Kültürü'n n bu boşluklardan birini doldurması halinde, Anadolu-Balkan ilişkilerinin daha sağlıklı bir biçimde yorumlanmasına da dolaylı olarak katkıda bulunabilecektir.

Bu amaçla  ekirdek Kapadokya, Konya Bölgesi ve Kızılırmak Kavsi'ne ek olarak Göller bölgesi ve Kuzeybatı Anadolu yerleşmeleri de karşılaştırmalar bölümünde ele alınacaktır. Karşılaştırmalara Gelveri  anak çömleğinin karakteristik ve ayrışık özellikleri çerçevesinde,  ekirdek Kapadokya'dan başlanacaktır.

Gelveri Tarzında Bezekliler:

Orta Anadolu'da son yıllarda gerçekleştirilen kazılar ve yüzey araştırmaları, daha önceleri Mellaart'ın ve M.  zdoğan'ın ortaya koyduğu, Orta Kalkolitik'le beraber çanak çömlekte koyu yüzeyler üzerine çizi ve kazı bezeklilere olan yönelişi desteklemektedir. Fakat, Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da çok daha net görülen bu değişimin, Orta Anadolu'da daha karmaşık bir biçimde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Çiftlik ovasında gerçekleştirilen **Tepecik- iftlik** kazısının, geniş bir alanda açılmış İlk Kalkolitik 3. tabakasında bu tip bezemelere hiç rastlanılmazken, yoğun bir tahribatın izlerini taşıyan ve Orta Kalkolitik  ağ'a tarihlenen 2. Tabakada, kazı bezekli örnekler ortaya çıkmaktadır (Bıçakçı vd., 2007, Fig.30). Bor ovasına hakim arazi şeklindeki bir kayalığın kenarında yer alan **Köşkhöyük**'te ise, İlk Kalkolitik'e tarihlenen 4. ve 3. tabakalarda kabartma bezeklilerle beraber gözlemlenen bu tarz  rnekler, Orta Kalkolitik 2. tabakada da varlığını sürdürmüştür ( ztan- zkan,2003,Res.1-10). Her iki kazıda ele geçen örnekler, motifleri ve uygulanış teknikleriyle, Gelveri-Yüksekkilise  rnekleriyle benzeşmektedir. Fakat Gelveri'de yoğun bir şekilde gözlemlenen, oluk bezek tekniğinde, birbirine paralel kıvrımlı hatlardan oluşan motifler, bu iki yerleşmede de bulunmaz. Bunların yerine, kıvrımlı hatlarla sınırlandırılmış alanların içerisine uygulanmış noktalama bezekliler gözlemlenir. Ayrıca Gelveri malzemesi içinde, saban baskı gibi belli bir uzmanlık gerektiren bir teknik de görülür. Köşkhöyük ve Tepecik- iftlik örneklerinde ise bu tip örneklere hiç rastlanmamaktadır. Bu yerleşmelerdeki bezemeler, daha ince bir alet yardımıyla, büyük olasılıkla yiv ya da kazı bezek tekniklerinde uygulanmıştı.

En azından bu yerleşmelerdeki örneklerin bir bölümü, Gelveri'nin bazı motiflerini andıracak biçimde, yuvarlak hatlı çizgilerden oluşmaktadır.

Konya Ovası'nda bulunan **Batı Çatalhöyük** (Last 1996,1998) ve **Canhasan I** örnekleri (French, 2005:31), koyu renk yüzeyler üzerine kazı ve çizi bezek tekniğinde uygulanmış düz hatlı ya da keskin dönüşlü, açılı, geometrik desenleri içermektedir. Gelveri tarzında, sarmal desenleri yansıtan örnekler ise “ayrışık” statüsünde değerlendirilmektedir.

Batı Çatalhöyük ve Canhasan'dan daha geç bir döneme tarihlenen **Kabakulak** yerleşmesindeki örnekler ise, hem dalgalı hem de açılı dönüşlü hatlara sahiptir (Summers,1991, Fig.5:1-8). Fakat bu yerleşmedeki yuvarlak dönüşlü, içleri noktalı motifler Gelveri örneklerine fikir olarak benzese de teknik ve tarz olarak farklıdır. Kabakulak parçalarında çok sık tekrarlanan bir başka motif, ağız altına yerleştirilmiş şevron bezemedir. **Güvercinkaya**'ndan da bilinen bu motif (Çaylı,2008, Res.:55), Gelveri çanak çömleğinde de gözlemlenirken, daha erken dönemlere tarihlenen Köşkhöyük, Tepecik, Batı Çatalhöyük ve Canhasan I'de bu motife rastlanmamaktadır.

Kızılırmak Kavsi'nde de kazı bezekli parçalar bulunmuştur. MÖ. 6.binyılın ilk yarısına tarihlenen **Boğazköy-Büyük kaya**'da saptanan az sayıdaki bu türden örneklerin motifleri, Gelveri tarzından uzaktır (Schoop, 2005b, Fig.3: 34-38). Saban baskı tekniğiyle yapılmış desenlerin de bulunduğu yerleşmede, ağız altına uygulanmış şevron bezeme, bu tip bezemelerin MÖ. 6.binyılda da kullanıldığını göstermesi bakımından ilginçtir.

Göller Bölgesi'nde Neolitik Dönem'den süregelen boyalılar büyük ölçüde devam etmektedir. Kazı bezekli örneklerle, **Hacılar** ve **Kuruçay** (Mellart 1970, Duru 1994) gibi yerleşmelerde rastlanılmamıştır. Bu iki yerleşmenin doğusunda, Konya Ovasının batı sınırındaki Akşehir ilçesinde bulunan **Pelitler** yerleşmesinde ise boyalı örneklerin yanısıra yuvarlak ve açılı kıvrımları yansıtan, çizi bezekli bir malzeme ele geçmiştir (Özsait, 2001:215). Ele geçen kap parçalarının üzerindeki desenler

genellikle Gelveri örneklerini yansıtmasa da, ağız kenarı altında şevron ve saçak motifli parçaların benzerleri, Gelveri’de de bulunmaktadır (A.e.,s:223, levha 1: 11,14,23).

Kuzeybatı Anadolu’da Neolitik Fikirtepe’den süregelen çizi ve kazı bezeme konseptinin MÖ. 6.binyılda da devam ettiği gözlenmektedir. **Orman Fidanlığı**’nın İlk Kalkolitik’in sonuna tarihlenen I-V tabakaları arasında kazıma, yiv ve saban baskı teknikleri bir arada kullanılmaktadır. Yuvarlak hatlılarla beraber, açılı desenliler de gözlemlenebilmektedir (Efe, 2001, Pl. XIII:a-e). **Ilıpınar** yerleşmesindeki M.Ö. 6.binyılın ortalarına tarihlenen VI-VB arası örnekleri de Orman Fidanlığı’ndakilerle karşılaştırmak olasıdır (Thissen, 2008: Fig.11-14). Bursa yöresindeki Aktopraklık ve Menteşe höyüklerinde ele geçen kazı ve yiv bezekliler de, Ilıpınar ve Orman Fidanlığı’ndaki bezeme anlayışını yansıtmaktadır. Gelveri tarzı bezekilerle aralarında hiç bir bağ kurulamamaktadır.

Dış Yüzeyi Tarazlı Örnekler:

Tarazlı yüzeyliler, Gelveri çanak çömleği içerisinde ayırt edici özelliğe sahiptir. Tarazlı mallar, MÖ. 6.binyılda, Orta ve Batı Anadolu’da Canhasan 2A, 2B ve 1. tabakaları dışında başka herhangi bir yerleşmeden bilinmemektedir. Gelveri’de kâseler ve kutular hariç tüm diğer kaplarda tarazlanmış yüzeyli örneklerle rastlanılır. Canhasan’da ise çömleklerde nadir olarak kullanılırken, tarazlı yüzeyli kase ve çanak sayısı oldukça fazladır. Tarazlı yüzeyli malların Orta ve Batı Anadolu’daki seyrek dağılımı, benzerlerini başka bir bölgede aramamız gerektiğini göstermektedir.

Kovamsılar:

Bu çalışmada kovamsı olarak tanımlanan biçime, Gelveri Kültürü’ünde yoğun olarak rastlanılmaktadır. Bu formun Orta Anadolu’daki dağılımına baktığımızda, Çekirdek Kapadokya’da bulunan yerleşmelerden Köşkhöyük ve Tepecik Çiftlik’in herhangi bir tabakasında, bu forma rastlanmamaktadır. Kronolojik olarak Köşkhöyük’ün I tabakası çağdaşı Güvercinkayası ve Kabakulak yerleşmelerinde de bu forma ait

hiçbir örnek bulunmamaktadır. Bölgede, kovamsı derin kaplara Gelveri dışında hiç rastlanılmamasına karşılık, komşu bölgelerde tercih edilen kap türlerinden biridir. Boğazköy-Büyükaya'da ağız çapları 60 cm.ye varan ölçülerde, geniş kase olarak adlandırılan kaplar¹³ kovamsıları türevidir. Konya Ovası'nın güney kesiminde yer alan Can Hasan'ın 2A ve 2B tabakalarında da bu türden örnekler saptanmıştır (French, 2005, Fig.004:3). Bu iki yerleşmede bulunan örneklerin Gelveri'dekilerden farkı, bazı örneklerin üzerinde tutamak olmasıdır. Ayrıca Gelveri'deki örneklerin tamamının iç yüzeyleri açık, dış yüzeyleri ise tarazlı ya da kabaca bırakılmışken, Can Hasan örneklerinin her iki yüzeyler de açık, bazı örnekler ise boyalıdır. Boyalı örneklerinin benzerlerine Mersin-Yumuktepe'nin XXII. tabakasında da rastlamak mümkündür (Garstang,1953, Fig 53:10).

Göller Bölgesi'nde Hacılar'ın IIb tabakasında (Mellaart,1970, Fig.90:20;25;31.), Kuruçay'ın 8 ile 4. tabakaları arasında (Duru, 1994, Lev.152:2; Lev.160:8; 1996, Lev.55:1; 85:2; 89:1) bu forma benzer parçalar bulunmaktadır. Kuruçay ve Hacılar'daki örnekler, tıpkı Gelveri'deki gibi boya bezeksiz ve tutamaksızdır. Batı Anadolu'da yaygın olduğu anlaşılan bu forma, Kuzeybatı Anadolu yerleşmelerinde de rastlanılır. Orman Fidanlığının İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen I. ve II. tabakalarında kovamsıların, kulplu ve kulpsuz örnekleri bir arada bulunmaktadır (Efe, 2001, Fig 1:11,13). Ilıpınar'ın Orta Kalkolitik'e geçiş dönemini yansıtan VB tabakasında da kovamsılar, kulpsuz monokrom ve boyalı örneklerle temsil edilmektedir (Thissen, 2008, Fig 5).

Dışa Dönük Ağızlı, Boyunlu Çömlekler:

Gelveri buluntu topluluğundaki çömleklerin tümü dışa dönük ağızlı ve boyunludur. Batı ve Orta Anadolu'daki diğer tüm yerleşmelerde bu tip çömleklere rastlamak mümkünse de çağdaşı olabilecek yerleşmelerde farklı tiplerde çömlekler de bulunabilmektedir. Bazı yerleşmelerdeki boyalı örneklerin aksine Gelveri'de hiç boyalı parça yoktur, yüzeyleri açık örnekler ise az sayıdadır.

¹³ Schoop, 2005b: 27; Lev.1,2-4.

Hafif Omurgalı Kaseler:

Gelveri’de hafif omurgalı olarak tanımlanan kâseler, Orta ve Batı Anadolu’nun tüm İlk Kalkolitik yerleşmelerinde rastlanılan biçimler arasındadır. Köşkhöyük’ün 3. ve 2. Tabakalarında, bu tarz kâse örnekleri mevcuttur (Silistireli, 1989, Lev. 11:4). Tepecik-Çiftik’te ise 3. tabaka öncesinde bu formlar gözükmezken, omurgalı kâseler 2. tabakada ortaya çıkmaktadır (Bıçakçı vd., 2007, Fig.31). Güvercinkayasası’nda da hafif omurgalı Gelveri kaselerinin benzerlerine rastlamak mümkündür. Bu parçalardan birinin ağız altındaki şevron bezeme, Gelveri ile olası bağlantıları göstermesi bakımından ilginçtir (Gülçur vd.,2000, Fig.1:2). Boğazköy-Büyük kaya’da, Yukarı Plato yerleşmesinde bu tip kapları bulmak mümkündür (Schoop, 2005a, Taf.17:1) Batı Çatalhöyük’te omurgalar keskin profilleriyle dikkat çekmektedir (Mellaart, 1965, Fig 5:1,3,6,7). Gelveri omurgalı kaseleri Batı Çatalhöyük örnekleri kadar keskin hatlara sahip değildir. Canhasan 2B ve 2A omurgalıları ise hem Batı Çatalhöyük’teki gibi keskin, hem de Gelveri’deki gibi hafif omurgalıdır (French, 2005, Fig.075:1; Fig 053:4).

Kuruçay’da 9. tabakada ortaya çıkan omurgalı kaseler, yerleşmenin terkedildiği 7. tabakaya kadar devam etmektedir. Özellikle 7. tabaka örnekleri, Gelveri’deki omurgalı kaselerin yakın benzeridir (Duru, 1994, Lev.158:12). Hacılar’ın IIa, IIb ve I. tabakalarında da omurgalı kaseler görülmektedir. Bunların içinde Gelveri’deki örneklere en yakın olanları Hacılar I’de görülen tiplerdir. Hacılar I’de bu tip kaselerin ayıcık şeklinde tutamaklı olanları da mevcuttur (Mellaart, 1970, Fig.111:4). Orman Fidanlığı’nda ise bu form oldukça nadir bulunmaktadır. Ele geçen az sayıda parçanın hiçbiri keskin dönüşlü değildir. Bu anlamda Gelveri omurgalılarıyla yakınlık göstermektedir. Ilıpınar’da da benzer bir durum hakimdir. V. tabakada yuvarlak hatlara sahip omurgalıları izlenirken, IV.tabakada daha keskin profilli omurgalıları ortaya çıkmaktadır. Ilıpınar VB’de Gelveri tipi hafif omurgalıları yakından benzeyen parçalar vardır (Roodenberg vd.1990, Fig.16:1)

S Profilli Kaseler:

S profilli kaseler, MÖ. 6.binyıl'ın ilk yarısına tarihlenen tüm Orta ve Batı Anadolu yerleşmelerinde gözlemlenebilen, yaygın bir formdur. Fakat Çekirdik Kapadokya bölgesinde bu tiplere rastlanmamaktadır. Orta Kalkolitik'e tarihlenen Güvercinkaya ve Kabakulak yerleşmelerinde bu forma ait örnekler rastlanmaması daha önce bahsedilen omurgalıları olan genel yönelişle açıklanabilir. Fakat İlk Kalkolitik Tepecik-Çiftlik ve Köşkhöyük'te S profillilerin eksikliği dikkat çekicidir. Boğazköy-Büyükaya'da ise S profilli kaseler mevcuttur Yukarı Plato'da bulunan hafif S profilliler ve Orta Plato'daki yuvarlak hatlı S profilliler Gelveri'deki örneklerle yakından benzetilmektedir (Schoop, 2005a, Taf.16:3; Taf.21:8)

İlk Kalkolitik Dönem'de Canhasan I'de 2B ve 2A'da gözlemlenebilen S profilli kaseler, I. tabaka ile beraber yerini dışa açılan geniş ağızlılara ve omuzlu kaselere bırakmıştır. Burada bulunan S profilliler Gelveri örnekleri ile yakından benzeşmektedir (French, 2005, Fig.150:7,9,11,13). Batı Çatalhöyük'te ise S profilli kaseler bulunmamaktadır. Göller Bölgesindeki Hacılar'da, Neolitik tabakalardan beri görülen S profilliler, II. tabakaya kadar kullanılmaktadır. II. tabakadan sonra terkedildiği anlaşılan yerleşmede bir boşluğun ardından, yerleşim I tabaka ile devam eder. Bu tabakada S profilliler ortadan kalkar ve yerini omurgalı kâselere bırakır. Hacılar S profillileri içinde Gelveri'dekilere en yakın olanları IIB tabakasındaki örneklerdir. Fakat Gelveri'nin aksine, buradaki örneklerin dip çapları daha geniştir. Bu özellikleriyle, Gelveri benzerlerinden ayrılmaktadırlar (Mellaart, 1970, Fig.70:10). Kuruçay'ın 7. tabakası örnekler ise, Gelveri'deki S profillilerle birebir örtüşmektedir (Duru, 1994, Lev.160:3). S profilli kaseler, Kuzeybatı Anadolu'da İlk Kalkolitik'in sonlarına kadar kullanılmaya devam etmiştir. Ilıpınar VB'deki bazı parçalar, Gelveri kaseleriyle benzeşmektedir (Roodenberg vd., 1990, Fig.16:3). Orman Fidanlığı'nda İlk Kalkolitik sonuna tarihlenen I-V arası tabakalarda S profilli kaselerin bir çok çeşitlemesi vardır. III. tabakada görülen birkaç örnek, Gelveri'deki keskin S profillileri çağrıştırmaktadır (Efe,2001, Fig.6:114).

Nadir Kulp Kullanımı:

İlk Kalkolitik Dönem’de Orta ve Batı Anadolu genelinde gerçek anlamda kulplar¹⁴ nadiren kullanılmaktadır. Bu dönemde, daha çok tutamak olarak adlandırabileceğimiz, kapları taşıma işlevinden çok dekoratif amaçlı eklentiler tercih edilmektedir. Orta Kalkolitik Dönem’le birlikte gerçek anlamdaki kulpların yoğun olarak kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir (Özdoğan, 1993:180). Gelveri çanak çömleği içinde gerek tutamak olarak adlandırabileceğimiz eklentiler, gerekse gerçek anlamda kulplar enderdir. Çekirdek Kapadokya bölgesinde, bu geçişi net olarak izlenebilmektedir. Köşkhöyük’ün IV-II tabakalarında, kulplara hiç rastlanılmazken, I. tabakayla birlikte ortaya çıkmaktadırlar (Schoop,2005a, Taf.53:12-13). Orta Kalkolitik Güvercinkayası’nda ise kulpların yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Gülçur vd.,2000, Çiz.2:2). Konya Ovası yerleşmelerinde ise daha farklı bir durum vardır. Canahasan I’in İlk Kalkolitik 7-4 tabakalarında tutamak olarak adlandırabileceğimiz eklentiler hakimken, 2B tabakasıyla birlikte kulp kullanımı başlamaktadır. Orta Kalkolitik I. Tabakada ise, kulplu kapların sayısında gözle görülür bir artış gözlemlenmektedir (French,2005, Fig.179:1-2, 5,8,10). Hacılar ve Kuruçay yerleşmelerinde ise böyle bir değişimin izlerine rastlanmamaktadır. Orman Fidanlığı’nda ise tutamaklardan gerçek anlamda kulp kullanımına olan geçiş daha net izlenebilmektedir. I-V arası tabakalarda gerçek anlamda kulp olarak tanımlayabileceğimiz örnekler rastlanamazken, VII. tabakada kulp örnekleri ortaya çıkar (Efe, 2001,Tab.17-20). Ilıpınar’da da daha önceki tabakaların ip delikli ve tüp tutamakları, VB’de ile yerlerini gerçek anlamda kulplara bırakmaya başlar (Thissen, 2008)

Ayrışık Mallar:

Gelveri çanak çömleği arasında, “Ayrışık Mallar” olarak tanımlanan çanak çömleklerin benzerlerine, Orta ve Batı Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde rastlamak mümkündür. Bu mallar arasında en dikkat çeken grup, Çekirdek Kapadokya’da

¹⁴ İngilizce çanak terminolojisinde “true handle” olarak kullanılan kulp türüdür.

Güvercinkayası yerleşmesi ve Köşkhöyük'ün I. tabakasından tanınan malzemedir. Bu malzeme, Güvercinkayası'nda "Koyu Renkli Açıklı Mal" olarak tanımlanmaktadır. Gelveri'de tespit edilen bu tip malların tüm özellikleri, Güvercinkayası örnekleriyle örtüşmektedir. Dış yüzeyleri siyah renkte ve açıklı, iç yüzeyleri ise kırmızımsı kahverengindedir. Organik katkı izleri de Güvercinkayası örneklerinde olduğu gibi, dış yüzeylerde belirgindir. Ayrıca Gelveri'de tespit edilen az sayıdaki kulplu parçaların büyük bölümü de, bu mal grubuna aittir (Çaylı,2008:108).

Gelveri çanak çömleğine yabancı olan bir özellik de astar kullanımıdır. Gelveri'de çok az sayıda tespit edilen kırmızı astarlı malların benzerleri yakınında bulunan Tepecik-Çiftlik yerleşmesinden bilinmektedir. Tepecik-Çiftlik'te, özellikle 3. ve 4. tabakalarda yoğun olarak temsil edilen, bordoya yakın renkte astarlı ve açıklı parçaların bir benzeri, Gelveri'de bulunmuştur (Godon,2005:95). Gelveri'de az sayıda bulunan, bir diğer ayrışık öge de, Coba kaselerini andıran, kaba yapım kâselerdir Güvercinkayası'nda, Torosların batısına nadir olarak geçtiği anlaşılan bu mal grubuna benzeyen örneklerin, yerleşmenin son tabakasını oluşturan kerpiç mimari eşliğinde yerleşmeye geldiği düşünülen mallarla benzeşmektedir (Gülçur, özel görüşme).

Kutu Biçimliler:

Kutu biçimli kaplar, tüm Orta ve Batı Anadolu ve hatta Balkanlar için Neolitik Dönem'in karakteristik öğelerinde biridir. Köşkhöyük II ve Tepecik-Çiftlik'in III. tabakasındaki örneklerden anlaşıldığı üzere bu kap formu, Çekirdek Kapadokya bölgesinde İlk Kalkolitik Dönem'e kadar varlığını sürdürmüştür. Orta Kalkolitik Dönem'e denk gelen, Köşkhöyük I ve Güvercinkayası'nda kutuların bulunmayışı, Orta Kalkolitik'le birlikte ortadan kalktıklarını göstermektedir. Konya Ovası için de benzer bir durum söz konusudur. Canhasan I'in İlk Kalkolitik 2B ve 2A tabakalarında az sayıda da olsa rastlanılan bu forma ait örnekler, I. tabakayla birlikte tamamen ortadan kalkmaktadır (French, 2005, Plate 6b). Göller Bölgesi'nde, Kuruçay'ın İlk Kalkolitik tabakalarında kutu biçimi kaplar bulunmazken, Hacılar'da I. tabaka dahil,

diğer tabakaların da yaygın bir ögesidir (Mellaart,1970, Fig.109:8). Kuzeybatı Anadolu'da Neolitik Fikirtepe Kültürü'nün karakteristik göstergeleri arasında yer alan kutular, Ilıpınar'da Neolitik ve İlk Kalkolitik dönemler boyunca kullanıldıktan sonra, VB tabakasıyla birlikte tercih edilmemeye başlamıştır. Bölgenin daha iç kesimlerinde yer alan Orman Fidanlığı'nda ise kutulara ait parçalara rastlanmamaktadır. Orman Fidanlığı'na çok yakın bir konumdaki Demircihöyük'ün alt tabakaları, kronolojik olarak Orman Fidanlığı'ndan hemen önce gelmektedir. Demircihöyük E malları içerisinde bulunan kutu örnekleri, Fikirtepe örnekleriyle yakından benzeşmektedir (Schoop,2005a, Taf.165:19-26; Seeher,1987, Taf.17:30,11, 20-22,3). Bu da Fikirtepe etkilerinin MÖ. 6.binyılın başına kadar bu bölgeye kadar girdiğini göstermektedir. Fakat daha sonraya tarihlenen Ilıpınar V ve Orman Fidanlığı silsilesiyle etkisini kaybettikleri anlaşılmaktadır.

Kaideli Dipler:

Gelveri çanak çömlek topluluğu içerisinde az sayıda bulunan, kısa boylu, kaideli dipler, Orta Anadolu yerleşmelerinde Orta Kalkolitik Dönem'le beraber gelen bir yeniliktir. Kapadokya bölgesinde ise kaideli dipler sadece Tepecik-Çiftlik ve Kabakulak yerleşmelerinden bilinmektedir. Tepecik-Çiftlik'in 2. tabakasında bulunan örnek uzun kaidelidir ve meyvelik formundadır (Bıçakçı vd.,2007, Fig 32) . Kabakulak da bulunan örnek ise Gelveri'deki gibi kısa boylu bir kaide üzerinde yükselen bir kap parçasına aittir (Summers,1991, Fig.4:5). Boğazköy-Büyükaya'da kaide dipli örneklerle rastlanılmamıştır. Konya Ovası'nda Batı Çatalhöyük'te ECA1 malzemesi içinde, kısa kaideli kaseler bulunmaktadır. Gelveri'de bulunan kaideler, bu örneklerle göre daha kalın cidarlı kaplara aittir. Canhasan I'de ise, İlk Kalkolitik tabakalarda bulunmayan kaideli dipler, I. tabakada ortaya çıkmaktadır. Buradaki kısa kaideli dipler, Gelveri örneklerine benzemektedir (French, 2005, Fig 185:10,14). Göller Bölgesi'nde Kuruçay yerleşmesinde kaideli diplere ait örneklerle rastlanılmazken, Hacılar'ın da yalnızca IIb tabakasında izlenmektedir (Mellaart, 1970, Fig.90:32-33). Kuzeybatı Anadolu'da ise kaideli dipler MÖ. 6.binyıl'da tercih edilmemiştir.

Kabartma Bezemeliler:

Kabartma bezekli kaplar Kapadokya bölgesinin İlk Kalkolitik Dönem'i için karakteristik bir öğedir. Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinin ana toprağa yakın seviyelerinde bulunan örnekler, Tepecik-Çiftlik'in 3., Köşkhöyük'ün ise 4-2 arası tabakalarındaki örneklerle yakından benzetilmektedir (Bıçakçı vd., 2007, Fig.:35-41; Öztan, 2002, Res.:9-14). Tepecik-Çiftlik 'te kabartma bezemeliler Orta Kalkolitik Dönem'de yerlerini kazı bezemeli örneklerle bırakmaktadır. Daha sonraki bir aşamaya tarihlenen Kabakulak yerleşmesinde ise kabartma bezekliler görülmez. Güvercinkayasası'nda yoğun oranlarda bulunan kabartma bezekliler ise farklı bir üslubu yansıtan, daha şemetize örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır (Çaylı, 2008, Kat. No.34). Benzer örnekler Köşkhöyük'ün 1. tabakasından da bilinmektedir. Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinin üst dolgularında Güvercinkayasası tipi kabartma bezekli sadece bir parça bulunmuştur. Kapadokya bölgesinin İlk Kalkolitik Dönem'ine has olan natüralist üslupta kabartma bezemelere, Kızılırmak Kavsisi ve Konya Ovası yerleşmelerinde rastlanılmaz. Göller Bölgesi'nde Son Neolitik Dönem'de görülen insan ve hayvan kabartmaları ise, Kapadokya'daki örneklerden üslup ve boyut olarak farklıdır. Kuzeybatı Anadolu'da Neolitik ve Kalkolitik Dönem'de kabartma bezemeli örneklerle rastlanmamaktadır.

İmpresso Bezemeliler:

İmpresso bezeme tarzı, MÖ. 6.binyıl'de tüm Orta Anadolu için yabancı bir öğedir. Göller Bölgesi için, Hacılar I'de bulunan bir örneği saymazsak, aynı durum söz konusudur (Mellaart, 1970, Fig.109:24). Kuzeybatı Anadolu'da ise farklı bir durum söz konusudur. Orman Fidanlığı'nda bu tip bezemelere rastlanılmazken, Ilıpınar'da İlk Kalkolitik tabakaların tümünde bu tip bezemelilere rastlamak mümkündür (Roodenberg vd., 1990, Fig.16:5-6). Daha çok Akdeniz kıyı kültürleriyle ilişkilendirilen bu tip bezemelerin Gelveri'ye nasıl bir bağlantı ile geldiği sorusunun ucu açık kalmaktadır.

5.2. TARİHLENDİRME

Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesine ait C14 sonuçları bulunmamaktadır. Bu nedenle Gelveri'nin Kültürü'nün kronolojik konumu, ancak göreceli tarihlendirmeye dayandırılabilir. Teoride, Gelveri-Yüksekkilise buluntu topluluğu ile bölgesel kültür grupları arasındaki bağlantılar ve Gelveri'nin bu bağlantılar arasındaki konumu tarihlendirmenin çıkış noktası olmalıydı. Fakat söz konusu bölgelerin birbirleriyle olan bağlantılarının sağlıklı biçimde kurulamamasının ötesinde, bazı bölgelerin kendi içindeki kültürel dinamikleri de henüz şekillenmemiştir. Bunun başlıca sebebi araştırmaların henüz yeterli sayıda olmamasıdır. Çekirdek Kapadokya bölgesinde MÖ. 6.binyıla tarihlenebilecek, kazısı yapılmış, Gelveri-Yüksek Kilise sondajları hariç yalnızca 3 yerleşme bulunmaktadır. Bölgenin kronolojik dizinine bakıldığında, MÖ. 6.binyıl süreci Tepecik-Çiftlik 3'üncü ve Köşkhöyük 3-2 tabakalarıyla başlamaktadır. Bu yerleşmelerin buluntu toplulukları arasında bir paralellik göze çarpmaktadır. Kapların formları ve üzerlerinde gözlemlenen kabartma insan ve hayvan bezemeleri iki yerleşme arasındaki kültürel birliği yansıtmaktadır. Köşkhöyük'ün 3. ve 2. tabakalarında kabartma bezemelilerle beraber Gelveri tarzını andıran bezekliler de bulunurken, Tepecik'in 3. tabakasında bu tip bezemelere rastlanmamaktadır. Ayrıca Gelveri'de bulunan kutuların benzerleri, her iki yerleşmenin söz konusu tabakalarında da saptanmıştır. Bir süre sonra her iki yerleşmenin de terk edildiği ve kültürel sürecin MÖ. yaklaşık 5700 yılları civarında kesintiye uğradığı gözlemlenmektedir (Thissen,2002:324). Köşkhöyük'ün 1. tabakasından elde edilen C14 sonuçlarına göre MÖ 5200'de yerleşmede yeniden iskan başlamaktadır. Köşkhöyük'te, Gelveri tarzı bezemeliler ve kutular, 1. tabakayla birlikte ortadan kalkmaktadır. Tepecik-Çiftlik yerleşmesinde ise kabartma bezekliler ve kutular, 2. tabaka ile beraber ortadan kalkarak yerlerini Gelveri tarzında bezemelere bırakmaktadır. Daha önceki çalışmaların sonucunda Gelveri yerleşmesine özgü bezekli kaplardan yola çıkılarak, Tepecik-Çiftlik'in 2. tabakası Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlendirilmiştir (Bıçakçı vd,2007:249). Fakat Gelveri-Yüksekkilise'de 2007 yılında gerçekleştirilen sondaj çalışmalarında Gelveri bezeklileri ile bir arada ele geçen kabartma bezemeli parçaların varlığı, Gelveri'nin ve dolayısıyla Tepecik-Çiftlik'in 2. tabakasının tarihlerinin daha eskilere çekilmesi

gerekliliğini ortaya koymuştur. Köşkhöyük-Tepecik Çiftlik-Gelveri yerleşmelerindeki kabartma ve kazı bezeklilerin ilişkileri esas alındığında, Gelveri'nin dizin içindeki konumu, MÖ. 5700 ile 5200 yılları arasında bir yere çekilmektedir. Gelveri buluntu topluluğu içerisinde, Köşkhöyük ve Tepecik-Çiftlik örneklerinin aksine astarlı malların bulunmaması, Gelveri'nin MÖ. 5700 yıllarından daha eskiye çekilmesini sınırlandırmaktadır. Gelveri'nin Çekirdek Kapadokya çerçevesinde dirsek teması kurduğu diğer bir yerleşme de Güvercinkayasası'dır. C14 analiz sonuçlarına göre MÖ 5200-4750 yılları arasına tarihlenen Güvercinkayasası'nın tipik mal grubu olan Koyu Renkli Açıklı Mallara (WI) ait örnekler, Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinde nadir de olsa bulunmaktadır (Gülçur, 2004:142). Ayrıca Gelveri'de bulunan ağız altındaki şevron motifleri yine Güvercinkayasası'nın ve Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlenen Kabakulak'ın karakteristik bezeme motiflerinden biridir. Güvercinkayasası ve Kabakulak'la olan benzerlikleri esas aldığımızda ise, Gelveri'nin MÖ. 5000 yılları civarına çekilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Kısacası Gelveri buluntuları, Kapadokya bölgesinin M.Ö. 6.binyılının iki farklı kültürel ucu ile temas halindedir.

İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen Canhasan 2B ve 2A'da çokça rastlanılan tarazlı mallar, Gelveri için de tipiktir. Fakat Canhasan'ın tipik mallarından sayılan boyalı örneklerin tek bir tanesi bile Gelveri'de bulunmamaktadır. Gelveri tarzı oluk bezekliler ise, az sayıda da olsa Canhasan'da da ele geçmiştir. Tarazlı malların tüm Orta ve Batı Anadolu'da sadece bu iki yerleşmeden bilinmesi ve Canhasan'daki Gelveri tarzı bezekli örnekler, bu iki yerleşme arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Ancak tarazlıların, Canhasan'ın 2B, 2A ve 1. tabakalarında süregitmesi ve az sayıdaki Gelveri tarzı bezeklilerin tabakalarının belli olmaması, Gelveri'nin Canhasan'ın hangi tabakasına denk geldiğini anlamaya yeterli olmamaktadır. Canhasan'dan yola çıktığımızda, Gelveri'yi MÖ. 5700-5200 arası bir döneme tarihlenememiz gerekmektedir. Boğazköy-Büyükaya ile olan benzerlikler de bu zaman aralığını desteklemektedir.

Göller Bölgesi'nde bulunan Hacılar I, Kuruçay'ın 12-7 arası tabakaları ve yüzey araştırmalarından bilinen Pelitler, MÖ.6000-5700 tarihleri arasına yerleştirilmektedir

(Schoop, 2005a, Bei.1; Özsait, 2001:216). İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen bu yerleşmelerin dışında, MÖ.6.binyıl'a ait başka bir buluntu yerine ait sonuçlar henüz yayınlanmamıştır. Bir önceki bölümdeki karşılaştırmalarda, bölge ile kurulan bazı benzerlikler, Gelveri buluntu topluluğunun bölgedeki İlk Kalkolitik kültürlerle olan ilişkisini ortaya koymuştur. Bu durum Gelveri'yi MÖ.5700 çizgisine yaklaştırmaktadır. Orman Fidanlığı I-V arası tabakalar ve Ilıpınar VB ile olan benzerlikler de bunu destekler niteliktedir.

Yukarıda tartışılan göreceli tarihleme esaslarını biraraya getirdiğimizde, Gelveri buluntu topluluğunun, MÖ. 6.binyılda Orta ve Batı Anadolu'nun farklı kültür öğelerini de bünyesinde barındırdığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Kabaca MÖ 5700 ile 5000 yılları arasına tarihlememiz gereken kültür süreci, mimari kalıntılardan yola çıkarak saptanabildiği kadarıyla, Gelveri-Yüksekkilise'deki tek evreli yerleşim düzeni bağlamında, oldukça uzun bir süredir. Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinin üzerine kurulduğu dik yamaç ve geniş alan göz önüne alındığında, 2007 çalışmalarında ortaya çıkarılan tek yapı evreli mimariden öncesine ya da sonrasına tarihlenebilecek kalıntıların da bulunması olasıdır.

Yamacın üst kesiminde yer alan A1 açmasının profiline baktığımızda yüzeyin hemen altında, dağınık taşlardan oluşan bir dolgu dikkat çekmektedir (bkz.Resim 7-8). Bu dolgudan gelen malzeme ile, altında bulunan sağlam mimariden gelen malzeme arasında çok fazla farklılığın olmaması, bu iki dolgunun birbirinin devamı olduğunu düşündürmüştür. Fakat Gelveri buluntu topluluğunu diğer yerleşmelerle karşılaştırdığımızda ortaya çıkan sonuç, yerleşmede birbirinden farklı iki tabakanın varlığını ortaya koymaktadır. Güvercinkayası'na benzeyen malzemenin çoğunlukla üst kotlarda bulunması, Tepecik Çiftlik tipi kabartma bezemelerin, kırmızı astarlıların ve kutuların da sadece ana toprağa yakın seviyelerde ele geçmesi bu fikri destekleyen unsurlardır. Gelveri tarzı motiflere sahip olan malzemenin açmaların tüm seviyelerinde ele geçmesi ise bu tip bezeme geleneğinin her iki evrede de önemini koruduğunu göstermektedir. Tarazlı yüzeyli mallar için de aynı durum geçerlidir. Bu noktadan hareketle, Gelveri'nin sağlam durumdaki mimarinin ele geçtiği tabaka yaklaşık MÖ.5600-5400 yıllarına, daha üst bir seviyede veya geniş

yamacın başka bir alanına kaymış Güvercinkayasası tarzında siyah açkılılarla temsil edilen olası ikinci evre yerleşmesinin ise, MÖ. 5400-5200 yıllarına tarihlenmesi önerilebilecektir.

Resim 10

Resim 11

SONUÇ

Gelveri-Yüksekkilise’de 2007 yılında gerçekleştirilen sondaj çalışmaları, Orta Anadolu’da Kalkolitik Dönem’e ait sınırlı sayıdaki araştırmalara bir yenisini daha eklemiştir. Bu tez çalışması, hakkında kısıtlı bilgilere sahip olduğumuz Orta Anadolu İlk ve Orta Kalkolitik dönemlerine ait bilgi birikimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Prof. U.Esin’in yerleşmedeki kısa süreli sondaj çalışmalarını gerçekleştirdiği 1990 yılında, Orta ve Batı Anadolu’da kazısı yapılmış yerleşme sayısı, bugünkünden çok daha sınırlı sayıdaydı. Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinde bulunan, Gelveri tarzında motifleri taşıyan bezemelerin yakın benzerlerinin, Balkanlar’daki Meriç, Karanovo V-VI ve Pre Cucuteni kültürlerinde bulunması sebebiyle Esin, Gelveri Kültürü’nü bu kültürlerle eş zamanlı olduğunu belirtmiştir (Esin, 1993:52). Gelveri-Yüksekkilise’deki yeni dönem sondaj çalışmalarının gerçekleştiği 2000’li yıllara gelindiğinde ise Orta ve Batı Anadolu’daki kazıların sayısı artmış, bölgenin kendi içindeki ve Balkanlar’la olan kronolojik ve kültürel durumu daha somut bir şekilde ortaya konmaya başlanmıştır. Gelveri tarzı bezemelerin münferit örnekler olmadığı,

Orta Anadolu'nun güney kesimi hariç tüm Orta ve Batı Anadolu'da gözlemlenebilen, kazı ve yiv bezeme geleneğinin bir türevi olduğu anlaşılmıştır¹⁵. Daha önceki yıllarda tanımlanmış olan Gelveri Kültürü'ne ait bilgiler, bu çalışmayla beraber güncellenmiş ve üzerine yeni veriler eklenmiştir. Orta Anadolu'da son 15 yılda artan kazı çalışmalarına kadar, bölgenin Kalkolitik Dönem'e ait süreci, Gelveri'den gelen eski veriler ışığında yorumlanmıştı. Güncellenen Gelveri verileriyle oluşturulan bu çalışmanın, ileride yapılacak yeni yorumlamalara da katkı sağlayabileceğini ummaktayım.

Gelveri-Yüksekkilise, coğrafi yönden stratejik bir noktada, Göllüdağ ve Nenezi gibi obsidyen yataklarına oldukça yakın bir konumdadır. Melendizler Aksaray-Niğde, Hasan Dağı ise Aksaray-Pozantı arasında birer doğal engel teşkil etmektedir. Yerleşme, Çiftlik Ovası'na, oradan da Göllüdağ masifine kadar uzanan ana artere ulaşımı sağlayan Sivrihisar geçidinin Aksaray'a yönlendiği taraftadır. Adını kaynağını aldığı dağdan alan, Melendiz Su'yun aşındırdığı Ihlara Vadisi ise güneyde, kayalığın bir kaç kilometre yakınındadır. Yerleşme, Çiftlik Ovası'nın güneydoğu kesiminde konuçlanan Tepecik-Çiftlik'e 25 km., Mamasun baraj gölü havzasında bulunan Güvercinkayası'na ise 30 km. uzaklıktadır. Çeşitli dönemlerde yapılan araştırmalarda, Gelveri kültürü ile eşleştirilen bezekli malzemenin, kayalığı çevreleyen yamaçlar boyunca ve yoğun biçimde yayıldığı saptanmıştır. Bu kaya masifinin 400 metreyi bulan çapı göz önünde bulundurulduğunda, Gelveri-Yüksekkilise'nin düşünülenenden çok daha büyük boyutlarda bir alanı kapladığı olasıdır.

2007 yılında doğu yamaçta uygulanan sondajlar, yerleşmenin mimari düzeni ve yayılım alanını saptamada çok da yeterli olamamıştır. Saptanan, birbirinden bağımsız inşa edildikleri düşünülen yapı birimlerinin, kabaca şekillendirilmiş derleme ve ocak taşlarından çamur harçla örülmüş taş duvarlara sahip olduğudur. Bu çalışmada, belgelenen tüm yapılar, tek evrelidir. Yerleşmenin diğer alanlarındaki tabakalanma düzenine dair kesin bir yorum yapılamamaktadır. Bunun birden çok sebebi

¹⁵Genellikle koyu renkli kapların üzerinde gözlemlenen bu bezemelerin, söz konusu bölgede Orta Kalkolitik Dönem'le beraber yaygınlaştığı düşünülmektedir(Özdoğan,1993:180).

bulunmaktadır. Birincisi, arkeolojik dolguların binlerce yıl içerisinde çok fazla aşınmış olmasıdır. Ayrıca, höyükleşmeye pek müsait olmayan bu dik yamaçlarda, yerleşmenin yatay bir şekilde genişleyebilme olasılığı da düşünülmelidir. Bu faktörler, ele geçen malzemenin bölgenin farklı kültürel dönemlerini yansıtan örnekleri neden birarada barındırdığının da yanıtı olabilir.

Yamaç üzerindeki dolguların sağlamlığı hakkında kesin bir kanı olmamasına karşılık, çanak çömlek buluntu topluluğunda belirlenen temel öğelerin oldukça standart bir biçimde birbirini tekrar ettiği anlaşılmaktadır. Gelveri çanak çömleğinin mal grupları arasında bir kaç belirgin öge dışında, keskin farklılıklar gözlemlenmemiştir. Esin'in 1990-1991 ve Gülçur'un 2007 yıllarında gerçekleştirdikleri soondajlardan elde edilen çanak çömleğin ana mal grupları olan Baskın Bitkisel Hamurlu ve Baskın Mineral Hamurlu malların fırınlama teknolojileri de büyük oranda aynıdır. Ana mal gruplarına ait örneklerin tümü, oksijen sirkülasyonu düzensiz bir ortamda pişirildiklerinden dolayı özlüdür. Çömlek formundaki örneklerin tamamı açık tonlarda tutulmuş renklerde yüzeylere sahipken, kase formlarında genellikle koyu renkli yüzeyliler hakimdir. Tabaklar, çanaklar ve kovamsılarda hem açık, hem de koyu renk yüzeyliler mevcuttur. Tamamı astarsız olan Gelveri çanak çömleğinin yüzey işlemleri ise çeşitlidir. Açıklı örneklerin dışında, tarazlama, ıslak sıvazlama ve traşlama gibi farklı yöntemler de kullanılmıştır. Gelveri tarzı bezemelerin tamamı oluk, sokma, noktalama ve saban baskı tekniğiyle yapılmış kendine has dalgalı motiflerden oluşmaktadır. Gelveri Kültürü'ne çağdaş Canhasan, Tepecik-Çiftlik gibi yerleşmelerde görülen yiv bezeme tekniğinin ise hiç tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Konya Ovası ve Göller Bölgesi yerleşmelerinden iyi bilinen boyalı örnekler, Gelveri çanak çömlek topluluğu içerisinde hiç temsil edilmemektedir. Bu saptamalardan hareketle, Gelveri çanak çömleğinin MÖ. 6.binyıl Orta ve Batı Anadolu kültürlerinden farklı bazı öğeleri bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Yukarıda özetlenen özellikler, Gelveri çanak çömleğinin çekirdek öğeleridir. Bu öğeler üzerinden yapılan karşılaştırmalar, Gelveri'nin tarihlendirmesinde yol gösterici olabilmektedir. Örneğin, tarazlı yüzeylilere Canhasan'ın MÖ 5700-5200'e tarihlenen tüm tabakalarında rastlanmaktadır. Gelveri tarzı bezekliler ise, Köşkhöyük 2-3 ve Tepecik-Çiftlik 2

tabakalarından gelmektedir. Henüz elde C14 verileri bulunmayan bu tabakaların göreceli tarihlendirilmesi, 2007 sondajından önce yapılan gözlemleri dayandırıldığından artık geçerliliğini yitirmiştir. Buna karşılık Gelveri çanak çömleği içerisinde bulunan ayrışık öğeler ve bunların diğer yerleşmelerdeki benzerleri, Gelveri Kültürü'nü oturtacağımız zaman aralığının çizgilerini belirlemiştir. Hem İlk Kalkolitik, hem de Orta Kalkolitik dönemlerin kültürel öğelerini barındırdığı anlaşılan Gelveri çanak çömlek buluntu topluluğunun, artık Orta Kalkolitik'e geçiş sürecini yansıttığı düşünülmelidir. Mevcut veriler ışığında, sondajlardan elde edilen malzeme, kabaca MÖ. 5600-5200 yılları arasına tarihlendirilmek istenmektedir. Beşyüz yıllık bir süreç, tek evreli bir yerleşme için çok uzun bir zaman dilimidir. Bu açıdan bakıldığında, Gelveri-Yüksekkilise masifinin, daha önce şüpheyile bakılan, birden fazla yerleşim evresini barındırma olasılığını da desteklemektedir.

Tüm çekincelere rağmen, Gelveri-Yüksekkilise yerleşmesinde 2007 yılında gerçekleştirilen sondaj çalışmaları, Gelveri Kültürü'nün tarihlendirilmesi ve tanımlanması yönündeki bilgilerimizi, daha sağlam bir zemine oturtmuştur. Özetle, Gelveri Kültürü adı altında tanımlamaya çalıştığımız öğeler, Çekirdek Kapadokya bölgesinin Orta Kalkolitik Dönem'e geçiş sürecine ışık tutmuştur. Orta Anadolu'nun, tarihöncesi dizinindeki MÖ. 6.binyılın ikinci yarısında gözlemlenen boşluğu da doldurmaktadır. Gelveri-Yüksekkilise, yerleşim stratejileri açısından da, Çekirdek Kapadokya'da özellikle Orta Kalkolitik dönemde sıkça rastlanılan, yollara hakim konumdaki kaya üzeri ve yamaç yerleşmelerinin stratejilerine de uymaktadır. Bu bağlamda, MÖ. 6.binyılda Kapadokya yerleşmelerinin ovalardan dağlık kesimlere doğru bir anda kaymadığı, bu değişimin kademeli olarak gerçekleştiği sonucu da çıkartılabilmektedir.

KAYNAKÇA

BALKAN ATLI, N., D. BİNDER, C. CAUVIN:

1999 “Obsidien Sources, Workshops and Trade in Central Anatolia”
Neolithic in Turkey, Özdoğan M.- N. Başgelen (eds),
Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 133-145.

BİCAKÇI, E.:

2001 “Tepecik/Çiftlik Höyüğü (Niğde) Kazısı Işığında Orta
Anadolu Tarihöncesi Kùltürleri ile İlgili Yeni Bir
Değerlendirme” (A New Approach on the Prehistoric
Cultures of Central Anatolia in the View of Tepecik-Çiftlik
(Niğde) Excavations). **TÜBA-AR 4**, 25-41.

BİCAKÇI, E., Ç. ALTINBİLEK-ALGÜL, S. BALCI, M. GODON:

2007 “Tepecik-Çiftlik”, **Türkiye’de Neolitik Dönem**, M. Özdoğan -
N. Başgelen (eds), Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve
Avrupa’ya Yayılımı. Yeni Kazılar, Yeni Bulgular
(Text and Tables). İstanbul, 237-253.

BİEHL, P.F.,:

2007 “West Trenches 5 & 7”, **Çatalhöyük Archive Reports 2007**,
Çatalhöyük Research Project: 124-131.

BİTTEL, K:

1976 **Die Hethiter, Die Kunst Anatoliens vom ende des 3. bis
zum Anfang des I. Jahrtausends vor Chiristus**
Andre Malraux and Andre Parrot (ed.), Munich.

ÇAYLI, P.:

2008

Güvercinkayası 14 Numaralı Evin Çanak Çömlek Verilerinden Yola Çıkararak Yerleşme Düzeni ve Toplumsal Yapılarının Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

DURU, R.:

1994

Kuruçay Höyük I – 1978-1988 Yılları Sonuçları Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağ Yerleşmeleri, Ankara.

EFE, T.:

2001

The Salvage Excavations at Orman Fidanlığı. A Chalcolithic Site in Inland Northwest Anatolia, TASK Vakfı Yayınları, İstanbul.

ERDOĞU, B.:

2007

“West Trench 8” Çatalhöyük Archive Reports 2007, Çatalhöyük Research Project: 132-141

ESİN, U. :

1993

“Gelveri-Ein Beispiel für die Kulturellen Beziehungen zwischen Zentralanatolien und Südosteuropa während des Chalkolithikmus”, *Anatolica* XIX, 47-56.

1998

“Paleolithic Era to Early Bronze Age: Prehistoric Cappadocia” *Cappadocia*, Metin Sözen (ed.), İstanbul, 62-123.

ESİN, U., E. BIÇAKÇI, M. ÖZBAŞARAN, N. BALKAN-ATLI, D. BERKER, İ. YAĞMUR, A.K. ATLI:

1991

“Salvage Excavations at the Pre-Pottery Site of Aşıklı Höyük in Central Anatolia”, *Anatolica* XVII: 123-174.

FRENCH, D.:

- 1963 “Excavations at Can Hasan. Second Preliminary Report, 1962”, **Anatolian Studies** XII:29-42
- 1965 “Can Hasan 1963 and 1964”, **Türk Arkeoloji Dergisi** 13/2: 27-31.
- 1966 “Excavation at Can Hasan, 1965. Fifth Preliminary Report”, **Anatolian Studies** XVI:113-123.
- 2005 **Canhasan Sites 2**. Canhasan I: The Pottery, The British Institute at Ankara Monograph 32, Cheshire.

GARSTANG, J.:

- 1953 **Prehistoric Mersin.Yümüktepe in Southern Turkey**, Oxford University Press, Oxford.

GODON, M.:

- 2005 “New Results and Remarques About Pottery Neolithic in Central Anatolia: A View From Tepecik Ciftlik”, **Colloquium Anatolicum** IV, 91-103.

GORNY, R.L.:

- 1995 “Anatolia and the Balkans: A Review Essay”, **Anatolian Archaeology: A Tribute to Peter Neve**. Biblical Archaeologist 58(2):119-122.

GÜLÇUR, S.:

- 1997 “Güvercinkayası 1996 Çalışmaları”, **Arkeoloji ve Sanat** 78, İstanbul, 2-13.
- 1999 “Güvercinkayası 1997”. *Anatolica* XXV, 53-85.

- 2002 “Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 2000 Yüzey Araştırması”, **19. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2**, Ankara, 28 Mayıs-01 Haziran 2001, Ankara, 271-281.
- 2003 “Kentleşme Yolunda”, M. Özdoğan, H. Hauptmann, N. Başgelen (yay.), Köyden Kente Yakındoğu’da İlk Yerleşimler 2, Ufuk ESİN'e Armağan, İstanbul: 491-509.
- 2004a “Güvercinkayası The Black/Dark Burnished Pottery: General Overview”, **TÜBA-AR 7**, 141-164.
- 2004b “Güvercinkayası”, **Arkeo Atlas 3**, 144-145.
- 2008 “Gelveri -Yüksekkilise 2007 Sondaj Çalışması”, **Türk Eski Çağ Enstitüsü Haberler Bulteni 25**, İstanbul, 22.
- GÜLÇUR, S.- Y. KİPER:
- 2009 “Gelveri-Yüksekkilise 2007 Yılı Sondaj Çalışması”, **XXX. Kazı Sonuçları Toplantısı 4**, Ankara 26-30 Mayıs 2008, 285-296.
- GÜLÇUR, S. -C. FIRAT:
- 2005 “Spatial Analysis of Güvercinkayası, a Middle Chalcolithic Hilltop Settlement in northwestern Cappadocia: A Preliminary Report”, **Anatolia Antiqua XIII**, 41-52.
- GÜLÇUR, S.-G. SAĞIR:
- 2003 “Güvercinkayası 2001 Yılı Kazısı” XXIV. Kazı Sonuçları Toplantısı 1, Ankara 27 Mayıs–31 Mayıs 2002, Ankara, 49-58.

GÜLÇUR, S.-M. ENDOĞRU:

2001 “Güvercinkayası 1999 Kazısı” **22. Kazı Sonuçları Toplantısı**
1, İzmir 22–26 Mayıs 2000, Ankara, 47–62.

GÜLÇUR-M. ENDOĞRU-D. KARA:

2000 “Güvercinkayası 1998 Kazısı” **XXI Kazı Sonuçları**
Toplantısı, Ankara 24–28 Mayıs 1999, Ankara, 55–70.

GÜLDOĞAN, E.:

2008 **Mezraa Teleilat Tarak Baskı “İmpresso” Bezemeli Çanak**
Çömleğinin Köken ve Dağılımı, İstanbul Üniversitesi,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul

LAST, J.:

1996 “Surface Pottery at Çatalhöyük” **On the Surface: Çatalhöyük**
1993-1995, Ian Hooder (ed.), Cambridge, 115-171.

1998 “Excavations on the West Mound at Çatalhöyük 1998”
[http://catal.arch.cam.ac.uk/catal/Archieve_rep98/](http://catal.arch.cam.ac.uk/catal/Archieve_rep98/lastwest98.html)
[lastwest98.html](http://catal.arch.cam.ac.uk/catal/Archieve_rep98/lastwest98.html).

MAKKAY, J.:

1993 “Pottery Links Between Late Neolithic Cultures of the NW
Pontic and Anatolia, and the origins of the Hittites”,
Anatolica XIX: 117-128.

MELLAART, J.:

1965 “Çatalhöyük West”, **Anatolian Studies**, XV, 135-156.

1967 **Çatal Höyük: A Neolithic Town in Anatolia**, London,
Thames and Hudson.

- 1970 **Excavaions at Hacilar I-II**, The British Institute of Archaeology at Ankara, Edinburg University Press.
- 1975 **The Neolithic of the Near East**, London, Thames and Hudson.
- ÖZBAŞARAN, M.:
1999 “Musular: A General Assesment on a New Neolithic Site in Central Anatolia” **Neolithic in Turkey**, Özdoğan M.- N. Başgelen (eds), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 147-155.
- ÖZDOĞAN M.:
1993 “Vinça and Anatolia: A New Look at a Very Old Problem”, **Anatolica XIX**: 173-193.
- 1994 “Marmara Bölgesi-Balkanlar-Orta Anadolu Arasındaki Kronoloji Sorununa Yeni Bir Yaklaşım”, **XI. Türk Tarih Kongresi**, TTKB, Ankara, 69-79.
- 1996 “Pre-Bronze Age Sequence of Central Anatolia: An Alternetive Approach”, **Vom Halys zum Euphrat. Thomas Beran zu Ehren**, Ursula Magen – Mahmoud Rashad (eds.), Münster: 185-202.
- 2002 “Köyden Kente. Kalkolitik Çağ”, **Arkeo Atlas**, I, 110-113.
- ÖZSAİT, M.:
2001 “A Surface Collection From Pelitler Near Akşehir / Konya” **The Salvage Excavations at Orman Fidanlığı. A Chalcolithic Site in Inland Northwest Anatolia**, s:213-223

ÖZTAN, A.:

2002 “Köşkhöyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkıları”, **TÜBA-AR V**, 55-69.

2007 “Köşkhöyük”, **Türkiye’de Neolitik Dönem**, M. Özdoğan - N. Başgelen (eds.), Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı. Yeni Kazılar, Yeni Bulgular (Text and Tables). İstanbul, 223-235

ÖZTAN, A., S. ÖZKAN:

2003 “Çizi ve Nokta Bezekli Köşk Höyük Seramikleri”, M. Özdoğan, H. Hauptmann, N. Başgelen (eds), **From Villages to Towns. Studies Presented to Ufuk Esin**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 447-458.

PARZİNGER, H.:

1993 **Studeien zur Chronologie und Kulturgeschichte der Jungstein Kupfer-u. Frühbronzezeit zwischen Karpaten u. Mittlereun Taurus I-II**, Romisch-Germanische Forschungen Bd. 52, Mainz am Rhein

RICE, P.,M.:

1978 **Pottery Analysis**, The University of Chicago Press, Chicago.

SLİMAK, L., B. DİNÇER:

2007 “Kaletepe Deresi 3. Orta Anadolu’da Tabakalanma Veren Bir İlk Paleolitik Çağ Yerleşmesi” **TÜBA-AR**, X: 33-47.

ROODENBERG, J., L. THİSSEN, H. BUİTENHUIJ:

1990 “Preliminary Report on Archaeological Investigation at Ilıpınar in Northwest Anatolia”, **Anatolica** 16:61-122.

SCHACHERMEYR, F.:

1976 **Die Ageische Frühzeit Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien.**

SCHOOP, U.D.:

2005a **Das anatolische Chalkolithikum. Eine chronologische Untersuchung zur vorbronzezeitlichen Kultursequenz im nördlichen Zentralanatolien und den angrenzenden Gebieten.** Urgeschichtliche Studien I, Remshalden, Verlag Bernhard Albert Greiner.

2005b “Early Chalcolithic in North-Central Anatolia: The Evidence From Boğazköy-Büyükkaya”, **TÜBA-AR**, VIII: 15-37.

2005c “The Late Escape of the Neolithic from Central Anatolia Plain”, **C. Lichter (Eds.), How Did Farming Reach Europe?, BYZAS 2: 41-58.**

SEEHER, J.

1987 **Denircihüyük III, 1.**Die Keramik 1, Mainz.

SİLİSTİRELİ, U.:

1989 “Köşkhöyük’te Bulunan Kabartma İnsan ve Hayvan Figürleriyle Bezeli Vazolar”, **Belleten**, 206:361-374.

SİLİSTİRELİ, U., B. OGÜN:

1985 “Köşkhöyük”, **Anatolian Studies**, XXXIV, 199-201.

SUMMERS, G.D.:

1991 “Chalcolithic Pottery from Kabakulak (Niğde) Collected by Ian Todd” **Anatolian Studies**, 41, 125-131

STEADMAN, S.:

1995 "Prehistoric Interregional Interaction in Anatolia and Balkans: An Overview" **Bulletin of the American Schools of Oriental Research**, 299/300, The Archaeology of Empire in Ancient Anatolia:13-32.

TEZCAN, B.:

1958 "Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler", **Belleten**, XXII, Ankara, 517-526.

THISSEN, L.:

2002 "The CANEW C14 Databases. Anatolia 10000-5000 cal BC" **The Neolithic of Central Anatolia, Proceeding of the International CANeW Table Ronde**, Ed. H. Gerard- L. Thissen, 23-24 November 2001, Ege yay., İstanbul, 33-58

2008 **"The Pottery of Phase VB"**, Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia The Ilıpınar Excavations, Volume III, Jacob Roodenberg and Songül Alpaslan Roodenberg(eds.)

TODD, I.:

1966 "Surface Finds from Various Sites-Central Anatolian Survey", **Anatolian Studies**, XIX, 15-16.

1980

The Prehistory of Central Anatolia I: The Neolithic Period. Studies in Mediterranean Archaeology, CLX, Paul Astroms Forlag, Göteborg.

KATALOG

LEVHA 1

1

Parça No: 1874

Açma/Toplama Birimi: A1-6

Mal Grubu: A2b

Form: Çömlek-A2

Açık portakal renkli yüzeyli, tarazlı mal. Hamuru iri kalsit ve taşçık katkılı ve sıkı. Özlü. Her iki yüzeyi de tarazlanmış. Ağız çapı 24 cm.

2

Parça No: 1982

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B2b

Form: Çömlek-B1

Portakal renkli yüzeyli, tarazlı mal. Baskın Bitkisel Hamurlu. Kalsit ve bitkisel katkılı. Özlü. Her iki yüzeyi de tarazlanmış. Ağız çapı 32 cm.

3

Parça No: 1964

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B2b

Form: Çömlek- C

Portakal renkli yüzeyli, tarazlı mal. Baskın Bitkisel Hamurlu. Kalsit ve bitkisel katkılı. Özlü. Dış yüzeyi tarazlı. Ağız çapı 18 cm.

4

Parça No: 1593

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: A1b

Form: Çömlek- A3

Siyah renkli yüzeyli, donuk açkılı mal. Baskın Mineral Hamurlu. Kalsit ve taşçık katkılı. Özlü. Ağız çapı 20 cm.

LEVHA 2

1

Parça No: 1855

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B2a

Form: Çömlek - C

Kırmızımsı portakal renginde , sıvazlı yüzeylidir. Baskın Bitkisel Hamurlu. Özlü ve gevrek dokuludur. Ağız çapı 14 cm.

2

Parça No: 2223

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B2c

Form: Çömlek - C

Siyah renk yüzeyli, açkılıdır. Baskın Bitkisel Hamurlu. Özlü ve gevrek dokuludur. Ağız çapı 12 cm.

3

Parça No: 1821

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B1b

Form: Çömlek - C

Kırmızımsı portakal renginde, traşlanmış yüzeylidir. Baskın Bitkisel Hamurludur. Özlü ve gevrek dokuludur. Ağız çapı 14 cm.

4

Parça No: 2137

Açma/Toplama Birimi: A1-7

Mal Grubu: A1b

Form: Çömlek - C

Siyah renk yüzeyli, ağıldır. Baskın Mineral Hamurludur. Çoğunlukla kalsit katkıdır. Özlüdür ve pekişmiş dokuludur. Ağız çapı 16 cm.

LEVHA 3

1

Parça No: 1106

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: A1a

Form: Çömlek - B2

Ağız Çapı:

Sertlik:

Kahverengi dış yüzeyli, açıkılı ve kazı bezemelidir. Baskın Mineral Hamurludur. Çoğunlukla kalsit katkılıdır. Özlüdür ve pekişmiş dokuludur. Gelveri çanak çömleği içerisinde bezemeli çömleklerin tek örneğidir. Ağız çapı 30 cm.

2

Parça No: 950

Açma/Toplama Birimi: A2-2

Mal Grubu: B2a

Form: Çömlek-B3

Ağız Çapı:

Sertlik:

Kırmızımsı kahverenginde, sıvazlanmış yüzeylidir. Baskın Bitkisel Hamurludur. Özlüdür ve gevrek dokuludur. Ağız çapı 50 cm.

LEVHA 4

1

Parça No: 1155

Açma/Toplama Birimi: A1-1

Mal Grubu: B1a

Form: Hafif S profilli kase

Ağız Çapı: 16 cm.

Koyu kahverengindeki dış yüzeyi açıkılı ve kazı bezemelidir. Baskın Bitkisel Hamurludur. Özlüdür ve gevrek dokuludur.

2

Parça No: 1279

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B1a

Form: Hafif S profilli kase

Ağız Çapı: 22 cm.

Açık devetüyü dış yüzeyi açkılı ve nokta ve kazı bezeklidir. Baskın Bitkisel Hamurludur. Özlüdür ve gevrek dokuludur.

3

Parça No: 2430

Açma/Toplama Birimi: A1-1

Mal Grubu: A1a

Form: Tam S Profilli Kase

Ağız Çapı: 22 cm.

Koyu kahverengi, donuk açkılı, bezekli. Pekişmiş hamurlu, özlü.

4

Parça No: 1125

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: A1a

Form: Tam S Profilli Kase

Ağız Çapı: 18 cm.

Koyu kahverenginde, parlak açkılı ve bezemeli dış yüzeylidir Özlü ve pekişmiş bir hamura sahiptir.

LEVHA 5

1

Parça No: 1268

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B1a

Form: Tam S Profilli Kase

Ağız Çapı: 20 cm.

Açık kahverenginde, açıkılı, bezemeli dış yüzeylidir. Özlü ve baskın bitkisel hamurlu olmasına karşın pekişmiştir. Ağız altında saçak motifi görülmektedir.

2

Parça No: 1025

Açma/Toplama Birimi: A1-1

Mal Grubu: B1a

Form: Tam S Profilli Kase

Ağız Çapı: 18 cm.

Siyah renkli, donuk açıkılı, bezemeli dış yüzeylidir. Fırınlama kalitesizdir. Özlü ve gevrek bir hamura sahiptir. İççe geçen paralel çizgi motifleri görülmektedir.

3

Parça No: 1577

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B1a

Form: Tam S Profilli Kase

Ağız Çapı: 16 cm.

Kırmızımsı kahverenginde, açıkılı ve bezemeli dış yüzeylidir. Özlü ve pekişmiş bir hamura sahiptir. Ağız altında şevron motifleri bulunmaktadır.

4

Parça No: 1990

Açma/Toplama Birimi: A1-6

Mal Grubu: B1a

Form: Tam S Profilli Kase

Ağız Çapı: 12cm.

Siyah renkli, açkılı ve bezemeli dış yüzeylidir. Özlü ve gevrek bir hamura sahiptir. Bezemeler saban baskı tekniğiyle yapılmıştır.

LEVHA 6

1

Parça No: 1789

Açma/Toplama Birimi: A2-2

Mal Grubu: A1a

Form: Omurgalı Kase

Ağız Çapı: 18 cm.

Koyu gri-siyah renkli, açkılı ve bezemeli dış yüzeylidir. Özlü ve pekiştirilmiştir. Gelveri Kültürü'nün tipik bezeme motiflerini yansıtmaktadır.

2

Parça No: 1583

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B1a

Form: Omurgalı Kase

Ağız Çapı: 16 cm.

Siyah renkli, açkılı ve bezemeli dış yüzeylidir. Özlü ve gevrek hamurludur.

3

Parça No: 2147

Açma/Toplama Birimi: A1-7

Mal Grubu: B1a

Form: Omurgalı Kase

Ağız Çapı: 20 cm.

Devetüyü renkli, donuk açkılı ve bezemeli dış yüzeylidir. Özlü ve gevrek hamurludur.

4

Parça No: 1295

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: B1b

Form: Omurgalı Kase

Ağız apı: 14 cm.

Koyu kahverenginde ve açkılı yüzeylidir.. Özlü ve gevrek hamurludur.

5

Parça No: 2134

Açma/Toplama Birimi: A1-7

Mal Grubu: A1b

Form: Omurgalı Kase

Ağız apı: 13 cm.

Siyah renkli ve açkılı yüzeylidir. Özlü ve hafif pekişmiş hamurludur. Yoğun kalsit içeriklidir.

LEVHA 7

1

Parça No: 990

Açma/Toplama Birimi: A4-2

Mal Grubu: A1b

Form: Çanak

Ağız apı: 18 cm.

Siyah renkli ve açkılı yüzeylidir. Özlü ve pekişmiş hamurludur.

2

Parça No: 1912

Açma/Toplama Birimi: A1-5

Mal Grubu: B1b

Form: Çanak

Ağız apı: 22 cm.

Koyu kahverenginde, açkılı yüzeylidir. Özlü ve gevrek hamurludur.

3

Parça No: 1307

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: B1b

Form: Çanak

Ağız apı: 16 cm.

Siyah renkli ve açkılı yüzeylidir. Özlü ve gevrek hamurludur.

LEVHA 8

1

Parça No: 1841

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B1a

Form: Dikleşen Kenarlı Yuvarlak Gövdeli Kase

Ağız apı: 16 cm.

Açık kahverenginde, açkılı ve bezemelidir. Yoğun kalsit içeriklidir. Özlü ve gevrek hamurludur.

2

Parça No: 2272

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: A1a

Form: Dikleşen Kenarlı Yuvarlak Gövdeli Kase

Ağız Çapı: 14 cm.

Portakal renginde, açıkılı ve bezemelidir. Dış yüzey islidir. Özlü ve gevrek hamurludur. Kazı bezekli parçanın üzerindeki oluklar incedir.

3

Parça No: 320

Açma/Toplama Birimi: A4-1

Mal Grubu: B1a

Form: Dikleşen Kenarlı Yuvarlak Gövdeli Kase

Ağız Çapı: 10 cm.

Koyu kahverenginde ve açıklıdır. Baskın Mineral Hamurludur. Yoğun taşçık içeriklidir. Özlü ve pekişmiş hamurludur.

LEVHA 9

1

Parça No: 1133

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B2d

Form: Kovamsı-Yayvan

Ağız Çapı: 22 cm.

Dış yüzeyi kabaca bırakılmış, boz renklidir. İç yüzeyi, açkılanmış ve açık kahverengindedir. Yoğun taşçık içeriklidir. Kalın cidarlıdır. Özlü ve pekişmiş hamurludur.

2

Parça No: 2471

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: A2d

Form: Kovamsı-Yayvan

Ağız Çapı: 30 cm.

Kahverengi yüzeylidir. Dış yüzey kabaca bırakılmış, iç yüzey açkılanmıştırYoğun kalsit ve taşçık içeriklidir. Özlü ve pekişmiş hamurludur.

3

Parça No: 1347

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: B2c

Form: Kovamsı-Yayvan

Ağız Çapı: 34 cm.

Koyu kahverenginde iç ve dış yüzeylidir. Dış yüzeyi traşlanmış, iç yüzeyi ise açkılıdır. Özlü ve pekişmiş hamurludur..

4

Parça No: 1843

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu:

Form: Kovamsı-Yayvan

Ağız Çapı: 40 cm.

Koyu kahverenginde iç ve dış yüzeylidir. Dış yüzeyi tarazlanmış, iç yüzeyi ise açkılıdır. Özlü ve pekişmiş hamurludur. Yüzeylerindeki izlerden kangal tekniğiyle imal edildiği anlaşılmaktadır.

5

Parça No: 1974

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: B2c

Form: Kovamsı-Yayvan

Ağız Çapı: 36 cm.

Dış yüzey kırmızımsı portakal rengindedir ve traşlanmıştır. İç yüzey ise koyu kahverengindedir ve açkılanmıştır. Gevrek hamurlu ve özlü olan parça çok hafiftir.

LEVHA 10

1

Parça No: 1985

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: A2d

Form: Tabak

Ağız Çapı: 26 cm.

Dış yüzey islenmiştir, kırmızımsı portakal rengindedir ve kabaca bırakılmıştır. İç yüzey ise koyu kahverengindedir ve açkılıdır. Özlüdür.

2

Parça No: 1651

Açma/Toplama Birimi: A1-5

Mal Grubu: B2d

Form: Tabak

Ağız Çapı: 40 cm.

Dış yüzey koyu devetüyü rengindedir ve kabaca bırakılmıştır. İç yüzey ise koyu kahverengindedir ve açkılıdır. Özlüdür.

3

Parça No: 2053

Açma/Toplama Birimi: A1-7

Mal Grubu: A2b

Form: Tabak

Ağız Çapı: 30 cm.

Dış yüzeyi portakal rengindedir ve tarazlanmıştır. İç yüzeyi ise kahverenginde ve açıktır. Özlüdür.

LEVHA 11

1

Parça No: 4530

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: A1a

Form: Kutu

Kahverengi yüzeyli ve parlak açıktır. Özlüdür. Bezemeler ince olukludur.

2

Parça No: 248

Açma/Toplama Birimi: A1-1

Mal Grubu: B1a

Form: Kutu

Kahverengi yüzeyli ve parlak açıktır. Baskın Bitkisel Hamurludur. Özlüdür. Üzerinde işlevi tam olarak anlaşılamayan yuvarlak dönüşlü bezemeli bir bölüm bulunmaktadır.

3

Parça No: 964

Açma/Toplama Birimi: A1-1

Mal Grubu: A1b

Form: Kutu

Açık kahverenginde, açıkılı yüzeylidir. Baskın Mineral Hamurludur. Özlüdür. Diğer kutulara göre kalın cidarlıdır.

4

Parça No: 790

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B1a

Form: Kutu

Siyah renkli ve açıkılı yüzeylidir. Baskın Bitkisel Hamurludur. Tamamı karbonize olmuştur. Diğer kutulara göre ince cidarlıdır. Ayaklı olduğu fakat ayağının koptuğu anlaşılmıştır.

LEVHA 12

1

Parça No: 1206

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: B2c

Form: Düz Dip

Dip Çapı: 11 cm.

Açık kahverengi yüzeyli kaba görünümlüdür. Özlüdür. Yoğun oranda ince kıyılmış bitkisel katkı içeriklidir.

2

Parça No: 1014

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: A1b

Form: İçbükey Dip

Dip Çapı: 10 cm.

Dış yüzeyi kırmızımsı portakal renginde, açık ve ıslıdır. İç yüzey ise açık kahverenginde ve kaba görünümlüdür. Yoğun oranda taşçık içeriklidir. Özlüdür. Olasılıkla çanak dibidir.

3

Parça No: 1100

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: B1a

Form: Yuvarlak Dip

Dip Çapı: 6 cm.

Siyah renkte yüzeyli, açık ve bezemelidir. Yoğun oranda ince kıyılmış bitkisel katkı içeriklidir. Özlüdür.

LEVHA 13

1

Parça No: 1815

Açma/Toplama Birimi: A1-4

Mal Grubu: A2b

Form: Düz Dip

Dip Çapı: 11 cm.

Koyu kahverenginde, tarazlanmış yüzeylidir. Özlüdür.

2

Parça No: 1862

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: B1a

Form: Halka Dip

Dip Çapı: 2.5 cm.

Açık kahverenginde açıkılı yüzeylidir. Özlüdür.

3

Parça No: 2246

Açma/Toplama Birimi: A1-6

Mal Grubu: A1a

Form: Halka Dip

Dip Çapı: 4 cm.

Açık kahverenginde açıkılı yüzeylidir. Özlüdür.

LEVHA 14

1

Parça No: 2479

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: A1b

Form: Kaideli Dip

Dip Çapı: 7 cm.

Koyu kahverenginde ve açıkılı yüzeylidir. Özlüdür.

2

Parça No: 398

Açma/Toplama Birimi: A4-1

Mal Grubu: B2b

Form: Kaideli Dip

Dip apı: 5 cm.

Portakal renkli, tarazlanmış yüzeyli. Yoğun oranda ince kıyılmış bitkisel katkı içermektedir. Özlüdür.

3

Parça No: 34

Açma/Toplama Birimi: A2-1

Mal Grubu: B1a

Form: Kutu Ayağı.

Açık kahverenginde, açkılı ve bezemelidir. 1,5 cm. yüksekliğindedir.

4

Parça No: 1368

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: B2a

Form: Minyatür Kap

LEVHA 15

1

Parça No: 2061

Açma/Toplama Birimi: A1-7

Mal Grubu: B2b

Form: Kapalı Form anak(Ayrışık)

Ağız apı: 22 cm.

Kahverenginde, tarazlanmış yüzeylidir. Özlüdür.

2

Parça No: 1883

Açma/Toplama Birimi: A1-6

Mal Grubu: B1a

Form: Kapalı Form Kase(Ayrışık)

Ağız Çapı: 18 cm.

Siyah renkli, açıkly yüzeyly ve bezemelidir. Özlüdür. Gevrek hamurludur.

3

Parça No: 1913

Açma/Toplama Birimi: A1-3

Mal Grubu: Kırmızı ince astarlı(Ayrışık)

Form: Kapalı Form Çanak (Ayrışık)

Ağız Çapı: 20 cm.

Kırmızı astarlı yüzeyly, şevron bezemelidir. Astar yer yer dökülmüştür. İyi fırınlanmıştır. Özsüzdür. Yoğun kalsit içeriklidir.

4

Parça No: 1862

Açma/Toplama Birimi: A1-6

Mal Grubu: B1a

Form: Kapalı Form Kase(Ayrışık)

Ağız Çapı: 6 cm.

Siyah renkli yüzeyly, açıkly ve bezemelidir. Özlüdür. Gevşek dokuludur. Yoğun kalsit içeriklidir.

LEVHA 16

1

Parça No: 1254

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: A2a

Form: Oval Kap(Ayrışık)

Kırmızımsı kahverenginde, sıvazlanmış yüzeylidir. Baskın Mineral Hamurludur. Özlüdür. Pekişmiş bir dokusu vardır. İri taşçık içeriklidir.

2

Parça No: 256

Açma/Toplama Birimi: A4-1

Mal Grubu: B1a

Form: Çoklu Kap(Ayrışık)

Siyah renkli, parlak açkılı yüzeylidir. Bezemelidir. Baskın Bitkisel Hamurludur. Özlüdür. Gevşek dokuludur. Birleşik durumdaki iki kaptan meydana gelmektedir.

3

Parça No: 1254

Açma/Toplama Birimi: A1-2

Mal Grubu: Saman yüzlü mal(Ayrışık)

Form: Sığ Kase (Ayrışık)

Ağız Çapı: 11 cm.

Portakal renkli, kabaca bırakılmış yüzeylidir. Özlüdür. Gevşek dokuludur. Yoğun oranda bitkisel katkı içermektedir.

LEVHA 17

1

Parça No: 568

Açma/Toplama Birimi: A4-2

Mal Grubu: B1a

Form: Kabartma Bezek

Kahverenginde, açıkılı dış yüzey. İç yüzeyi açkısızdır. Özlü. Pekişmiş dokuludur. İnek motifi. Fakat sadece döş ve bacak kısmı sağlam kalmıştır.

2

Parça No: -

Açma/Toplama Birimi: Yüzey

Mal Grubu: A1a

Form: Kabartma Bezek

Açık kahverenginde açıkılı dış yüzey. İç yüzeyi açkısızdır. Özlü. Pekişmiş dokuludur. Geyik motifi.

3

Parça No: 667

Açma/Toplama Birimi: A4-2

Mal Grubu: A1a

Form: Kabartma Bezek

Dış yüzeyi bazı kısımlar portakal , bazı kısımlarda ise kahverengidir. Dış yüzeyi açkılı, iç yüzeyi ise açkısızdır. Özlü.Pekişmiş dokuludur. Motifin tamamı anlaşılamamakta. Sadece hayvana ait olabilecek bacaklar var.

4

Parça No: 689

Açma/Toplama Birimi: A4-2

Mal Grubu: A1a

Form: Kabartma Bezek

Her iki yüzeyi de kahverenginde ve açıktır. Özlü. Pekişmiş dokuludur. Toynaklı bir hayvana ait bir çift bacak.

5

Parça No: 1215

Açma/Toplama Birimi: A1-1

Mal Grubu: Güvercinkayası'ndan bilinen Koyu Renkli Açıktı Mal

Form: Kabartma Bezek

Siyah renkli yüzeylidir. Dış yüzeyi açıktı, iç yüzeyi ise kabadır. Özsüz. Gevşek dokuludur.

LEVHA 18

Gelveli tarzı bezemelilere ait farklı örnekler.

LEVHA 19

1

Pişmiş toprak, açık kahve, yüzü aşınmış, saçları arkadan örülü , piyon biçimi kadın figürini.

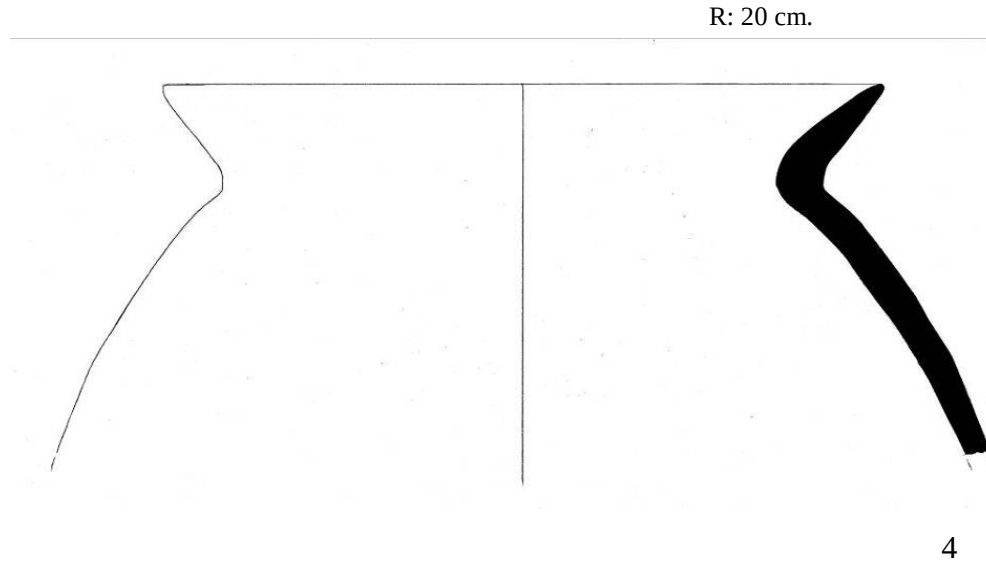
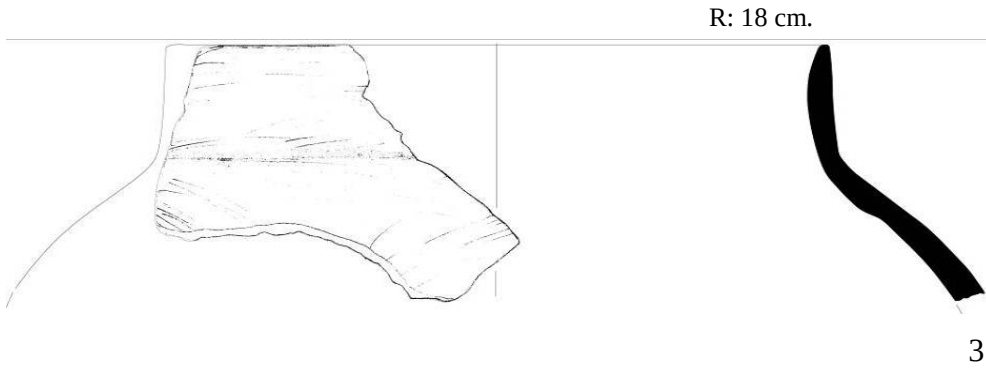
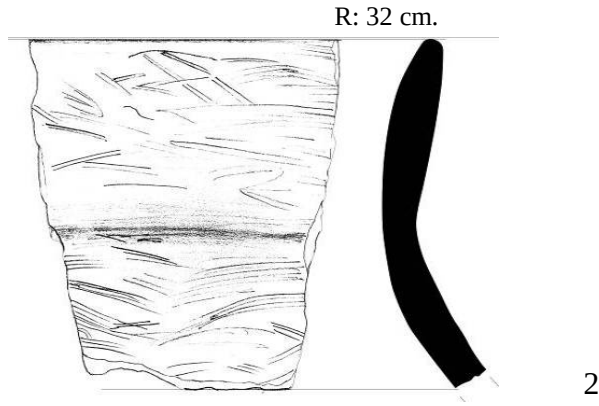
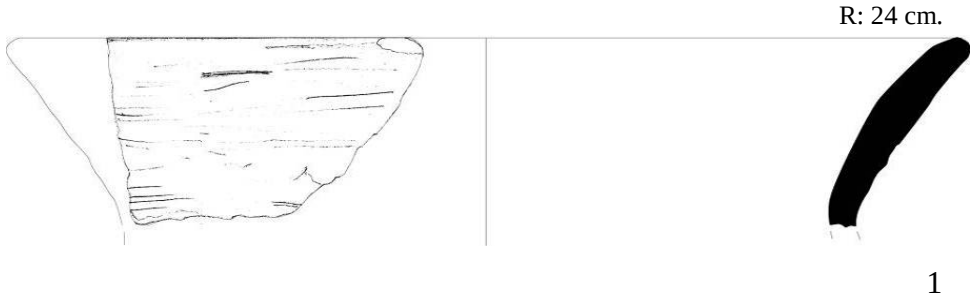
2

Üzerinde kazı bezemeler olan siyah renkli, açıktı yüzeyli, figurine ait ayak parçası.

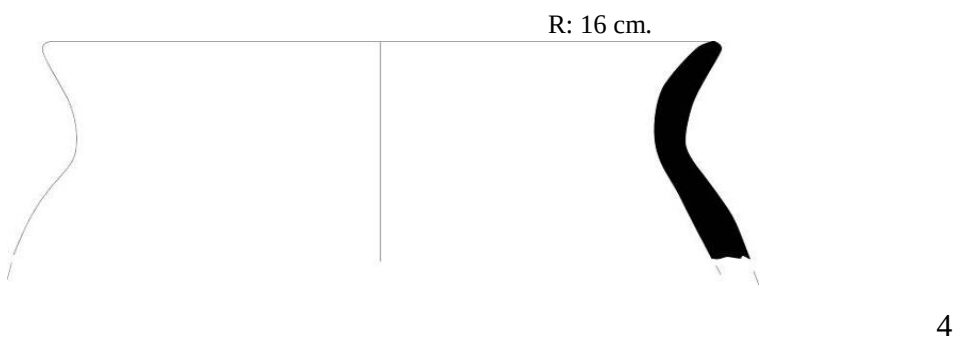
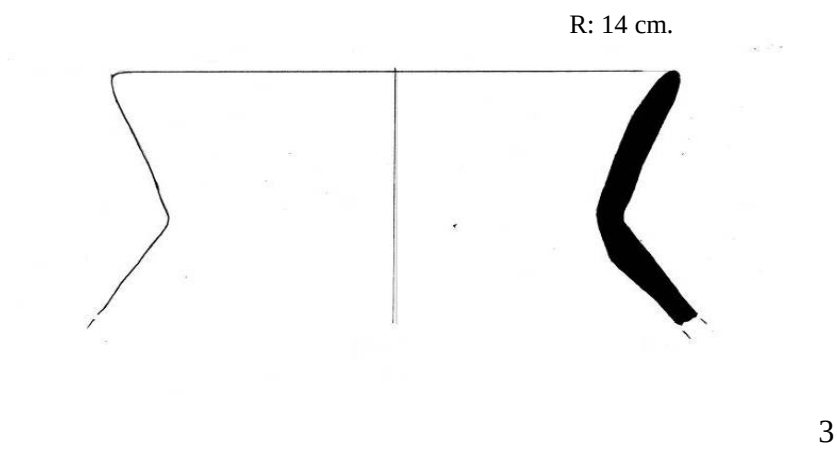
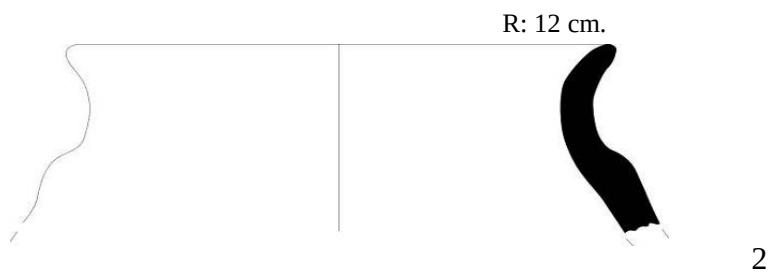
3

Kazı bezekli , siyah renkli ve açıktı yüzeyli pişmiş toprak nesne.

LEVHALAR-RESİMLER

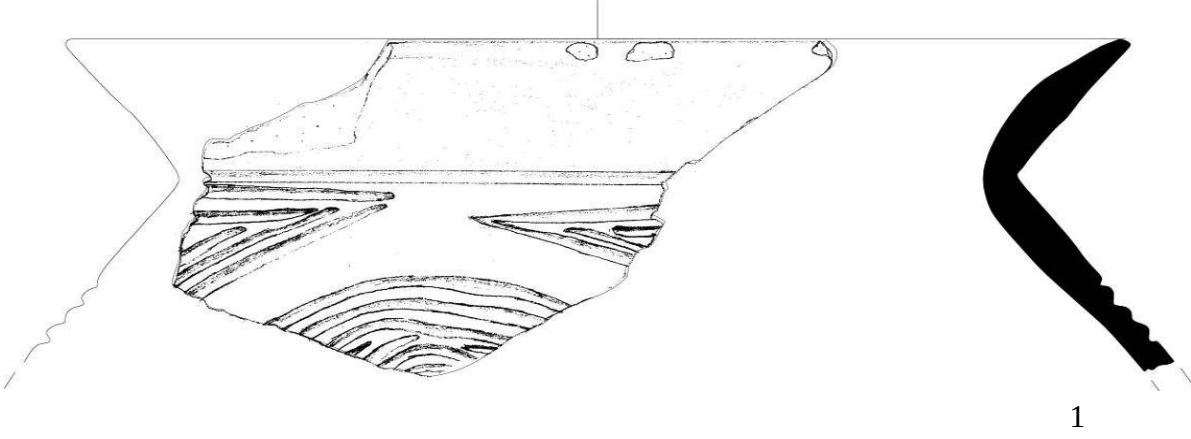

1 / 2

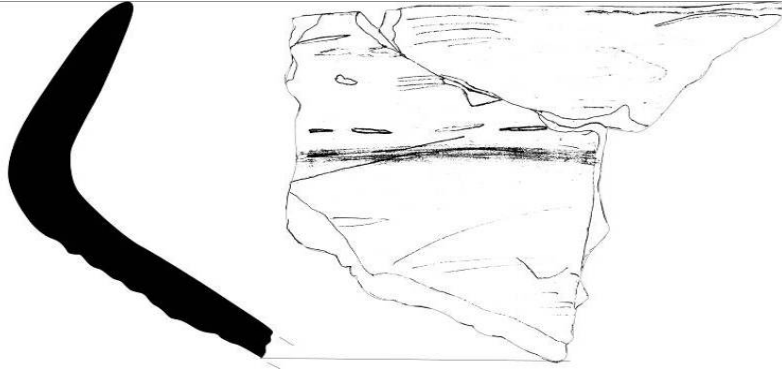

1 / 2

R: 30 cm.

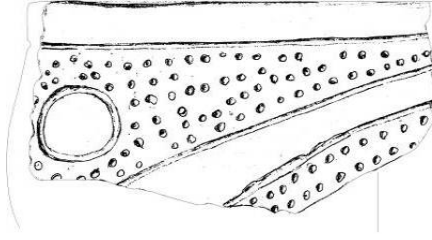
R: 50 cm.

1 / 2

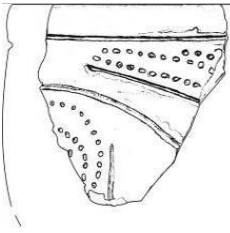
LEVHA 3

R: 16 cm.

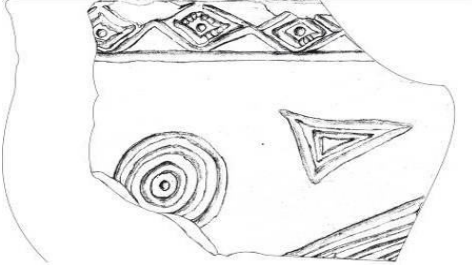
1

R: 22 cm.

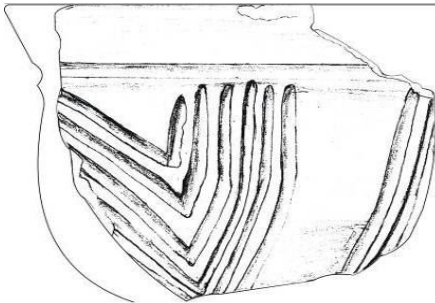
2

R: 22 cm.

3

R: 18 cm.

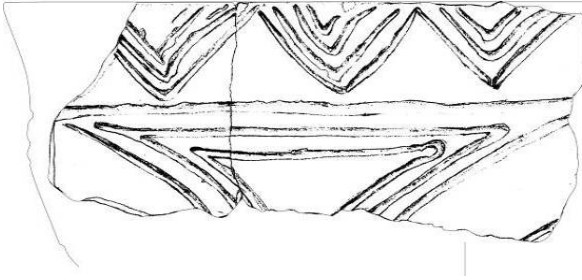

4

1 / 2

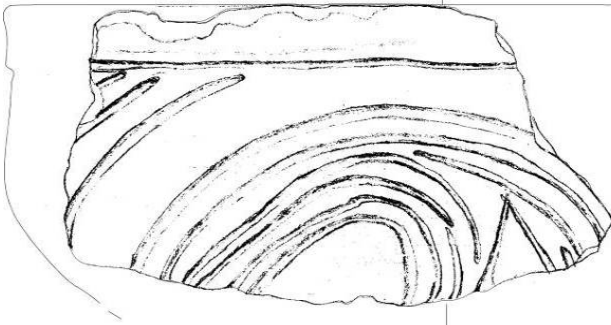
LEVHA 4

R: 20 cm.

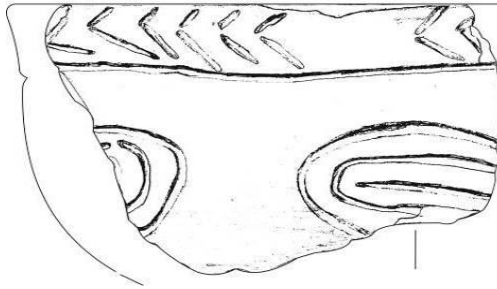
1

R: 18 cm.

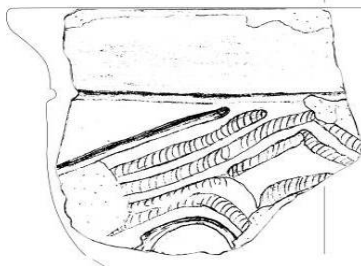
2

R: 16 cm.

3

R: 12 cm.

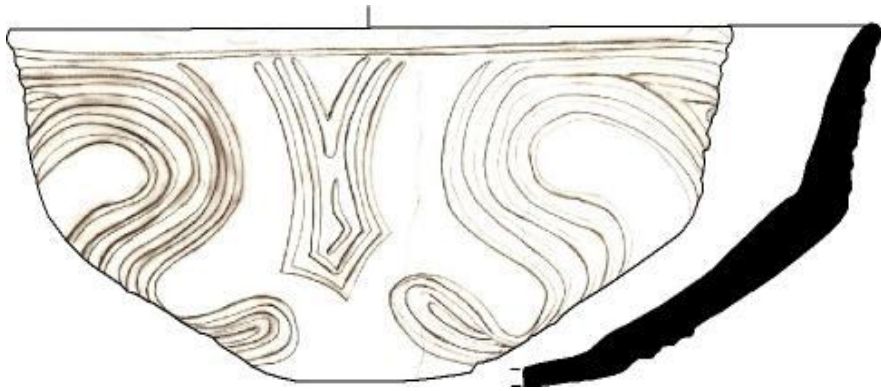

4

LEVHA 5

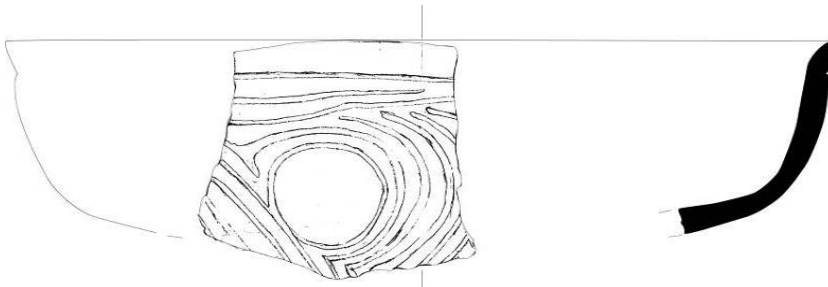
1 / 2

R: 18 cm.

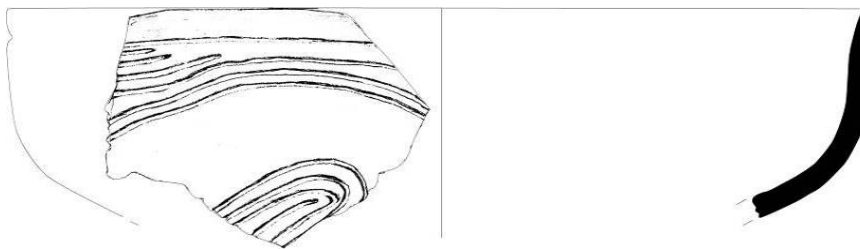
1

R: 16 cm.

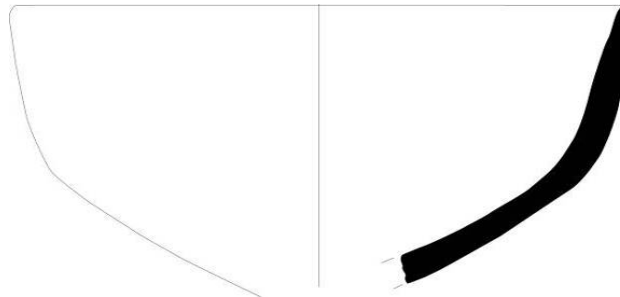
2

R: 20 cm.

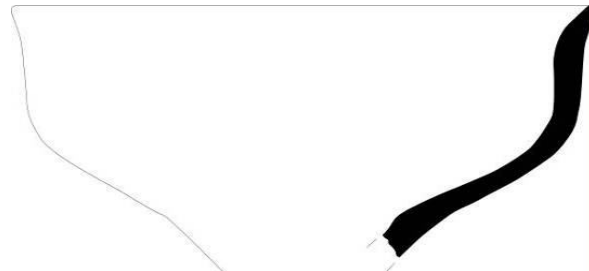
3

R: 14 cm.

4

R: 13 cm.

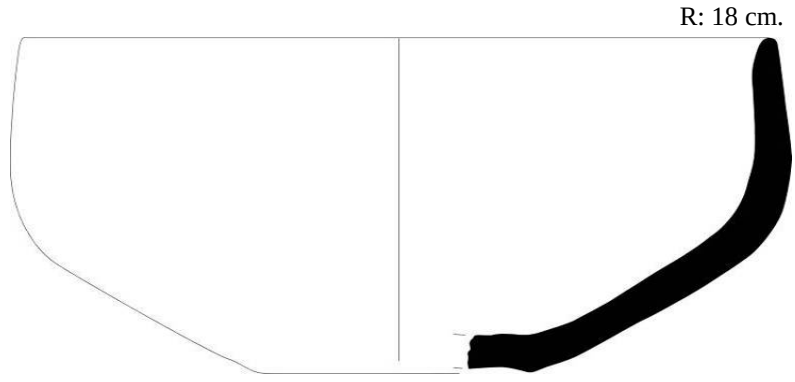

5

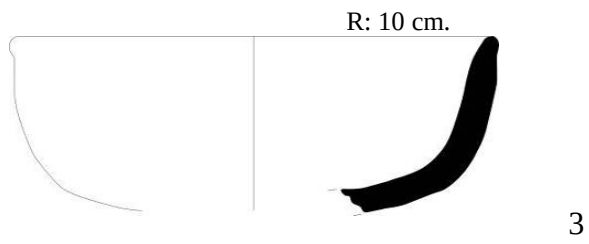
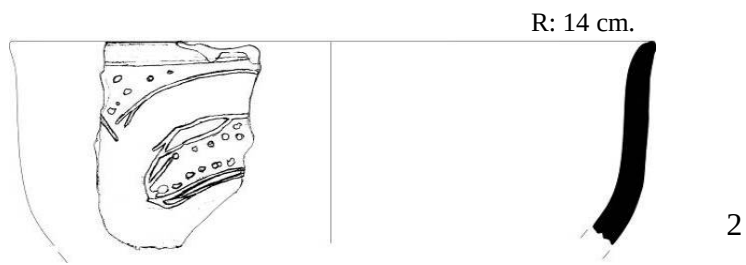
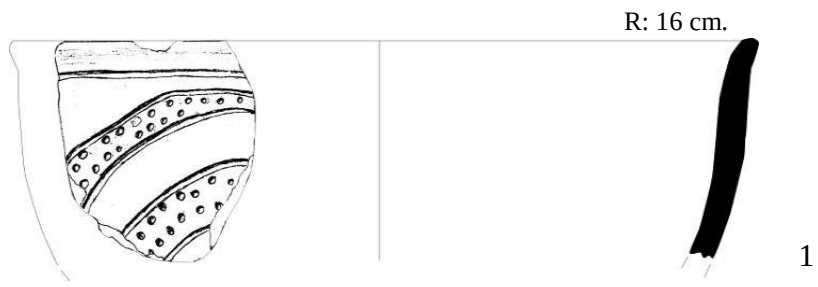
LEVHA 6

1 / 2

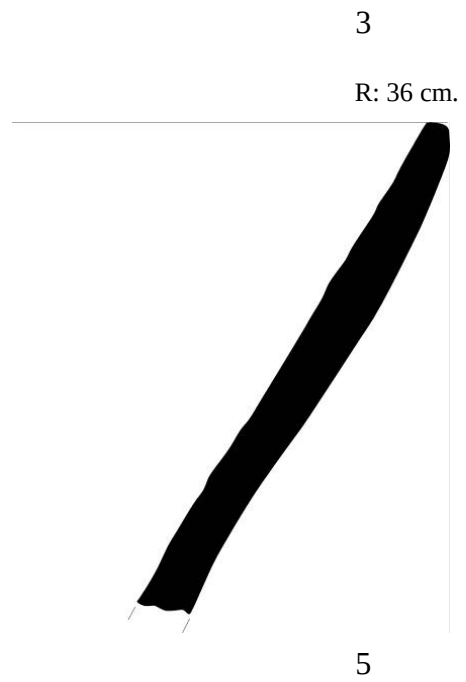
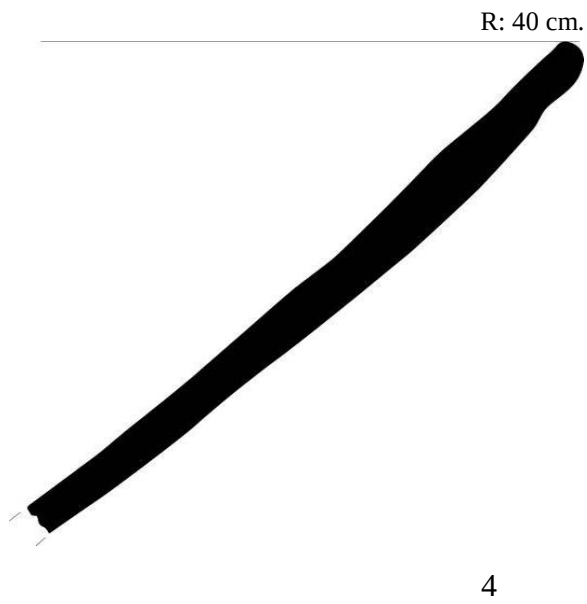
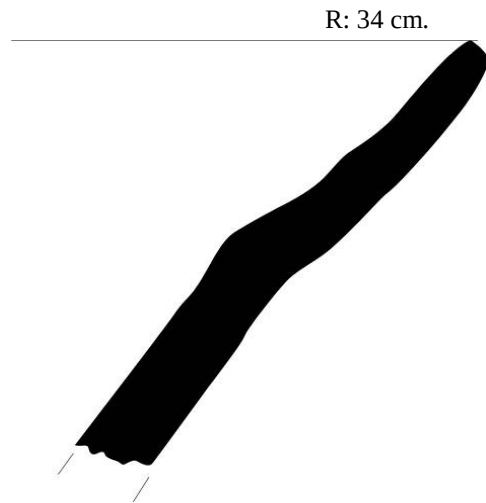
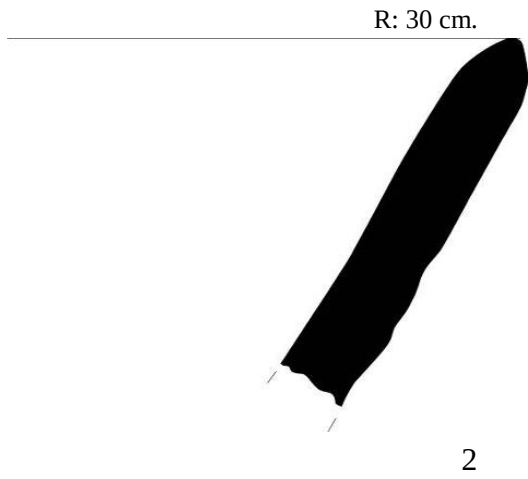
123

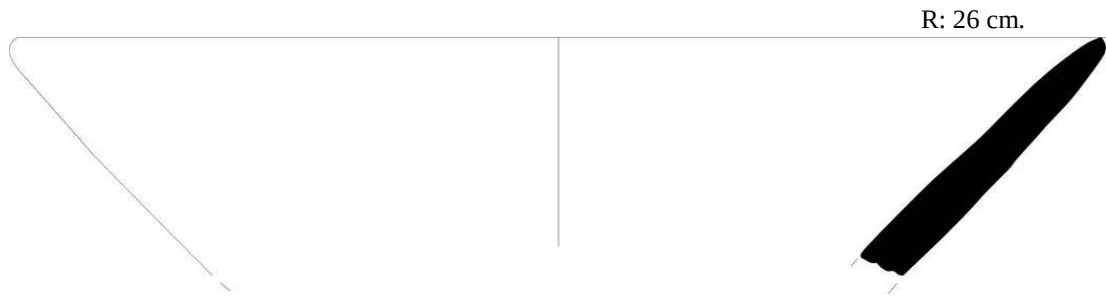

1 / 2

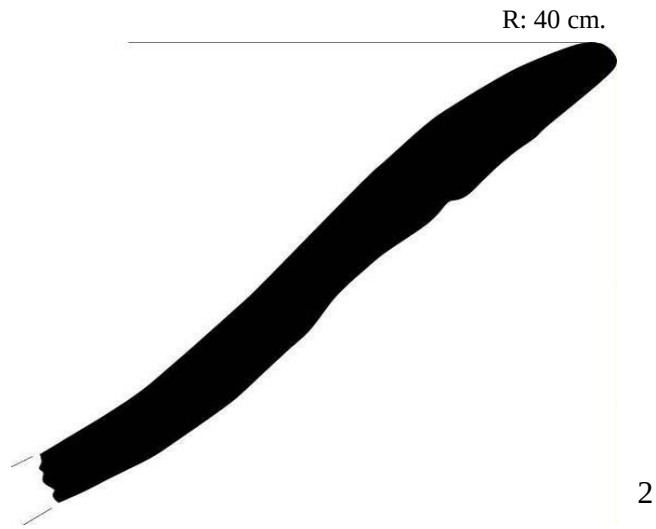

1 / 2

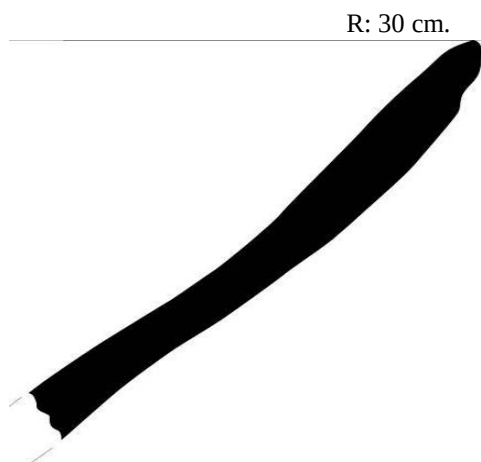

1

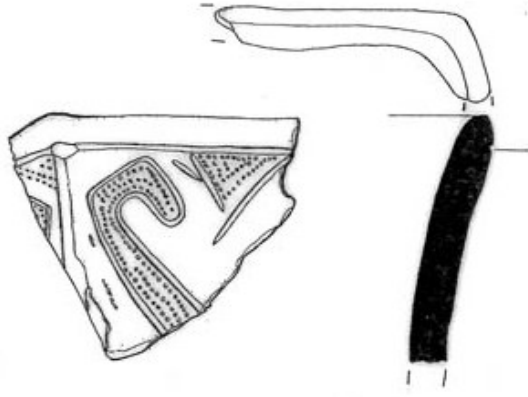

2

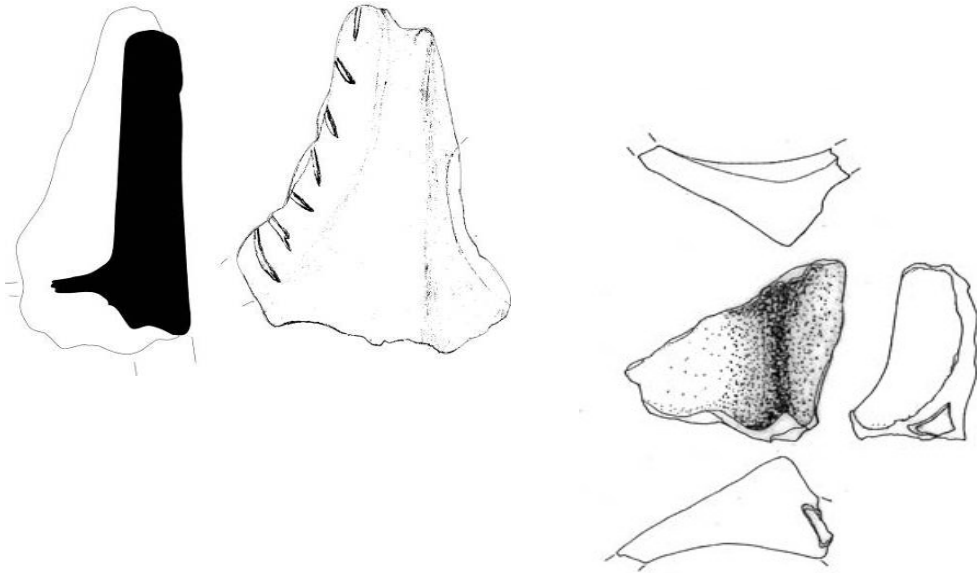

3

1 / 2

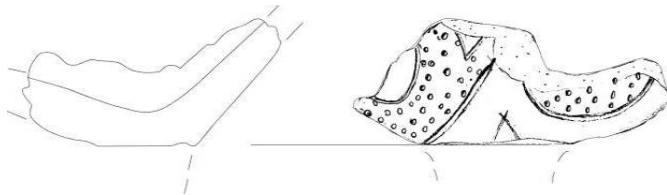

1

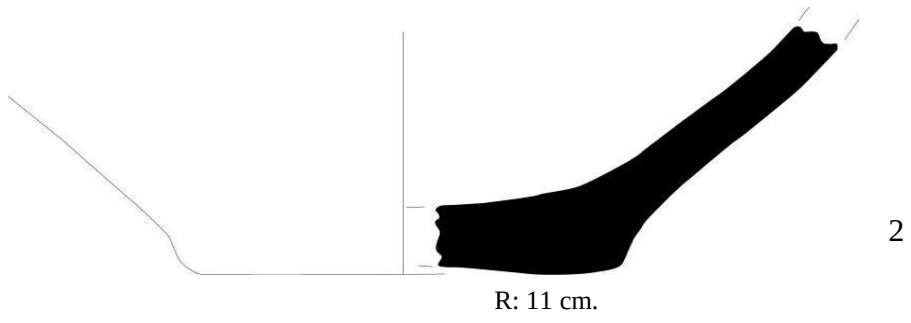
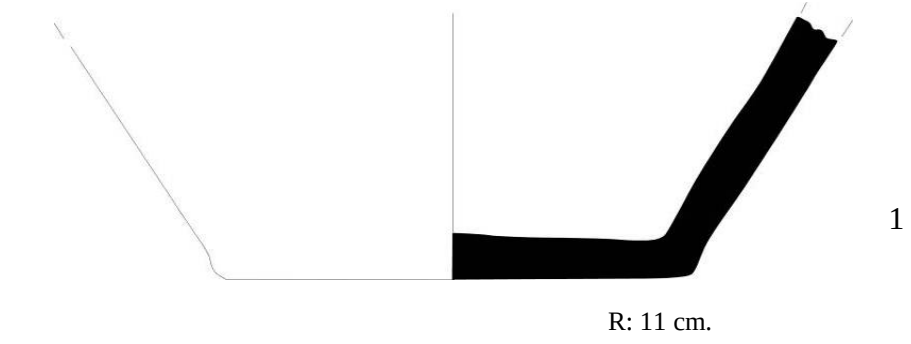
2

3

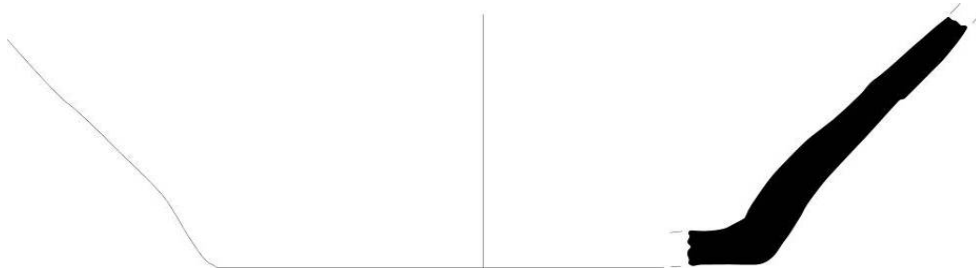

4

1 / 2

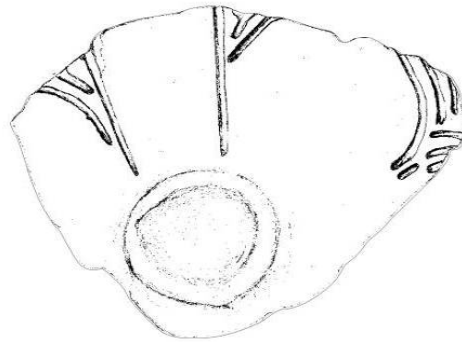
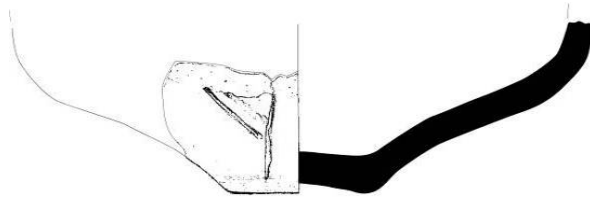

1 / 2

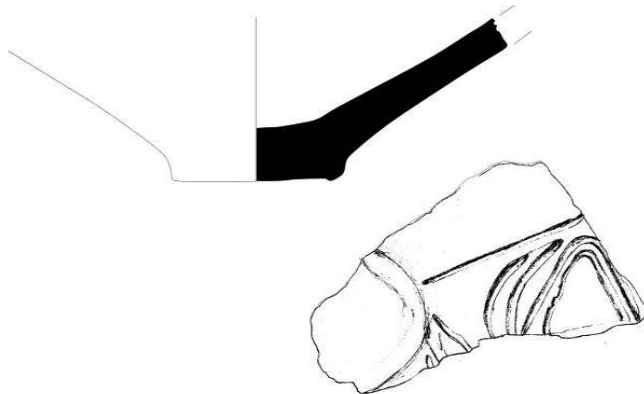
1

R: 11 cm.

2

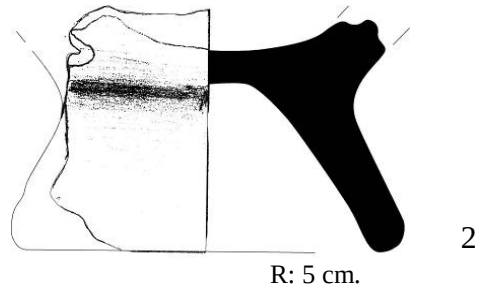
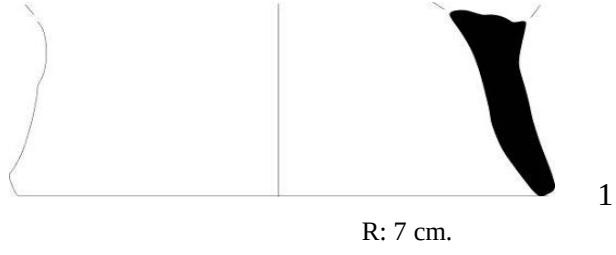
R: 2.5 cm.

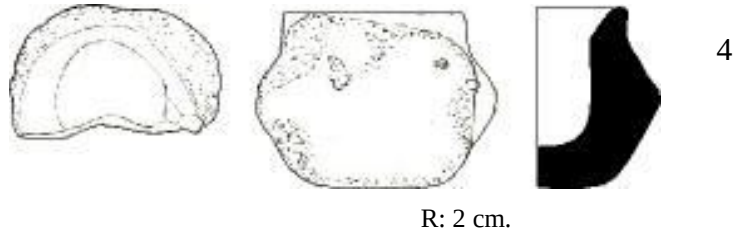
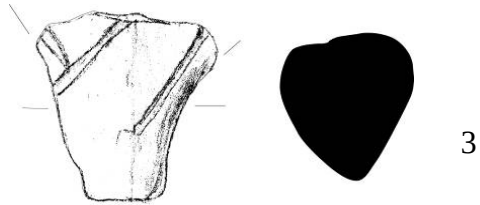
3

R: 4 cm.

1 / 2

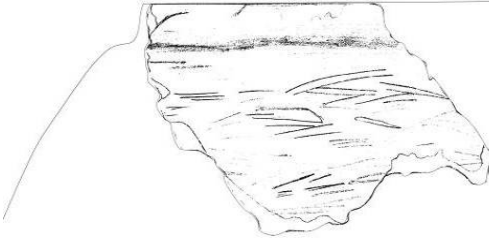

1 / 2

1/1

R: 22 cm.

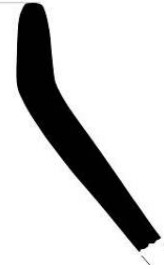
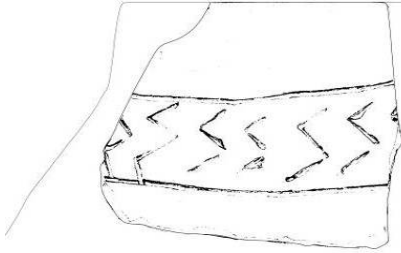
1

R: 18 cm.

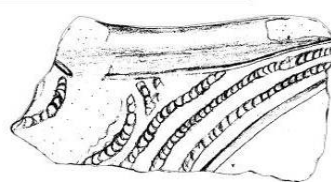
2

R: 20 cm.

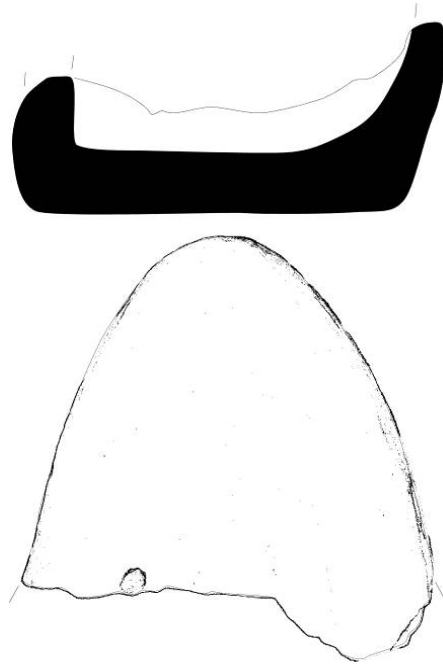
3

R: 6 cm.

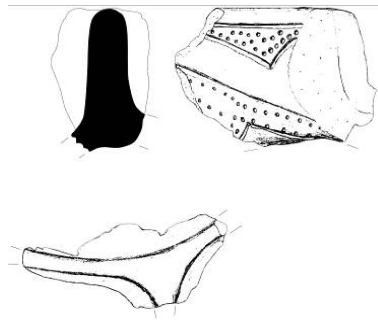

4

1 / 2

1

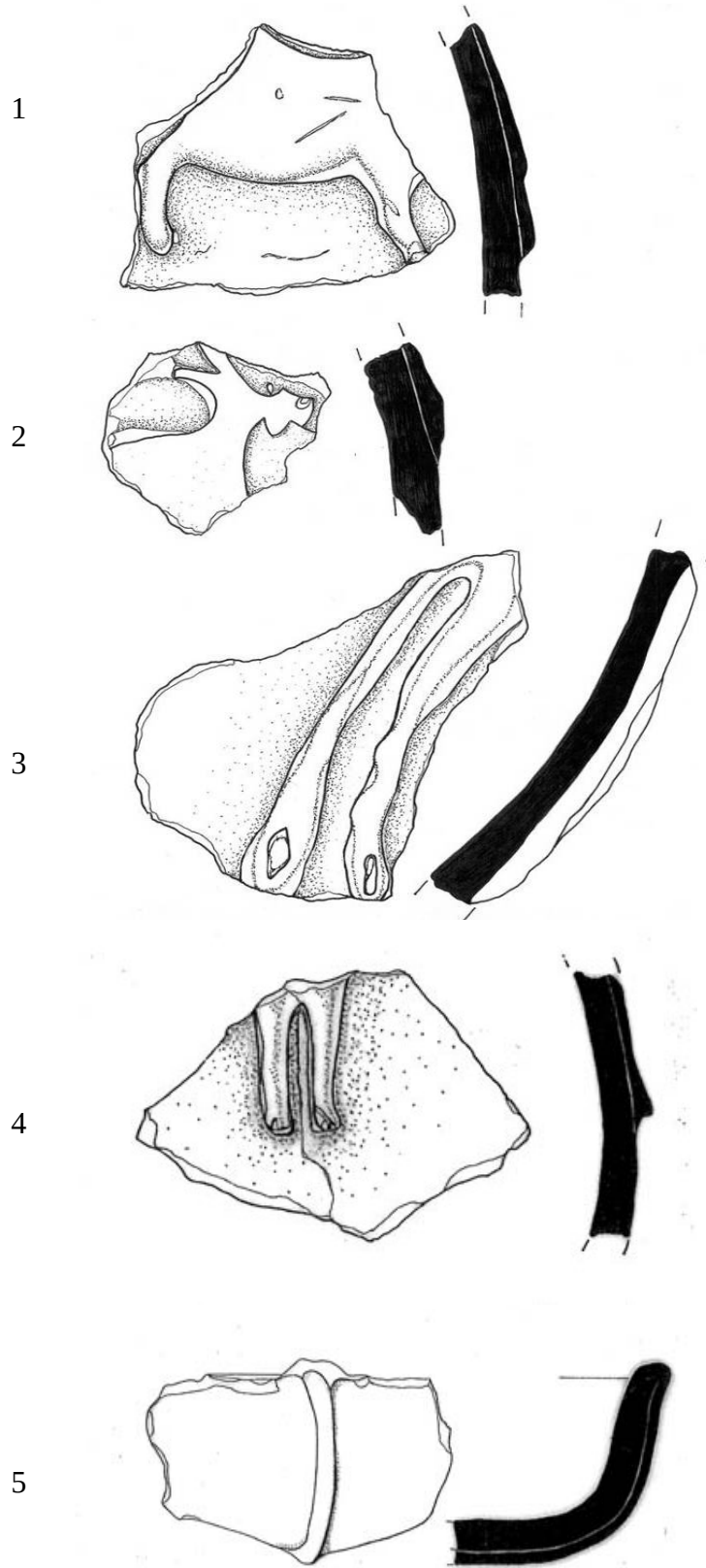
2

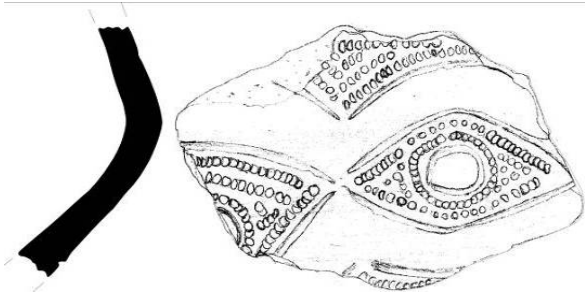
R: 11 cm.

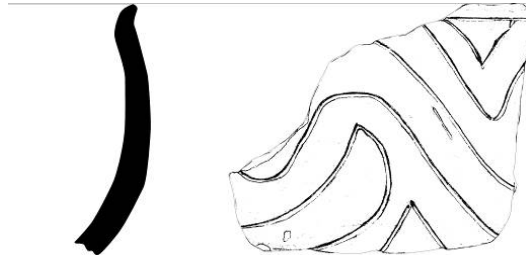
3

1 / 2

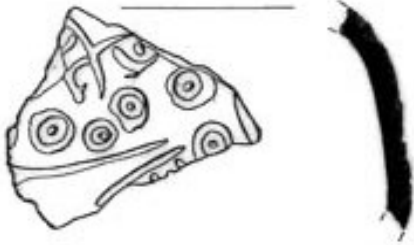

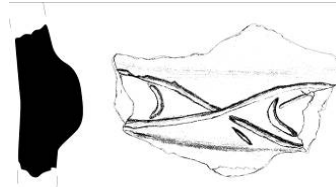
1

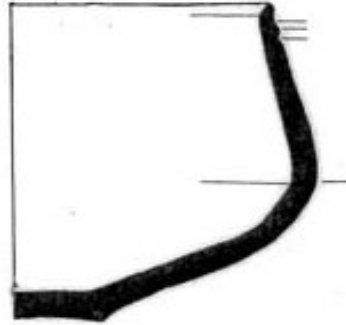
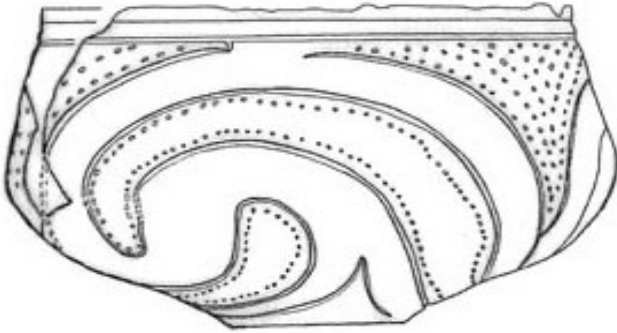
2

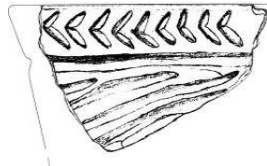
3

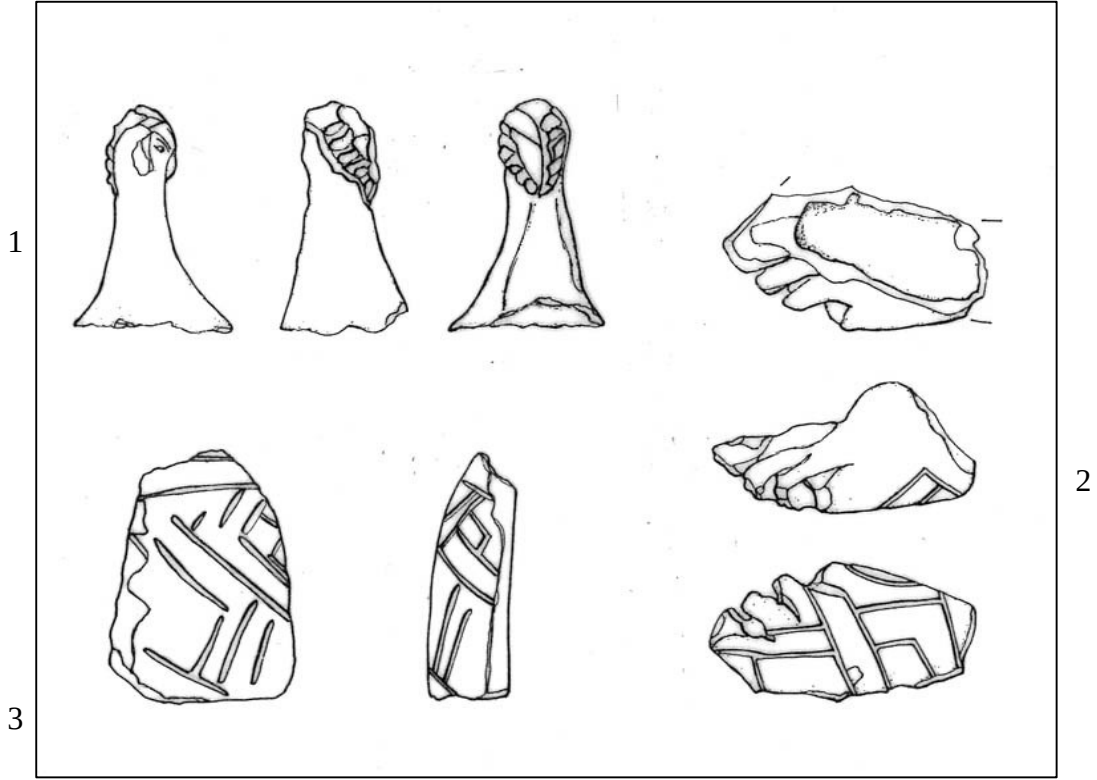
4

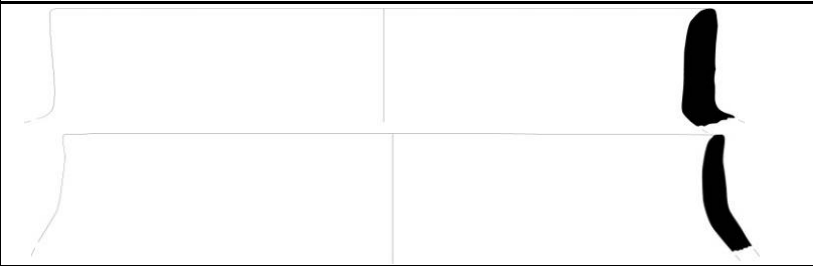
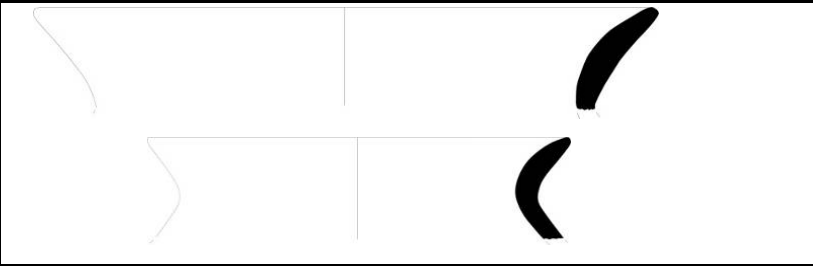
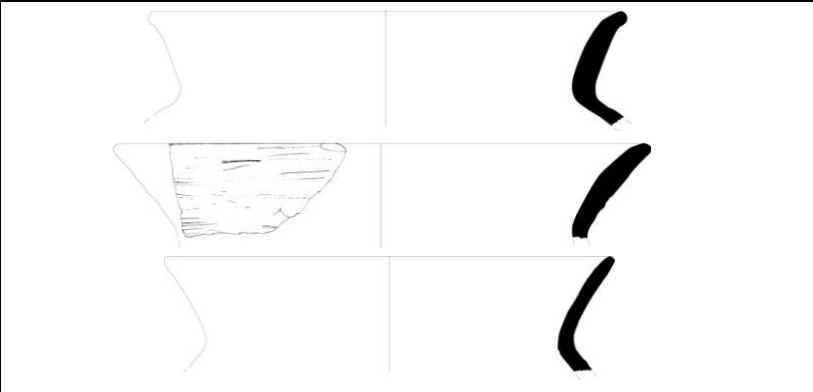
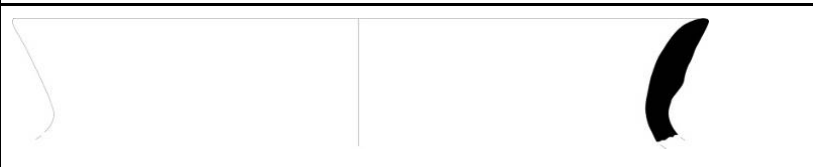
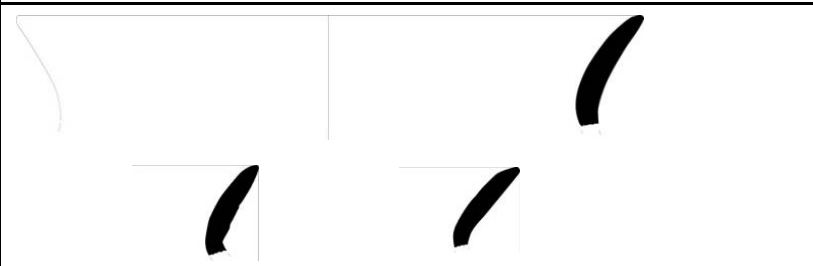
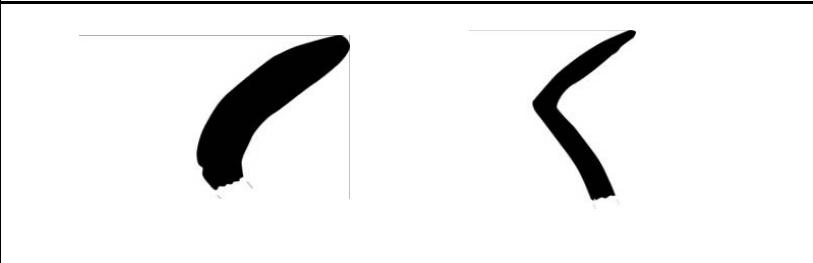

5

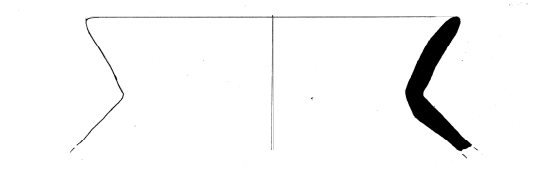
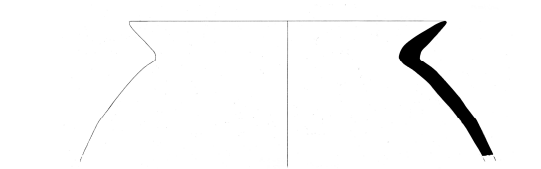
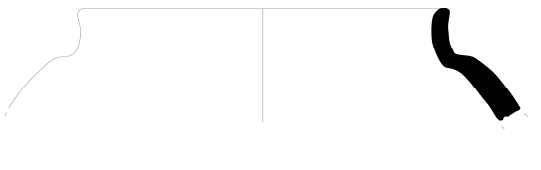
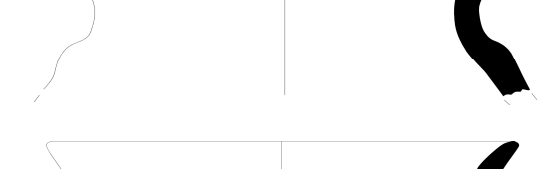
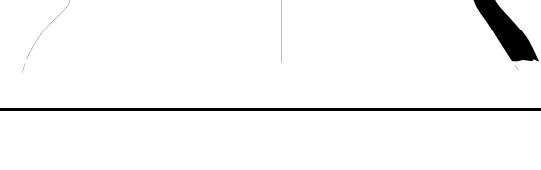

6

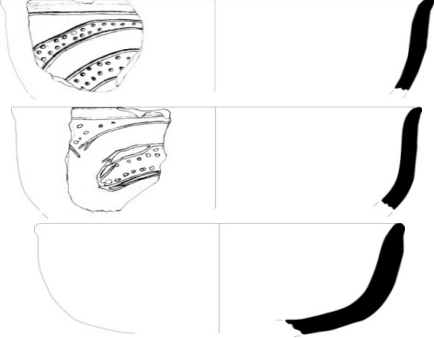
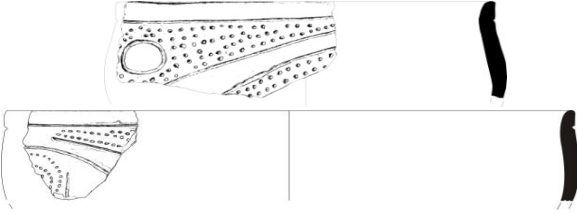
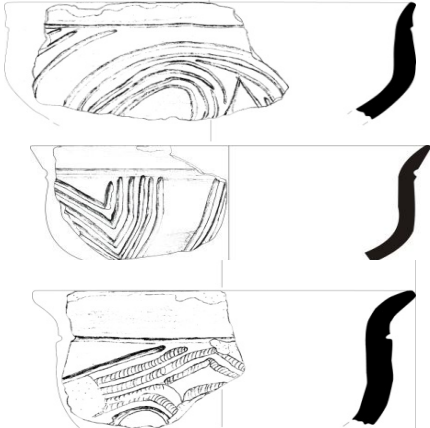

ÇÖMLEKLER	A T i P i	A 1	
		A 2	
		A 3	
	B T i P i	B 1	
		B 2	
		B 3	

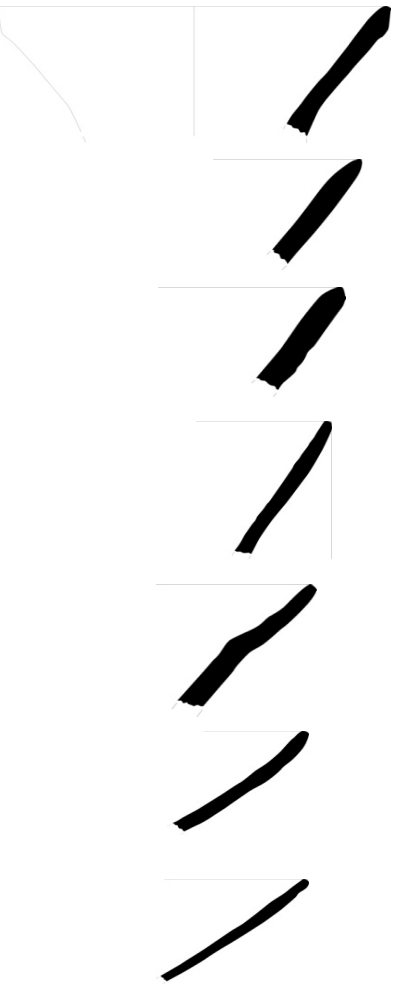
ŞEKİL 1

C T İ P İ Ç Ö M L E K L E R	
	
	
	
	

ŞEKİL 2

K A S E L E R	DİKLEŞE N KENARLI YUVARLA K GÖVDELİ		
	OMURGALLILAR		
	S P R O F İ L L İ L E R	HPAROFİLSL	
		PROFİLLİLER	

ŞEKİL 3

K O V A M S I L A R	D İ K / D İ K E	A Ç I L A N L A R Y A K I N	
	Y A Y V A N L A R		

ŞEKİL 4

12

13

14

RESİM 12-14

15

16

RESİM 15-16

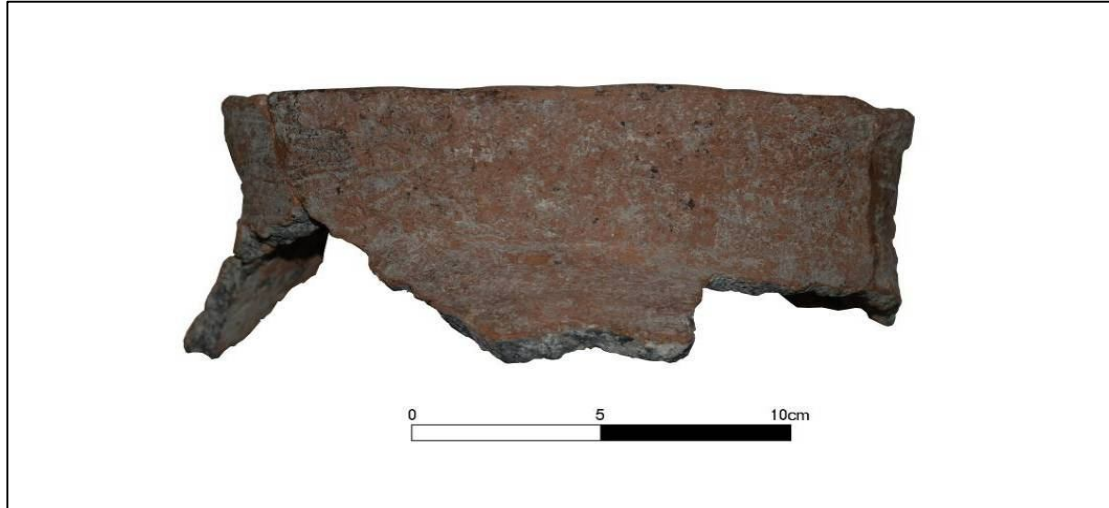
17

18

19

20

21

22

23

24

RESİM 21-24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

RESİM 30-33

34

35

36

37

38

39

40

